Du^{cm}

SPECVLVM
SAPIENTIÆ MATRONALIS,
EX
VITA SANCTÆ FRANCISCÆ ROMANÆ FVNDATRICIS SORORVM TVRRIS SPECVLORVM.

PANEGYRICVS.

Authore ANDREA VALLADERIO, A SANCTO PAVLO Foresiensi, Sacræ Theologiæ Doctore, Protonotario Apostolico, Regis Consiliario, Eleemosynario, & Concionatore ordinario Christianissimæ eiusdem Maiestatis.

AD SANCTISSIMVM DOMINVM NOSTRVM PAVLVM V. PONT. MAX. Qui Beatam nuper solenni ritu consecrauit, Anno salutari CIↃ. DC VIII. Ad IV. Kal. Iunias, Pontificatus sui Ann. IV.

Fecit & labrum æneum cum basi sua, de speculis mulierum, quæ excubabant in ostio tabernaculi. Exod. XXXVIII.

PARISIIS.
Apud IOANNEM RICHER, via Diui Ioannis Lateranensis, sub Arbore virescenti.
CIↃ DC. IX.
Cum Priuilegio Regis.

BEATISSIMO AC SANCTISSIMO DOMINO NOSTRO PAVLO V. Pont. Max.

BEATISSIME PATER,
Vidi te Domine quasi Angelum Dei, & conturbatum est cor meum præ timore gloriæ tuæ: valde enim mirabilis es, Domine, & facies tua plena est gratiarum. *Quidni mihi licebit non minus attonito illa præfari, quæ multo minori splendore perculsa Regina Hester per inusitatæ admirationis veluti ecstasim exclamauit? quàm enim illa me tanta gloria perculit, tam ista me diuina clementia recreauit: illa percelluit; hæc subleuauit; illinc horrores, inde amores, ancipiti lucta, animum mihi in diuersa raptatum distraxerunt. Illi diuinæ radij Majestatis,*

Tyara vibrante, diffusi altiorem humano fastigio hominem, inter homines, Pontificio iubare intermicantem præbuerunt. Illa infinita comitas, supra id omne, quod credi, aut esse potest, Apostolica, pendentem ex recenti iactatione fiduciam erexit. Quid dicam? quid faciam? Beatiss. Pater, pro innumeris in immeritum collatis gratijs, nisi vel taceam obliuiosus, vel eloquar indisertus, vel iactem gloriosus, vel obstupescam attonitus, vel, quod in promptu demum est magis, feram consepultas ingratus? Imò quantum potero sanè & latere, & pectore, & calamo contendam, vt orbis terrarum Christianus intonet vniuersus, illa benignitate, omnium nationum vocibus, reuerberante. Ille ego sum multum exercitus, atque iactatus, horribili Subsolano cautes, & breuia, & monstra crispante, delatus in alteram Vlyssæam Ogygiam, vbi ex iactatione, nouæ immortalitatis portum inueni. Iam vota persoluo, postquàm, malacia subridente, puluinarium tenui, spumas vndantes elisas sub pedibus fregi, flatus meis vtribus facilè conclusos coercui, iámque a tergo salum conspicor, gestióque; vt discat aliquando tempestas me non inconsulto contingere, nisi cùm prosperatum, & coronatum volet. Immugijt illo turbine, pror-

sus immaniter, pro minimo homine, sed non ignoto quàm latè Gallia nostra distenditur. Ego iam theatris argumenta præstabam, an Comica ad sannas, an Tragica ad clamores, & ad lacrymas: illa hostibus, ista amicis. Illi ludebant, isti lugebant; illi non tam mei, quàm fidei hostes, oppressum, absorptũ in fundo credebant, volebant; isti depressum ad tempus, non oppressum ominabantur: illi funesta omnia, & tetra, & sanguinaria spirabant; isti mitiora, & prospera, & quæ modò sunt, sperabant. Na! simul omnia illa inauspicata, reuulso sipario, Ioue tonante, in leuem reuoluta flatum subito diffluxerunt. Gratias, superi! grates, Beatiss. Pater, immensas: inde mihi quædam diuina Calypso, pro Harpyis emersit: malaciam pro malicia, gloriam pro glarea, sortem pro syrte, fructúsque pro fluctibus fæneratus, per nutantes Symplegadas, impulsu retrogado, ad vellus amabile proiectus in tutum, ex arenis emersus aras teneo.

Saxa vocant Itali, mediísque in fluctibus aras:

Ego Petri petram fundatricem Ecclesiæ Christianæ potius ad meũ gustũ interpretor. Italiam, Italiã &c. proxima hyeme, fera, immemorabili, prodigiosa, in-

uitis niuibus, hominibúsq́, glacies perrupi, niues trāſmiſi, Alpes trāſcendi, Apēninū vici, Latium excurri, Romam appuli, Vaticanum tenui, tribunal Apoſtolicum applicui, ſuæ Sanctitati ſuppliciter obuolutus gratiam, qua non egebam, deprecatus; ius, quod merebar, comprecatus, vtrumque, tum quod nolebam, tum quod poſcebam ſum conſequutus. Primùm ad meam cauſam (quis credat adeo diuinam clementiam inter mortales diuerſari?) illa tanta Maieſtas ſeſe ipſa dimiſit: me diù ad ipſius pedes perorantem benigniſſimè audijt: libellum meum ipſamet, per ſeſe ſingulari admodum priuilegio, accepit, perlegit, deſtinauit: iudicem ipſa ſe eſſe voluit: diſceptatorem, cognitoremq́, ex ſacro purpuratorum numero, eum maximè ſua diuina manu RESCRIPSIT, *quem integerrimum priſcæ ſanctitatis exemplar, viuum, ac ſpirans ſimulacrum æquitatis, & totius Religionis omnes agnoſcunt, Illuſtr. Cardinalem de Giury, qui negotio penitus pertentato, diſceptatóque, ad ſuam Sanctitatem exactè, & ſanctè retulit. Ipſa, cognita cauſa, Sacro ore pronūciauit, conſciuitq́: primùm, vti mihi rite authenticæ tabulæ expedirentur, quibus in plenum omnis vitæ ſuperioris, & votorum*

omnium quacunque obligatione exſolutus, & liber impoſterum ſedatiùs, tutiúſque viuerem: tum quibus meæ integritati, ſinceritatiq́ue, ita penitus cautum eſſet, publico teſtimonio, vt nulla noui diuortij alia cauſa penitus, niſi honeſtiſſima, atque in ſumma, quòd mihi ita commodum foret, *redderetur. Deinde (quoniam, nulla mea culpa, imo ne cogitanti quidem mihi omnia cõtigiſſent) ita me beatũ voluit, vt alia mihi omnibus his lõgè maiora, ſed non paſſim peruulganda contulerit, quæ, ne recrudeſcat inuidia, prætermitto; quibus nihil aliud voluiſſe, aut effeciſſe videtur ſua Sanctitas, niſi vt, præter parietes, totus Societatis eſſem, totáque Societas mea, quam ita ex animo colueram, vt niſi Sanctiſſimum, ſecundum Deum, altiſſimúmque conſilium aliud mihi conſuluiſſet, idémque conſiliũ fuiſſet multorum ampliſſimorũ Cardinalium, aliorúmque omni ex ordine grauiſſimorum inclytæ vrbis, ſine cõtrouerſia, hominum, tũ exquiſita doctrina, tũ celebri vitæ probitate inſigniũ, mihi ſtatutum, & certum eſſet, pactum ſemel vitæ genus nunquam abrumpere, atque ad extremum vitæ ſpiritum (quod mihi expeditum, ac liberum integra adhuc, & aperta omnia faciebant) in pri-*

mo vestigio sistere: de quo testem inuoco cordium scrutatorem Deum, nullam mihi tum aliam mentem fuisse; Quanquam alibi, æquè bene, æquè tuto, æquè fructuosè, me Deo posse, eiúsque Ecclesiæ inseruire nec dubitabam, nec ignorabam, imò recenti experientia sentiebam. Quanquam, vt illa maxima Societatis priuilegia mihi concessa silentio obuoluā, pro cumulo certè celebre illud, & illustre Sanctissimæ Inquisitionis, & beneficium, & testimonium omnem inuidiam iugulare, omnémq; calumniam obruere potest, quo, sua Sanctitate præsente, sedente, decernente, maximi, & grauissimi Cardinales, ex suæ Sanctitatis sententia, mihi eximias facultates libros quoslibet prohibitos tractandi, legendíque, Hæreticos transfugas, cæterósque eius generis criminum Reos absoluendi, Ecclesiæque Catholicæ, reconciliata fide, restituendi, concesserunt: diploma solenne super ea re etiam amplum, & graue ipsorum Cardinalium manu subscriptum, & publico Sacræ Inquisitionis sigillo obsignatum expedierunt, vt ad strenuè decertandum in isto Catholico stadio, duplicatis præsidijs, me armarēt, vbi sine cuiusquam offendiculo, imò claro nostræ nationis applausu, Dei beneficio, hactenus pro sedis

Apostolicæ,

Apostolicæ, fideique Catholicæ gloria, atque propagatione, tot annos dimicassem, pro qua, vel cum extremo periculo capitis, adusque extremam vitæ metam, siue per infamiam, siue per bonam famam, stat mihi inuicto semper, infractóque animo, Christo Domino Agonotheta, summo Pontifice Antesignano, contendere. Illa mei iuris; hæc Summi fauoris quæ dicam fuerunt. Afflictum, & iniquè vexatum illa diuinæ æmula Clementia SVB SVA SACRA TVTELA, SANCTAE QVE SEDIS APOSTOLICAE PATROCINIO *in perpetuum suscepit; primo adspectu; sua sponte; me neque flagitante, neque tam ingens beneficium aut sperante, aut expectante. Quid hoc homini afflicto dulcius? quid sæuè tractato optatius? quid ignoto, nullóque fauore, nisi impenetrabilis innocentiæ, armato honorificentius accidere potuit, aut opportunius? Quid quod in eo illa admiranda benignitas sistere non potuit, verùm, quo me iacentem non modo opportunè erigeret, sed etiam gloriosè extolleret, pro coniurata infamia, me non obscura gloria exornauit? in sacrum, ac nobile Protonotariorum Apostolicorum Collegium gratis mera beneuolentia cooptauit? Planè diuino consilio sua Sancti-*

ctas gubernatur: nam illa benefacta, quæ me vnum ſpectabant, multo latiùs equidem diffunduntur: Liceat enim mihi, Beatiſſ. Pater, hanc vocem veritati dare; alij magno numero vel calumnijs oppreſſi, vel alijs vexationibus impetiti, qui aliàs aut deſperatione præcipites acti ſe in hoſtium baratrum deuoluebāt, aut iniuria ſe præfocari, tum ingenti Eccleſiaſtici ordinis dedecore, tum maximo Hæreticorum riſu plauſúque ſinebant (immemores puellam violatā, quæ non clamauiſſet in vrbe lapidationi obnoxiam fuiſſe) aut hominum fauore perterriti extraria tribunalia experiri, quàm totius æquitatis fontem adire malebant, meo exemplo, & ſuæ Sanctitatis clementia inuitati ad communem parentem confugere, paternæq́; illius, quam ego ſenſi, charitatis complexus adire nihil verebuntur impoſterum. Nihil dico Regem Chriſtianiſſimum Henricum IV. eius benignitatis præiudicato exēplo, ſuæque mirabilis humanitatis inſtinctu permotum, me pari clementia complexum eſſe, mœroris penitus abſterſiſſe reliquias, me homuncionem ſummis honoribus, ac beneficijs ſuis ornaſſe, méque imprimis eo beatum feciſſe, vt maximo, optimóque Regū, domeſtico, Eleemoſinarij,

& Concionatoris obsequio, deseruirem, quod ego fortunatum obsequium Aristoteleo genio, etiam cùm Alexãdro Magno præfuit, infinitis paribus antepono. Quæ tot, tanta, tam grauia incitamenta me Romæ in ingratissimò otio versantem impulerunt, vti interim auderem ansam, quæ prima iusta sese daret, arripere, vt quàm me suæ Sanctitati deuinctum sentirem, tum illi, tum posteritati testatum relinquerem. Per illos dies Sanctam Franciscam, admirabili fauore numinis, felicissimo successu, ingenti, ac planè regio apparatu, Sanctis adcensuit. Hìc ego testis oculatus existimaui reliquum mensem, quem inde Romæ egi, posse fructuosè occupari; opus absolui, Romano prælo dare volui, nisi negotia mea Trãsalpina profectionem meam quanquam incommodissima, atque ardentissima anni tempestate, maturarent; vt quamprimum Protonotarij Apostolici sacram, & peruetustam dignitatem me Pontificia liberalitate non frustra consequutum ostenderem; & simul eius vnũ antiquissimum munus exoluerem, quod Protonotariorum olim apud maiores nostros præcipuum fuit, notare, atq; describere illustria facta Sanctorũ. De quibus omnibus, quæ hactenus à me commemorata

ſunt, locupletem, & certum, quem ſupra memoraui, Cardinalem de Giury teſtem habeo, aureæ famæ, incorruptæ fidei, inuiolatæ conſcientiæ, integræ, & impenetrabilis religionis. Accipe igitur, Beatiſsime Pater, æternùm addicti, deuòtiq; ingenij primulum pignus maiora, & grauiora, & operæ magis ardua, ad ſanctæ Sedis Apoſtolicæ obſequium interim parantis: maxima merces mihi operis erit, primùm ſi me ſub ſua ſanctæq; Sedis tutela, qua me vltrò ſuſcepit, & beneuolentia, contra calumniam, meúmque hunc Panegyricum ſibi dicatum, contra inuidiam, ſemper impoſterum tueri, ac fouere dignetur: tum ſi omnes intelligent, quàm ſuæ Sanctitati viuã obſtrictus: deinde ſi audient quem exitũ mea Romana profectio multis obſcura, pleriſque dubia, nonnullis ſuſpecta, alijs moleſta tandem habuerit: denique ſi perdidicerint, quàm ſolemnè, atque authẽticum, quàm ſerium & graue, quàm æquum, & pacatum, quàm iuſtum, & honorificum Societati in perpetuum vale dixerim; in ampliſsimo orbis theatro, ad tribunal Apoſtolicum, in oculis Pontificis Maximi, ad ſacroſancta Vaticani adyta: quanquam ſanè illa diſtractio magis corporum fuerit,

quàm mentium, & parietum potiùs, quàm voluntatum. Quod superest, Deum Optimum Max. quoad vita spirabo mea, obsecrabo, vt suam Sanctitatem tantoperè orbi Christiano necessariam, amabilem, & opportunam, perdiù nobis conseruet beatam, incolumem, florentémque; nostræ verò tenuitatis aliquando, saltem semel in vita, memorem.

Suæ Sanctitatis Humillimus, addictissimus, atque in perpetuum deuinctissimus famulus,

ANDREAS VALLADERIVS.

ILLVSTRISSIMO DOMINO, DOMINO ANNÆ D'ESCARS CARDINALI DE GIVRY, DOMINO suo perpetuùm colendo.

ANDREAS VALLADERIVS S. ET FOELICITATEM.

ET *quis nouit vtrum idcircò ad regnum veneris, vt in tali tempore parareris?* Planè Benedi- Hester.4. ctina familia omnium Religiosorum ordinum Regina, ac parens, Cardinalis Illustrissime, vndique lacessita vel ad istius tuæ purpuræ gremiũ, inde solatium haustura, cõfugit; vel ad illius summæ authoritatis, atque amplitudinis dexteram, sin minus inde opem, saltem commiserationem, & gratiam aliquam reportatura, se recipit. Ecce, nouam tibi Sanctitatis Christianæ propaginem, nouam suæ æternæ fœcunditatis sobolem B. Franciscam pro Aduocata, eius suspiria pro vocibus, suas lachrymas pro sepia, intimum pectus tuum pro membrana immittit. Hei mihi! ille florentissimus Ordo, qui nobis qualem habemus Ecclesiæ securitatem, Majestatémque vel peperit, vel conseruauit, vel propagauit; qui infi-

nitam cælo prolem, qui innumeros Ecclesiæ Christianæ religiosos surculos edidit, iam, viperinum penè in morem, à suis miserè fœtibus laceratur! quæ suo sanguine, & sudore, in media barbarorum, & tyrannorum rabie, tanto ex tempore, parauit, diripere, decoquere, sorbere profani, sacríque certatim, quasi ad visceratione m famelici, inhiātésque non desinunt. At satius fuerat quæ deuorarent suo Marte quærere; satius sese suo, quàm alieno saginare; satius venerabilem decrepitæ parentis canitiem suspicere, quàm in illius adhuc insepultæ scrinia, hæreditatémque domesticam inuolare. Sed nihil horum in mentem venire cupidis potest; dedecorent, depauperent, licitentur; nihil saluum in instituto monastico, nihil intactum, aut tutum in latifundijs, nihil sanctum, aut integrum in domicilijs relinquant, nihil tum, crescant, habeant, locupletentur modo. Certè quidem vetusta nobilium ædificiorum rudera, quanquam vetustate labantia, veneramur: priscas icones squalore, sitúque marcentes, ex illustrissimorū virorum insculpta memoria, magno pretio habemus. Heroüm aliquando nobilium liberos, nepotes, pronepotes, abnepotes, posteritatem vniuersam obseruamus; tametsi eius gloriæ propagatores interijsse, posteros verò etiam in noxas abijsse videmus. Quid dulcissimas Sanctorum exuuias, sacráque spolia tumulis inclusa marmoreis, quàm piè, quàm sanctè suspicimus, colimus, adseruamus? Iam verò quas tot sæculis, tot tyrannis obluctantibus, familiæ Benedictinæ reliquias exstare conspicimus,

conſpicimus, quis niſi amator ſui, alieníue raptor in dubium trahat, nobiliſſima eſſe glorioſiſſimi ordinis veluti rudera inuictiſſimorũ heroüm viua adhuc, & ſpirantia ſimulacra, iucundiſſima innumerabilium Sanctorum pignora, diuinaſque reliquias fundatiſſimæ, atque antiquiſſimæ ſanctitatis? imò quotquot hodie diuina prouidentia, ad Chriſtianæ Reipublicæ ornamentum, ebulliunt noui ordines, aut à mille pluſquam, & ducentis retro annis ebullierunt, guttulæ modò ſunt perexiguæ, aut fonticuli ad ſummum, qui ex illo ingenti Oceano defluxerunt. Nihil temerè, nihil inſcienter, nihil niſi certis, ſummíſque authoribus, dicam. Septem ampliſſimi, vt de minuſculis alijs taceam, adſtrictioris vitæ ordines notæ antiquæ, totidémque alij ſacrorum Equitum ex illa veluti perenni ſcatebra emanarunt. Illi notiſſimi. Camaldulenſis, vallis vmbroſæ, Ciſtertiẽſis, Montis Virginis, Cœleſtinorum, & Montis Olíueti, cuius poſtremi ſub diſciplina, mulierum cœtus è turri ſpeculorum à B. Franciſca fundatus, meretur: atque Sanctis omnes illi Ordines inſtitutoribus propagati ſunt, Romualdo, Gualberto, Roberto, Guillelmo, Petro Moronio, & Bernardo Tolomæo. Equeſtres etiam celeberrimi; Auiſenſis Alfonſo Luſitano Rege parente, cruce rubra: Alcantarenſis, viridi, Gometio Fernando authore: Mercedis, candida, Iacobo Rege Aragonum inſtitutore: Monteſienſis, rubra, Guillelmo Enliotto Principe: Ieſu Chriſti, item rubra, Dionyſio Rege Luſitaniæ fundatore: S. Stephani, candida veſte, ſub

ie rubro, Cosmo Medicæo Magno Ethruriæ .e propagatore, qua sacra Ethrusca militia, Leo XI. Pont. Max. etiam felici ordinis ornamento floruerat. Quid ego dicam viros heroës, qui, stupendo numero, ex hac diuina schola, veluti ex Durateo equo, ingentia orbis Catholici decora, prodierunt? Duos supra quinquaginta circiter Pontifices Maximos, in quibus septem origine Gallos, Ecclesiæ dedit: Cardinales ducentos, atque in ijs quinquaginta nostiates Gallos ad augustissimam purpuram euexit, quinquageno numero vndique sacro, & magno Iubilæo dicato tuis sanctissimis moribus reseruato; quinque Patriarchas Hierosolymitanos, vt alios præteream, mille sexcentos Archiepiscopos, quatuor verò Episcoporum millia gubernandæ Ecclesiæ subministrauit: virorum illustrium, ac Doctrina nobilium insignioris notę quindecim omnino millia extulit: Imperatores, aut Imperatrices tres, & quadraginta, Imperatorum liberos quatuor, & quadraginta, Reges, Reginásue sex, & nonaginta, ipsorum verò filios septem supra centum, alios Principes innumerabiles aluit, fouit, tenuit. At Sanctos Ecclesię sententia approbatos qui minimum dicunt quinquaginta millia numerant. Deus immortalis! hoc Sanctorum sacrarium, hoc tot summorum Principum domicilium, hunc tot heroüm perennem Oceanum, hunc tot summorum antistitum fontem ęternum, hanc tot Cardinalium officinam, hoc tot Pontificum Maximorum antiquum, augustum, diuinúmq; conclaue,

tamen inuenientur in genere humano, non dicam Christiano, quid si in religioso? qui contemnãt, expilent, violent, cõculcent, depopulentur? Sed demissiùs agere hic depressior ad scribendum magis, quàm ad dicendum, locus postulat. Hîc opem, hîc quidquid carissimum habes, Cardinalis amplissime, conferendum. Tot te Pontifices lacessunt ex tumulis; tot ex ruderibus istis collegæ adhortantur; tot Præsules ex sacris templorum adytis obsecrant; tot viri clarissimi Heroës suis immortalibus insignium lucubrationum monimentis etiam, atque etiam obtestantur; tot è cælo Sancti inclamant; tot Imperatores, ac Principes ex vastis quò secesserant, solitudinibus vociferantur; ipsa tota sacrosancta familia expapillata, sordidata, semilacera, manantibus lachrymis, tibi in genua miserabiliter accidit, tibi supplices tendit manus, fidem implorat tuam, illa quæ Reginæ Hester olim Mardochæus magis singultibus, quàm vocibus insusurrat. *Si enim nunc silueris per aliam occasionem liberabuntur &c. & quis nouit vtrum idcirco ad Regnum veneris, vt in tali tempore parareris?* Imò equidem quis dubitat te ista morum probitate spectatum, illa vitæ Sanctimonia clarum, hac totius ingenij comitate amabilem, ipsáque tota authoritate, & gratia Pontifici Max. tenerrimè charum, vniuerso Cardinalium cœtui venerabilem, & gratiosum, omnibus bonis mirè commendatum, idcirco diuino calculo ad hoc fastigium euectum fuisse, atque selectum, vt opportuno subsidio, mœrenti, iacentique parenti tuæ, vt dignitate, & integritate

preluces, ita studio, & ope, & fauore succurreres? Verú; quid tua? mihi obstrepēt isti aliqui? primùm, mirum in modum mea. Eundem enim, Cardinalis maxime, cum B. Francisca Archimandritam B. Benedictú, religiosa vita & regula consectaris: vt prætermittam diuinissimi Cistertiensis Ordinis quem vndique omnes impunè dilacerāt, patronum tutelarem constitutum fuisse, imò perparum abfuisse, quin semel, atque iterum, omnium votis, Generalis illius Abbas legerere, quod ego à Nicolao Boucherat eius admirandi ordinis Reuerendissimo Generali præposito, viro prudentia singulari, vitæ eximia Sanctitate, morum incredibili facilitate, totiusq; ingenij maxima grauitate, toto Galliæ Regno, imo toto orbe Christiano, quò Cistertiensis Ordo iam pridem penetrauit, celeberrimo, audiuisse me memini: eum verò ordinem B. Bernardi Augustini nostri æterno miraculo clarum magis, quàm oculos meos, magis, quàm ipsa mea viscera amo, colo, venerorque, vt feci hactenus, vt faciam in illa immensa æternitate. Præterea ex quo tempore me es dignatus paterno plusquam amore complecti, ita statui me totum tuum esse, méque imposterum omnem, quem aliò animum iam ante contuleram, atque omne studium in eum Ordinem, quem egregius, & gratus alumnus suauissimè amas, transferre oportere. Nam qui me iniquissimè vexatum es benignè solatus, gremioque complexus, qui in mea lite ad Tribunal Apostolicum, iussu Pont. Maximi, referenda, ius meum castè, atque integrè tenuisti, pro vexata inno-

centia ſteciſti, æquitatem rebus omnibus prætuliſti; qui me demum tum primùm cognitũ, & exploratũ, dignũ iudicaſti, qui tibi inſeruirem, & quidem in munere ampliſſimo, & honorificẽtiſſimo, de quo, rebus maturis, & quod breui ſperamus, ſtabilitis, gratias agã ampliores; nihil mei mihi reliquum feciſti, quod ego tibi non perpetuo nexu obſtrictum putem. Quare neminem etiam toto purpurato Collegio ſeligere aut potui, aut debui vel mihi magis beneuolum, & fortunatum, vel ſedi Apoſtolicæ magis iucundum, qui meam hanc opellam Romæ, lucubratione menſtrua, te vidente, ſpectantéque, abſolutam, Pontifici Max. pręſentaret, de cuius in me ſingulari beneuolentia me toties certum, beatumq́ue feciſti. Denique noſtra Sancta D. Benedicto tecum addicta me vel inuitum impulit, monuitq́ue, vt hæc auderem Domino meo, magna libertate, paucis exponere, eiúſque nomine, illa obnixè inculcare, vt quoties afflictam nobiliſſimam familiam Benedictinam vel ipſe oculis videris, vel aliorum ſermonibus inaudieris, vel meis ſcriptis deprehenderis, vel ipſiuſmet lamentationibus, ſingultibuſq́ue perſenſeris, toties de exquirendo remedio recorderis. Ita Deus Opt. Max. te nobis diù, quod omnes ex animo efflagitant, conſeruare dignetur incolumem, meiq́ue afflictiſſimi nuper, nunc tua, ſecundum Deum, ope, tuáque gratia feliciſſimi, ſemper amantem, ac memorem. Vale.

TABVLA,

ET SERIES OMNIVM, QVÆ HOC PANEGYRICO continentur.

AQVILA,

AD LECTOREM S. BENEVOLAM.

BENEVOLE, aut quicunque es, Lector, tu seu bene, seu malè velis (nam ita sunt humana, vt bonis mali malè velint, & malis etiã boni benè faxint) promiscuè tibi hanc opellam effundo. Boni consule, si beneuolus es, sin maleuolus, abi malè. Tamen nobis ne officе obsecro, nec de te vnquam, nec de publico, vel hîc, vel aliàs, male merentibus. Scio, & sentio qui peius faciunt, ignauum fuci pecus, quadã prurigine mali ingenij, meliora arrodere malle quã facere. Ego nec carpi, nec carpere iã assueui sine fœnore. Audiverò: nihil moror porro istas noctuas, quæ magis plena luce cæcutiũt. Sancta ista sunt, & de Sanctis oblatrabunt. Quidlibet sanè modò ne mordeant. Quæ sancta illi non violant? Euangelium lacerent, Sacros Patres calcent, omnes superos cõsputent, omnia de Sanctis vbiuis, à quouis descripta vellicent, & nobis Panegyricè in argumento recenti exultãtibus parcãt? Nec verẽdum, nec optandũ, ac minus optãdum etiam, quàm verendum. Sine mihi illas Cicadas obstrepere, constringemus. Non vereor vt sacra mea me præsente impunè profanent. Habeo vnde pruriginem illis abstergam. Si qui alij alienæ famæ prostitutores aliunde ebullient: si nostra, vel inficiatione obscurabunt, vel maleuolentia adulterabunt, vel ignorantia lancinabunt; primùm impensè mentientur, tum viriliter coërcebuntur: deinde opportunè castigabuntur. Iam experientia incudes sumus, malleos aspernamur, & tundimus: cautes euasimus, ridemus vndas, sistimus ventos: pleni spirituum, Deo spirante, plenis velis, duplicatis remis, valde serena securitate, ad Reipublicæ Christianæ obsequium, Regijs, atque Pontificijs auspicijs, nauigamus. Vos beneuoli, qui me iã placido portu spectatis, fauete, adspirate, suscipite: hîc nõnihil quò vtiliter pascatur animus deprehendetis; ego verò vestra beneuolentia immortaliter gloriosus, & tutus, magis seria, magisque negotiosa propediem elucubrabo. Ita valeas, ita prosperes, ita viuas, vti ego te colo, vti tute me amas, nec amplius, nec melius, amice, ac beneuole lector.

EXTRAICT DV PRIVILEGE.

PAR grace & priuilege du Roy il est permis à M^e. ANDRÉ VALLADIER, Docteur en Theologie, Protonotaire Apostolique, Conseiller, Aumosnier & Predicateur ordinaire de sa Maiesté, de faire imprimer par tel Imprimeur & Libraire que bõ luy semblera vn liure intitulé *Speculũ Sapientiæ matronalis &c.* Et sont faictes deffences à tous autres Libraires & Imprimeurs de l'imprimer, ny exposer en vente durant dix années consecutiues, sans le consentement dudit sieur Valladier; sur peine d'amende arbitraire, & de confiscation de tous les liures qui se trouueront imprimez. Voulant qu'estant mis le present extraict au commencement ou à la fin dudit liure, il soit tenu pour deuëment signifié, ainsi que plus au long le contiennent les lettres patentes sur ce données à Paris le sixiesme Ianuier mil six cens neuf.

Par le Roy en son Conseil

PASTOVREL.

NOs infrascripti Doctores Sorbonæ Parisiensis perlegimus librũ R.D. ANDREÆ VALLADERII, cui titulus est *Speculum Sapientiæ matronalis, &c.* nihilque in eo deprehẽdimus alienum à fide, aut bonis moribus, aut impediens quominus typis mandari possit Romæ 25. Iulij 1608.

F. IACOBVS LE BOSSV. LVDOVICVS DE CROEIL

ERRATA.

Errata	*Corrige*	*Pagina.*
ASsedi"æ	Assedisse	5.A
Deflragrante	Deflagrante	9.A
Dragones	Dracones	9 B
Autenticè	Authenticè	12 B. & alibi sæpè
Lactælum	Lacteolum	15.B
Tum	Tam	19 B.ter.
Sub tegmine	Subtegmine	20 A
Extrema	Externa	20.A
Frugalitem	Frugalitatem	25.A
Oppetandam	Oppetendam	27.B

Errata.	*Corrige.*	*Pagina.*
Premonuit	Præmonuit	28.B
Necinopiniato	Necinopinatò	30 B
Ingerato	Ingrato	37 B
Dicrees	Dicere	39.B
Auerruncancanda	Auerruncanda	40.A
Lassessere	Lacessere	42.A
Minora	Maiora	44.A
Visitata	Vsitata	44.B
Mentis	Meritis	53.B
Quæ tum	Qui tum	56.B
Ramusculos	Ramusculis	57.A
Tremendum	Tremendam	ibid.
Singulos	Singula	58.A
Antiquus	Antiquius	59.A
Locum eligunt	Locum exigunt	60.B
Dragenieta	Dragemata	74.A
Exaggerarenturque	Exaggerarentur	77.A
Stultio	Studio	80.A
Referrenti	Referrent;	83 A
Tu	Tum	90. A
Connestitæ	Connestitæ	90.B
Præcis	Precisè	92.A
Frequenter	Frequentes	ibid.
Effigeum	Effigiem	94.B
Flagellis	Flabellis	95 A
Iteratam	Iterata	98.A
Priscææ	Priscæ	101.A
Vindique	Vndique	102.B
Paribus	Partibus	Ep.Pont.Antep.
Sucurere	Succurrere	Ep.Cardin.penult.

SPECVLVM
SAPIENTIÆ
MATRONALIS
EX
Vita SANCTÆ FRANCISCÆ ROMANÆ, *Fundatricis Sororum Turris* SPECVLORVM, &c.

PANEGYRICVS.

MAXIMA quædam vis eſt Diuinitatis, Beatiſſime Pater, cuius præclariſſimum lumen tenebris ab omni parte denſiſſimis circumſeptum, & opaca quadam noſtræ mortalitatis nebula circumuallatum, prouidentiæ tamen omnia moderantis euibratum igniculis emicat interdum, atque perrupta noſtræ imbecillitatis caligine, quaſi fulgur erumpit ex nubibus, & diſſultâti; quodammodo impetu, diluceſcit. Nunc cùm ex tanta varietate, tótque ex generibus, nullum eſſet animal, præter hominem, quod diuinæ ſcientiæ capax, aut interminatæ illius particeps Diuinitatis exiſteret, quæ natura illi anticipationem quandam ſui

procreatoris iniecerat, ea expressam illius imaginem insculpsit in pectore: hominem summo consilio, & incredibili quadam celeritate mentis ornauit; illum tota conformatione corporis, non modo animi, stabiliuit, vt sua sponte ad cœlum, haud secus ac Heliotropion ad solare sydus verteretur, quò & illi radices obuertit, eo vt ingenio illum quasi ad cognationis, domiciliíque paterni conspectum, vt Plato testatur in Cratylo, excitaret. Illi concessit intelligentiam, quæ cùm aliud nihil esset, quàm emanatio quædam illius immortalis intelligentiæ, & fluxio, vt ita dicam, diuinitatis ea solertissime posset ratiocinari; mentem quandam diuinæ capacem indidit, qua ex rebus, quæ sub sensum cadunt, ad suas ipsius functiones moderandas, ad reconditas naturas rerum scrutandas, ad cogitationes suas supra seipsum occultis veluti, atque infinitis quibusdam machinis, præstanti quadam, præsentíque æternitatis imagine reuoluendas, sese ipse reflecteret: omnium seculorum non præsentium modo, sed longè dissitorum seriem replicaret: eoque tandem admirabili instrumento, immotus omnino, immensæ huius terrenæ molis abditissima quęque perrumperet; mergum ad maria penitus percontanda ageret; cœlos pernicitate mirabili prętervolaret; denique erratico veluti quodam obnisu deerrantium, ac veluti in sese pereuntium alarum ad diuinam essentiam inexplicabili celeritate transcenderet, infinitam, inaccessam, ex sese mille infinitatibus idealium profunditatum fœcundissimam, vt soli Deo penetrabi-

lem,ita foli cognitioni merè diuinæ cõfentaneam. Ac fuerat fatis conditori æterno, ifta rerum creatarum tanta, tam varia, tam certa, ftatáque miracula edidiffe, quæ dum videmus, obftupefcimus, nifi vel ipfa fibi humana natura vilefceret, vel illa rerum familiaritas, & obfirmata in commeando, agendoque conftantia ex ingenita lege firmitatem, ex firmitate affuetudinem, ex affuetudine contemptionem, ex contemptione faftidium faceret: dum ex neceffitate nefcio qua; ingrati! fieri arbitramur, quæ fempiternis præpotentis creatoris ordinibus, & perenni indicta ferie femper eueniunt. Quis enim fe teneret? quis non miraretur? quis non maximè obftupefceret, fi hodie primùm folem adfpiceret? Si Telluris fobolefcentem fœcunditatem tam æquabili varietate diffimilem, fi viciffitudinem temporum, ac tempeftatum, fi vim beneficam, & arcanam aftrorum omnia penitiffimè peruadentem, fi vniuerfi diuinam, complexámque veluti naturali quodam fato compagem, fi retrogradas elementorum reciprocationes vltro, citróque, mutuis deliciis luxuriantes, fi denique immenfam illam terræ iacentis, fubfidentífque molem fuis libratam ponderibus intueretur? Ergo fapientiffimus ille mundi opifex Deus eam rebus legem fluenti nexu adftrictam impofuit, quam cernimus fatis, parum, vt par eft, adoramus, à qua vel tantillum abfcedere abfque illius nutu, natura non poteft. Verùm cùm ille eius folùm lufus effet in orbe terrarum, non operæpretium infiniti negotij, id fibi iuris in omnia referuauit, vt illius natu-

lis ingenij veluti frænos adduceret, cùm vellet, atque remitteret, omniaque ſecus poſſet efficere, quàm deſtinata illa complexio poſtularet: quæ nos monſtra, & prodigia, ſi inuiſa, & extraria ſunt; portenta, ſi bonorum, malorúmve prognoſtica; ſi verò ſuprema, ſi extraordinaria quadam poteſtate omnia naturæ curricula tranſcendente patrata, miracula appellamus: à quibus vt via quadam lactea ad omnium authorem, atque opificem agnoſcendum, redamãdúmque, non tam ſpontè trãduceremur, quàm odore veluti diuinorum aromatum traheremur. Quo in genere ſunt, qui vnicè admirentur illas, inferiore ſenſu fatiſcente, abſtractiones à corpore; ſunt qui rerum aut arcanarum vaticinationes, aut remotarum inſpectiones, aut futurarum prædictiones; ſunt qui redditam ægris deſperatis vi diuina, & inſperata quadam, valetudinem; ſunt qui cæcis aciem reſtitutam, claudis, ac mancis membrorum vſum reuocatum; mortuis denique vitam poſtliminio redonatam maximè obſtupeſcant. Ego, B. P. qui illa magna duco, alia quędã maiora in Sanctis admiror, illa ipſius ſanctimoniæ prærogatiua authoramenta, ex quibus illa alia proficiſcũtur. Noſter ille magnus Claraualleñſis, qui non modò diuinitus ſcribebat, ſed mirè ipſe, paſsímque patrabat miracula, de ſuo fortunatiſſimo hoſpite Beato Malachia dicebat, maximum miraculum, quod præſtitiſſet Malachias, fuiſſe Malachiã. ô Beata! ô ſancta! ô diuina Roma! viuum, ac ſpirans ſimulacrum antiquæ ſanctitatis, impietatis debellatrix, expultrix errorum, Caco-

S. Bernar. Maximũ miraculũ quod fecit ipſe fuit. In vita S. Malachiæ

dæmonum triumphatrix, caput orbis habitabilis; ſpecimen archetypum virtutis Chriſtianæ, miraculum pietatis auitæ, hoſpita receptatrix omnium gentium, palladium Apoſtolicæ firmitatis, aſylum æternitatis, perennitatíſque Catholicæ; denique illibatiſſimæ Religionis emporium, arx fidei inexpugnabilis, ſcaturigo prodigiorum, officina ſanctorum! quam tui partem habes non ſummæ ſanctitatis impreſſam, dedicatáque veſtigijs? Ignoſce, B. P. inuſitatus ille ſplendor, ac fulgor amplitudinis Romanæ, ita in hac me mea prima ingreſſione dicendi perculit, vt illa tantumnō, quæ ſuſcepi, interrumpere hortetur: veruntamen de Beata Franciſca Romana dicere cogitantem, quam tanto apparatu, tam exquiſita magnificentia, adeo incredibili fauore numinis, pacatiſſimi huius pontificatus ſtudia, & vota omnia proſperantis, in Sanctorum numerum intuliſti, par eſt in iſto veſtigio, eodem ipſo numine auſpice, preſsè conſiſtere. In quo tum multa ſunt, quæ me perturbant ſatis, tum alia, quæ me erigunt, atque incendunt porro magis. Ego ille aduena Gallus valida tēpeſtate quaſi proiectus ad Vaticanū, exarmata, laceratáque nauicula, immani pelago ſua inteſtina odia deſpumante, ferocium vndarum vorticibus ebullientibus, infremente, inſaniente, bacchante veſaniſſimo ſubſolano, audeam etiam vix dum malacia ex furiata procella recuperatā; oppido poſtquàm vix dimidiato corpore enataui, ad Romana roſtra de magna Romana, Romæ, non Romanus, Romanè dicere? de Sancta non Sanctus? apud ſupremam orbis

Christiani majestatem nouus, atque ignotus? ad Vaticanum? ad puluinaria Apostolorum? audiente, spectante, disceptante Pontifice maximo? nullo alio, quā præclaræ conscientię inexpugnabili testimonio commendatus? heu me! effugiam ego crimen peripatetici Phormionis, quem ferunt coram Annibale, qui tot annos de Imperio, cum populo Rom. omnium gentium victore certauerat, aliquot horas copiosè, nec inornatè de Imperatoris officio, & de rei militaris tota ratione perorātem delirum, ac vesanum esse habitum Græculū hominem, qui nunquam hostem, nunquam castra, nunquam cruorem, nunquam solem, aut puluerem vidisset? sed me sustentat, ac reficit, Beatissime Pater, spectatæ huius tantæ sanctitatis humanitas, quæ me nuper suis pedibus procumbentem illa stupenda clementia, madentem etiamnon, stillantèmque suscepit in littore, quæ amplexata, quæ solata est, quæ omnem ex animo penitus mœrorem abstersit, cùm & me verbis, & sacris amplexibus, & toto auspicatissimo adspectu, affatúque complexa, suis præterea nec vsitatis, nec mediocribus beneficiis, & rebus ornauit; immeritum Beatissime Pater, sed mœrentem, & sperantem tamen, atque afflictum ab iniusta, & inusitata vexatione ad sedem Apostolicam nec frustra, nec immeritò appellantem. Pax sit rebus, Deo laus; etiam toto pectore gestio me ita iactatum fuisse, si me ad hāc propitiam Calypso deportare procella debuerat, atque ad istos amplexus Christianæ Sanctitatis immittere; vbi tam salutarem, tam tutum, támque opta-

tum portum inuenirem. Gaudeo, exulto, & cresco me in sancta Romana, licet peregrinum, quod me aliqua ex parte contingeret, reperisse: liceat enim mihi semel exilire dicendo, & quæ nec fortuitò, nec temerè, sed aliqua numinis prouidentia, fuerunt, fortunato complexu consociata, connectere. Beata Francisca nobili parente, Paulo Buxensi, felicissimo satu prognata, præcipua quoque, vti accepimus, religione, B. Apostolo Paulo deuincta, cuius suburbanam ædem Augustam quotidie dum viueret, obfirmato proposito, adire soleret: deinde ordinis ab se postea ad Turrim speculorum instituti Regulam eiusdem Apostoli Pauli dictatu consequuta; ad extremum à Paulo V. Pont. max. quod felix, faustumque sit, atque inclyto Populo Rom. auspicatum, & salutare; fastis æternis adscripta Sanctorum, non indignè feret, vt spero, oratorem quanquam omnium infimum, ac penè infantem, sed à sancto Paulo tamen oppido Segusianorum in Gallia oriundum, præclara sua facinora, resque diuino miraculo perpetratas, peregrino, atque inculto stylo recensere. Tametsi antequam ad illa præclára venio, atque maxima, in quibus exultare, & triumphare qualiscunque tandem illa debebit oratio mea; placet cum sapore quodam iucunditatis minimè ingrato cõsonantissimam illam diffidentium rerum ab oculta illa vi numinis conglutinatam similitudinem commemorando prægustare. Nam neque Sancta potuit, nec Romana debuit, nec miraculorum effectrix expetiuit, nec Pauli filia voluit ab alio Pontifice supremis.

honoribus consecrari, quàm à Paulo V. in quo hæc omnia, conspirantissima consensione coniugata mirè consentiunt. Si consecrari, non modo laudari sanctã à sancto, scilicet laudatã à laudato oportebat, quẽ magis sanctũ, quã Christũ Domini? quẽ vita innoxia magis amabilẽ nostris seculis Apostolicũ tribunal Pontificẽ excepit, quàm eum qui toto Tyara sacrosancto sanctissimus, sanctius viuit etiam, quàm induitur, sanctior inculpatæ mentis ingenio, tota passim Christiana Republica honoratur, quàm Romæ pontificio cognomento colitur? Si Romanum authorem Romana poscebat, quem Romanum magis, quàm è gente Burghesia pontificem, quo vel ipsa corporis majestate dignissima imperio, vel antiqua probitate, vel prisca grauitate, vel natali Romano ne Romam quidem ipsam magis vnquam fuisse Romanã arbitror? qui nõ allata foris, sed spectata diù suis oculis, consecrandæ illius sanctimoniæ argumenta non diu solùm ipse spectasset, sed suis etiam sanctissimis moribus, rediuiua Romano populo id primum flagitanti expressisset? Ac si de miraculis fuerat afflatu Pontificio ferenda sententia, per quem aptius oportebat, quàm per eum, qui diuina subsortitione lectus Pontifex, purpurato conclaui propemodum nesciente, Deo suis nutibus humana consilia ludificante, ita vixit deinceps, ita viuit hodie, vti è cœlo lapsus magis inter homines, impenetrabilis prouidentiæ prærogatiuo calculo, quàm gratia, aut studio, aut factione mortalium ad illud amplissimum fastigium prouectus censeatur? nouit quid
dicam

dicam tota Roma teſtis oculata geſtarum rerum: audiuit, & geſtijt illo delectu obſtupefactus; & quaſi in communi triumpho exultauit orbis terrarum vniuerſus, cuius illa vox me ſæpe afficit, reficítque mirabiliter pleróſque Pontifices aliàs ſuffragijs hominum, ſtudiíſque delectos fuiſſe, Paulum vero V. à numine ipſo donatum mortalibus iſta tam extraordinaria ſuffragatione diuinitus obueniſſe. Iam ſi Paulum parentem, Paulum ſanctum tutelarem ſortita, Paulum conſecrationis Antiſtitem expetiuit à ſuperis, & exorauit, proh ſuperi omnes! túque præcelſa Trias imprimis, quę nobis tantarum rerum effectrix extitiſti! quãtum, & quàm alium Paulum, qui non vſque ad cœlum tertium deportatus, ſed vſque ad inacceſſum ipſum puriſſimis cœlorum intelligentijs æternæ prædeſtinationis Empyreum, vſque ad ipſa profundiſſimæ Diuinitatis adyta, ad ſancta ſanctorum Pontifex tranſcendente volatu ſubleuatus, inibi ea arcana verba de ſancta Franciſca percepit, quæ homini loqui, niſi ſummo, inſpiratóque Pontifici nuſquam liceret? non dico an in corpore, an extra corpus. Hoc tantum affirmo, Beatiſſime Pater, atque hoc pace dicam tua, nulla re Pontifices maximos magis ad Diuinum illud numen accedere, quàm illa triumphali pompa ſanctorum ritibus hiſce ſolennibus decernẽda. Primùm, Chriſtiano, ac Theologo more, explicata ſanctitas, proprio comprehenſa nomine, gratia eſt animo inſtillata cælitus, cui infixa tantiſper inhæret, dum ſe quis ab omni labe lethali purum, atque incorruptum abſti-

net: de quo miracula quidem vt plurimum, & vitæ societas insolita quadam pietate exculta testantur, at & miracula patrare, impietatem vultu, vitam supercilio, scelera parietibus tegere ita improbi possunt, vt hominibus ad tempus imponant, nisi non sceleratus, atque perditus Iudas ille extitit, quem & diuini scriptores commemorant opera admiranda cum cæteris effecisse, & vulgo mortales pro Apostolo numerabant, adibant, venerabantur; quem Christus Dominus vnum interim ex omnibus Diabolum appellabat, intestina verò latrocinia ita iam deprauauerant, vt furem se, atque latronem multo antea, quàm proditorem, atque sicarium exhiberet. Deinde hoc etiam vltrò demus posse contingere, vt certa dum viuunt certæ probitatis indicia aut habeant sancti impressa in pectore vnctione Spiritus obsignata, aut alijs exhibeant nec fucata, nec tortuosa, aut perplexa foris (de quo tamen ne sibi quisquam blandiretur ille faciebat, qui neminem hominem certò scire ex ore sapientiæ vociferabatur vtrum amore, vtrum odio dignus esset) at de suprema hominis voluntate, quam volaticam, atque versatilem quamdiu versatur in corpore est cõsequutus, quis iudicare queat? De extrema verò constantia, de cumulata, atque vltima gratia vsque ad exitum vitæ retenta, quæ nobis, imò Angelis ne quidem aduertentibus vnica assensiuncula amitti potest, præsertim in ancipiti conflictu incerti, & horrendi, & summi agonis, quis non dico sententiam ferre, sed suspicari se posse confidat? vlla humana perspicacitate? vlla

quanta maxima diligentia? vllo suscepto per omnes conjecturas, per quæcunque humana subsidia quàm exquisitissimo labore, ac studio? non est humani res illa consilij. Deum Deum esse oportet: cum ipsa æternitate consultasse: cum Diuinitate vixisse familiariter, ineffabilem præsagi numinis prædestinationem insusurrantem, inspirantémque audiuisse, in ipso Concilio assedissæ diuinissimæ Triados oportet, qui id se posse polliceatur. Quæ si nec sunt, nec esse possunt huic nostræ depressissimæ mortalitati concessa, quid reliquũ est, nisi vt qui ipsum queat, audeatue, homo sit tamen, ipsius Diuinitatis suggerentis admonitu ad illa arcana subuectus aspiret, eiúsque ex ore tum certò Deus ipse illa per sese, tanquam ex diuino oraculo proloquatur? Ac tenetur quidem summus Pontifex humana consilia, & testimonia scrutari omnia sapienter, inter homines collocatus vti humano more, atque ingenio tota consultatio transigatur: quæ tametsi adiumenta sunt ad consilium diuinum exquirendum & necessaria, & opportuna, & in eo adhiberi à Pontificibus quanta humanitus maxima possunt semper solita, at negotiũ denique ex illa notitia determinari, absque peculiari Dei inspirantis instinctu, nullo modo potest. Planè cogitata, effata, effectáque Pontificum præpotentis afflatu prouidentiæ gubernantur. Parricidarum improbissimum sacrilegum Caïpham vaticinatum de Christo sotere fuisse memoria tenemus, quòd eius anni Aaronicum Pontificatum iniuisset: etiam Doctiores Hebræorum magistri scriptum tradiderunt

Hebræorum Pontificum pectorale gemmatum, gemmis vi occulta quadam ſua lumina collibrâtibus, quaſi quibuſdam characteribus reſponſa, atque oracula reddere Iudaïco populo conſueuiſſe. Mirum! ſed verum, æterníſque legibus conſentaneum, ne vel improbitate, vel imbecillitate innata hominum vis illa ſuprema in ſuis ſacris adminiſtrandis illigata, vinctáque teneatur. Audebo igitur, Beatiſſime Pater, audebo aliquando præcelſæ illius fortunæ tuæ cauſa geſtire, gratularíque ex animo toti orbi terrarum?

Ezechiel. 17. *Hæc dicit Dominus Deus. Aquila grandis magnarum alarum, longo membrorum ductu, plena plumis, & varietate venit ad Libanum, & tulit medullam Cedri; ſummitatem frondium eius auulſit, & tranſportauit eam in terram Chanaam: & tulit de ſemine terræ, & poſuit illud in terra pro ſemine, vt firmaret radicem ſuper aquas multas, in ſuperficie poſuit illud.* Ecquæ iſthæc Aquila aſtra prætervolat, præteruecta pernicibus alijs conuexa cœlorũ, ipſam Diuinitatis immenſæ ſcrutata profunditatem, æterni arcani medullam inde auulſam ad nos tranſtulit? atque exinde volatu retrogrado iterum nixa Romani ſoli ſincerum germen in ipſa conuexa cæleſtium

שמים ibi aqua globorum ſuperficie ſupra Empyreum, ſuper aquas cęleſtes, ſcilicet ſupra cęlos, quibus aquę dederunt nomen, conatu mirabili collocauit, vbi in totam ęternitatem fructum glorię ſempiternę proferret? Quidni iſta iſta Romana eſt Aquila, quæ mentis æternæ perſcrutata receſſus abſconditos miſeris hominibus replicauit, rurſúmque ſementem Romana tellure

grauidata profeminatam cælo intulit Francifcam Romana viuifica fobole procreatam ? Certè quidem Aquilam, Beatiſſime Pater, præterquam Romana patria tuæ ſanctitati communem, etiam Gentilitia illa Burgheſiorum inſignia propriam fecerunt. Aquilam autem maximè omnium pollere volatu, excelſiſſima quæque tranſuolare, defixo obtutu, imperterrita acie, in ſolis ardentem rotam intendere, pullos verò ſuis alis in ſublime elatos ita probare ad radium ſolere, vt ſi immota pupilla aſtrum perferant, pro germanis habeat; ſin conniueant, pro ſpurijs abijciat; nemini, opinor, obſcurum eſſe poteſt, qui vel mediocriter fuerit in iſta vulgari politioris literaturæ luce verſatus. Ad quem porro potiùs ſpectabit definitam diuinitus de cuiuſvis ſanctitate ſententiam, vel eruere abditiſſimis ignotę determinationis ex latebris, vel exinde erutam in vulgus efferre ? hoc eſt, vt verbo dicam, ſanctorum vitam ad ſolis illius intellectilis, quem Plato, & Triſmegiſtus appellabant, puta diuini verbi archetypum radium, atq; ideam explorare ? Adulterinas verò veteratorum ſimulationes probitatis ſpecie perſonatas à veris ſecernere ? Annon profectò ad Paulinam Aquilam vel Romano volatu præpetem, vel Pontificia perſpicacitate cæleſtem ?

Quanquam peto hanc veniam ab hac ſublimi ſanctitate, mihi vt liceat quandam bene longinquam veteris Romanæ magnificentiæ nec iniucundam, nec inſtituto meo alienam conſuetudinem altius repetitam accerſere: nam neque Primigenia illa Catholica

Ecclesia indecorum existimauit superstitionis antiquæ profanos ritus melioribus permutare quantum per Germanam Religionem fas esset, vt Romanæ illius dominatricis potentiæ recepti tot seculis mores, non tam sublati, quàm aliquanto immutati, perfectíque putarentur; neque magnus ille Hieronymus abs re Christiana esse censuit, quod spoliandis Ægyptijs Hebræi præstiterant, nos ad nostros vsus sacrilegis veterum transferendis moribus vsurpare. Illa gloriosa Respublica, quæ nihil minus animo, totáque illa infinita ambitione, quàm adumbratam quandam diuinitatem conceptam haberet, suo typho immortaliter infatuata, fundato præsertim, & florente imperio, quos Imperatores diuinum aliquod supra hominem facinus patrasse duxisset, eos verò diuinis honoribus consecratos superstitioso illo quidem, & sacrilego, verum apparatissimo ritu inanium Deorum indigetum numero adiungebat: quòd Constantino magno Christianæ amplitudinis assertori accidisse vni inter omnes accepimus, vt idem à Barbaris inter Deos, & à Christianis inter Sanctos censeretur. Apotheosin illi dicebant; quæ ea seriè, eáque pompa adornabatur, vt Imperatore, qui referendus in Deos, & consecrandus erat vita perfuncto, pyram tabernaculi instar in foro construerent vario lignorum cumulo exaggerato, quam auro, ebore, signísque, ac depictis tabulis exornatam alio super alio sese vsque tertiam cōtignationem in fastigium coarctante affabrè componebant. Aquila viua cum omnium Deorum aggestu in

Herodiã. li. 4. in Apotheosi Septimij Seueri. Alex. ab Alex. Genial. Dierum lib. 6. cap. 4. Plato vltim. de Republ.

ſummo culmine poſita viſebatur : ſenatus, equeſter ordo, viri triumphales,conſularéſque,quique in Rep. honores geſſerant ampliſſimos, vndique magnifica purpura intermicante, procedentes lectulum in pyram feſto carmine, hymnı́ſque conceptis vndique circumſonantibus deportabant.Demum humanis,ac diuinis honoribus aggeſtis inflãmata pyra cũ vapore, & fumo Aquila agitata è ſummo vertice tabernaculi aëra petijſſet, religio incuſſa fuit, adeò ſuperuacanea vanitas illorum mentes infuſcauerat, ipſius animum, per inane, cœlum petijſſe, ipſúmque eo omni quod humana concretione contraxerat, defæcato, in numero cœleſtium, & concilio Deorum receptum, atque habitum fuiſſe : quæ ego totidem ferè verbis exactè ab Alexandro deſcripta bona fide narraui. Arripio omen ex illa Aquila; reliquam ſuperſtitionem penitus reſpuo, atque contemno. Quòd ſi illi heroës leuioribus prælijs alieno hoſte triumphato victores, ſuo inteſtino ſcelerum omnium agitatore victi, errore hominum, & commendatione fumoſarum imaginum euehi putabantur ad ſuperos: cur non omni etiam celebritate maximi honoris, efferentur Chriſtianæ illæ animæ Pancratiaſtæ, quæ vitijs fractis, mundo deuicto, carne proſtrata, Tyrannis conculcatis, Diabolo debellato, Tartaro ſpoliato, ſeipſis triumphatis, ſtadio exercitatiſſimæ vitæ decurſo, iam ſuis in cœlo triumphis elatæ æuo illo ſempiterno fruuntur? Atque ſi parua magnis rectiſſimè conferũtur, vt Tullius dixit in illo Oratore perfecto, faceſſat

mihi procul illa profano cultu lignorum extructa congeries; aliam animo comprehensam habeo Salomonis artificis sapientia, & pereleganti Diuini pneumatis rerum creatarum opificis, manupretio in perampla Catholicæ Ecclesiæ area excitatam, non tam pyram, quam turrim, & quidem ligneam plenam speculorum, & pretiosarum imaginum, compositam alia strue, alia materie, alia Aquila, alio rogo, alijs tabulis, alio lecto, alia purpura, alijs aromatibus: in quo ne diffluat, aut exundet oratio: Turris illa reuera speculorum, & triumphalis pyra triplici ordine lignorum fabrefacta mihi erit Beatæ Franciscæ vita omni virtutum apparatu, triplici statu, videlicet virginali, coniugali, & viduitatis Religioso proposito cumulatæ compositissima. Tabulæ, & simulacra, seu spemalumus haud alia, quàm eius virtutum & miraculorum imagines: lectulus, mors eius gloriosa tam grata varietate rerum maximarum præclara: senatus, & triumphales viri, certè amplissimus Cardinalium consessus purpuratus, quo suffragante, adstantéque, pompæ extremum negotium est exolutum: magistratus, qui flammam rogo submitterent, & reliqua turba populi acclamantis, vrbs Romana inclyta, & magistratus Capitolini quorum votis, & incensis precibus, Pontificia sanctitas, sublimitásque, hoc est illa sacrosancta Aquila summo rogo imminens eius victricis sanctæ celebritatem gloriosam sanctorum in cœlo regnantium triumphis consociauit.

At illa structura tabernaculi, ac turris triumphalis quàm

quàm apta! quàm affabrefacta! quàm multiplex! nũquid non illa Canticorum? *Sicut turris Dauid collum tuũ, quæ ædificata est cũ propugnaculis: mille clypei pendent ex ea omnis armatura fortium*: aut hęc Beata non sit illa formosa sponsa, quę se pulchram ait sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis; quæ tigna domorum suarum iactat Cedrina, laquearia Cypressina, cuius emissiones paradisus malorum punicorum, Cypri, cum Nardo, Nardus, & Crocus, fistula, & Cinnamomum, cum vniuersis lignis Libani: quæ quasi Cedrus exaltata in Libano, quæ Cypressus in monte Sion, quæ palma exaltata in Cades, quæ plantatio rosæ in Hierico, quæ oliua speciosa in campis, quæ Platanus exaltata iuxta aquas, quæ Cinnamomum, & Balsamum aromatizans, quæ Myrrha electa, quæ quasi Terebinthus extendit ramos suos, quæ quasi vitis fructificauit suauitatẽ odoris; qua diuina cõgerie deflagrante, illo ipso igne, quem Christus in terrã immisit, nostra Francisca cælestes spiritus obstupefactos elata syderibus coëgit in illam admirationem erumpere. *Quæ est ista, quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij*? Verè Cypressus in montibus, vitis in collibus, oliua in campis, rosa in hortis, platanus in lubrico, Cinnamomum in sicco, Cedrus in nemore, palma in littore; hoc est opinor, erecta in morte, fructuosa in thoro, mansueta in choro, vegeta in labore, firma in periculis, depressa in prosperis, inuicta in aduersis, incorrupta in corpore, intacta in mente. Ex

Cant. 3.
Cant. 4.
Eccles. 24
Cant. 3.

ijs lignis tergemina aſſurgit non temerè exaggerata, ſed exquiſito artificio elaborata ſubſtructio, Hexagona vndique ſtrue, ſtriatis opere Ionico, Corinthio, & Dorico per ſenos angulos diſtincta columnis, quarum quaternæ ſingula latera ad proſpectum adornant, paulo alio trium ordinum ſitu, quàm alioqui in humanis ædificijs conſueuit. Primã partem faſcia pedalis multifaria diuerſitate lignorum teſſellata circumcingens ſtereobatæ locum obtinet: ſurgunt inde ſtylobatæ coronati, qui interjecta ſpatia aptè diſtinguãt: nec ſpatijs, ſtylobatiſue non ſuus ornatus adjectus: ibi ſingularũ virtutũ Hieroglyphica argumẽta celata viſuntur ſigillis qua pedalibus, qua cubitalibus venuſtiſſimè circumſcripta, ſupra ſtylobatas columnæ ad angulos binæ diſpoſitæ: in ipſis verò intercolumnijs bini ſignorum loculamentis incluſorum ordines interjecti, vnus ad baſes infernè profanarum imaginum, alter ſupernè ad epiſtylia veterum exemplorum ſacræ hiſtoriæ: in maioribus interuallis inter columnarum ſcapos tabulæ ingentes vbi illuſtrium Beatæ Franciſcæ factorum argumenta picturis inſignibus, vel ſpeculis, ſi lubet, pulcherrimè repræſentata miraculo ſunt. Epiſtylia denique columnarum variato ordine egregiè facta multiplicia veſtiunt coronamenta, quibus iniecta interſtitia fabrefacta corona cinguntur ad ſummum, vbi vel columbæ, vel Aquilæ, vel Dragones vigiles mordicus tenentes Eucarpos, teſtéſque pomorum, & fructuum floribus, frondibúſque multifariam intertextis belliſſimè lemniſcatos roſtris obni-

tentibus cohonestant. In summo denique spectatissimus columellarum ordo coronatus compositi ordinis, sed item lateribus crystallinis loco tabularum ad funeris miracula excipienda iniectis concinnè distinctus lecto excipiendo destinatus veluti tholum, & coronidem operi exibet; quæ generoso volatu prætervecta Aquila aurea supremo fastigio, alis expansis, obuerso ad solem obtutu diuinioris cuiusdam potestatis, & Pontificiæ amplitudinis maiestatem ostentat. STATVS VIRGINALIS

Sex Specula. Prima compages tota ex cedris, oliuísque compacta statum virginalem B. Franciscæ designat: quòd cedri, quas alij ligna setim, incorruptæ, æternæque, oliuæ autem pudoris amantes antiquis, nec nisi à virginibus satæ fertiles crederentur. Eucarpos flosculi generum omnium, frondésque ex lauro intertextæ, quam fulmini imperuiam ferunt grata varietate, columbarum è rostris pendentes componunt: intercolumnia senis loculamentis superioribus filiam Iephte virginem complectūtur, qua pro patre cum hostibus congrediente superis supplicantem, qua patri cum canticis occurentem, qua vouenti assentientem, qua aliarum virginum chorum conscribentem, agrósque cum illo cœlibe comitatu percursantem, qua sese procul à societate hominum in separato tugurio concludentem, vt Hebræi Rabbini plerique sentiunt; qua paterno gladio denique libera, atque innoxia colla tendentem: quibus quæ Franciscæ virgini ante nuptias accidêre bellissimè describuntur. In inferioribus ornatus causa vetera illa antiqui pudoris exempla cer-

nuntur duodenę Sibyllę virgines binæ singulis spatijs collocatæ. Basibus affatim lilia sculpta tum spinis obuoluta, tum collibus adnata, tum aurea specie Gallica, alibi Syriæ Myrrhæ flores odoratissimi, qua corpora incorrupta vti & virginitate seruantur; alibi depressæ violæ, alibi maturiores Myrrhæ collectæ fasciculis, sacculisue, quibus inter vbera virginis sororiantis adpositis, incentiua libidinis mitigantur. Columnarum ordo Corinthiacus floridus totus, atque herbescens cum reliquo ornatu tendit eôdem. Coronæ ad extremum maiusculis literis aureis inscriptū inuenio. SICVT

Cant. 2. LILIVM INTER SPINAS SIC AMICA MEA INTER FILIAS. Iam verò sex speculorum tabulæ totis affixæ lateribus, sex veluti teneriorioris ætatis flexiones vsque ad initum matrimonium repræsentant.

1. ORTVS BEATAE FRANCISCAE, op portunus.

Prima ortum exprimit. Aspicis genialem thalamū purpura vndique opere Phrygio auro intertexta nitētem, Aquilis Romanis arte plumaria bellè elaboratis, geminis Aquilis cedrinis anteriores natalis thori spōdas aptè sustinentibus? nam Romæ prognata Francisca anno Christi pro salute hominum corporati M. CCC. LXXXIV. Paulum Buxensem patrem habuit, Iacobellam Broffedeschiam matrem, vtrumque ex pręcipua Romana nobilitate, pietate pari, & religione clarissimum, dignum vtique truncum, vnde hic eximius surculus, flósque pudoris illibatus efflorescceret: nam Roma sancta tot myriadum sanctorum nouata, atque iterata successibus nequit non esse Sancto-

rum ferax, quæ ipsam sanctimoniam hospitalem, & diuturna hæreditate propriam est adepta. Ac si se Roma vetus heroicis illis temporibus formidabilem toti penè orbi habitabili exhibebat, quòd paucorum fortium virorum virtute bellica hocce perexiguum mundi sublunaris punctulum, in quo vno, Plinius inquit, humana digladiatur, & triumphat ambitio, subiugaret; quanto Roma Christiana potentior, quæ puellis infantibus aduersus effrenatissimum principem Tartarorum turmatim facto agmine conscriptis, Tartarum populatur, astra conscendit, ipsam fælicitatem, & nunquam interituram immortalitatis gloriam pro lauris, palmisuè flaccescentibus fæneratur? Quid verò aptius ad exemplum, ac speculum orbi Christiano proponendum, quàm Romana puella, cùm nulla fuerit vnquam, nec sit hodie toto orbe terrarum sapiēter instituta, aut bene morata Respublica, quę Romana sibi ad imitandum non proponat exempla, seu morte pro fide catholica oppetenda Martyres, seu illibata castitate seruanda virgines, ac mulieres sexu fragiles, seu Religione propaganda Doctores, atque Apostolos, seu re ciuili stabilienda, sapiētes Legislatores æmulentur? quæ ego omnia vno verbo dico, cùm Romam nomino. Iam igitur nihil Sibyllas Italicas rara exempla Romanæ virginitatis moror, qui B. Franciscam Romæ inuenio.

Altera tabella sacros latices; & lymphas expiatrices facilè expingit ad sanctæ Agnetis, sub forum Agonis (qua paræcia paterni lares censebantur) vbi auspicatò

II. BAPTISMVS *appositè collatus.*

primigenia labe expurgatam, vbi Christianæ Confirmationis Agonali sacramento munitã, atque armatã ferunt: vtrumque adpositè, nec sine singulari numinis prouidentia: quando, & B. Agnetis spiritus vna cum sacrato latice indidem hausisse videtur (quæ admiranda virgo vix duodecennis & Romana, & nobilis de sanguinarijs hostibus, ac tyrannis robore inuicto animi triumphauit) & eodem loco ad Christianum agonem peruncta sacratiore Ceromate, in Agone Romano, per Christum Aliptam, atque Agonothetam quo hæ inuictissima, Amason pancratiasta, decurso laboriosissimo stadio, cùm nusquam vel leuiter ad metas adhæsisset, supernæ vocationis brauium est consequuta. Nemo siquidem Imperator vel plura certamina cum hoste gessit, quàm illa cum Dæmone; vel grauiora prælia cum varijs gentibus, quàm illa cum carnis illecebris commisit; vel maiora spectacula ex collectis spolijs, quàm illa ex toto illo mundano fastu conculcato edidit, vel plures palmas ex stadio retulit, quàm illa corollas ex quotidianis sui victorijs obtinuit: quæ vna plures Cacodæmones vicit, quã omnes illi Heroes in acie milites viderunt, plures triumphos fœmina reportauit, quàm vel legimus ipsi, vel fastuosa Romanorum veterum insolentia iactitauit.

III. INCVNABVLA. *Ecclesiæ Catholicæ laboranti auspicata.*

Tertia pictura, Virginis Cunas circumuolitantibus quaquauersum Alcedinibus ex ligno oliuarum confectas effingit: ea siquidem maximè tempestate diuino beneficio fuit B. Francisca in hanc lucem edita,

qua Principis Apoſtolorum nauicula turbulentiſſimi ſchiſmatis horrenda quaſſatione penè collabefacta, eam cladem ſenſit, qua clade vix maiorem vllam inde vſque à fundata Eccleſia orbis vnquam ſenſerat Chriſtianus. Atenim cum Gregorio XI. Gallo Lemouicenſi Pont. Max. qui ſedem Apoſt. Auenione Romam quaſi poſtliminio reſtitutam exportauerat, vita functo, Sacri Collegij pileati patres Vrbanũ VI. Comitijs ad Vaticanum habitis, iíſque ſatis turbulentis ad ann. M. CCC. LXXVIII. menſe Aprili ſublegiſſent, quarto poſt menſe factioſi quidam, & diſciplinæ impatientes ex ſacro numero Robertum Geneuenſem (nomẽ fatale Chriſtiano Imperio) nomine Clementis VII. Fundis in Romana Campania, ſubſortitione inauſpicatiſſima ſubintulerunt. Quare cùm eò res adducta eſſet, vt fœdiſſima defectione Roma cum verò Pontifice deſereretur, iterum ambitioſo ſchiſmatico vexillifero peteretur Auenion; ſupremum illud numen, cuius nutu ſola terrarum gubernantur, ita maximo malo medendum cenſuit, vt ex ſuo edito cœlo ſeſe pro Romano Pontifice ſtare præſentem maximis indicijs demonſtraret. Quod enim ferunt turbato, atque fluctuanti pelago iniectum oleum fluctus ſedare; volucréſque Alcedines cum mari nidificaturæ inſederint, quantumuis iratum, commotúmque ſalum tantiſper conquieſcere, dum pullos excluſerint; idem mihi prouidentiſſimus Deus voluiſſe videtur, vt cũ latè omnia ſacrilegis armis horreſcerent, animas ſanctimonia excellentes, fulgentéſque miraculis mundo inferret,

quarum merito, oppositúque turbæ illæ immanissimæ placarentur. Miratur B. Antoninus in illa generali coniuratione vtrámque partem sanctos miraculis claros, vtrámque viros, sine exceptione, doctissimos, vtrámque successus subinde prosperos habuisse; longè mihi alia mens est Beat. Pater, & quanquam schismatici perduelles sanctos penes se allicere, & iactare voluerunt, vt ea sanctitatis specie mastrucati vniuerso orbi terrarum imponerent, eos tamen proprios, & veluti hæreditario iure redonatos germano Pontifici is maxime videbit, qui rerum gestarum momenta non vulgari decempeda, sed illa sinceri iudicij exacta statera pensabit. Non sum nescius tempore Clementis illius subreptitij, Auenione Beatum Petrum Luxemburgensem diuinum adolescentem, quem ipse Cardinalem fecerat, tantis, tam certis, testatísque, tam inauditis hactenus prodigijs floruisse, vt de paucis ex Sanctorum numero, neque plura, neque magis testata legantur: vidi ego Auenione non numerata solùm, verum etiam ritè testata, digesta, & obsignata mille nongenta sexaginta quatuor, inter quæ duos, & quadraginta mortuos proximè ab illius interitu biennij spatio, à mortuis suscitatos. Veruntamen ijsdem in actis autenticè compilatis, ego item perlegi sæpiùs illum tentasse sese à schismatici consortione seiungere, ídque ita clam aliquando adornasse, vt coëmpta ex crassissima canabina tela veste vsuaria, purpura abiecta, solo rituali breuiario armatus per pseudotyrum, elabi, remotis arbitris, & in vastam solitudinem secedere

dere tentarit, cùm in ipſo veſtigio, ab Ægydio, qui illi erat à confeſſionibus per vim retentus, atque ex itinere abreptus, deinceps illa tyrannide adoleſcens oppreſſus ibi conſiſtere, in illo candore inculpatæ, iniuratæque conſcientiæ cogeretur. Atque vt diuina quoque demonſtratione, cæleſtíque indicio eius impietatis nihil præter domicilium habuiſſe oſtenderetur, quæ miracula tot, tantáque patrauit, eo iam, anno ętatis duodevigeſimo, vita defuncto, potiſſimum acciderunt, ne eius vita ſchiſmaticus gloriaretur, cuius glorioſus interitus Catholicę Eccleſiæ deſeruiret. De magno illo Vincentio Ordinis Prædicatorum, quem iure quis optimo occidentis Eccleſiæ Taumaturgum, atque Apoſtolicæ mentis veluti exſuſcitatorem appellauerit, certè à Verſipelle illo Lunatico archipirata Petro de Luna Pſeudoclementis in ſchiſmate ſucceſſore, ex Hiſpania ſubdolè, & veteratoriè accitum eum fuiſſe conſtat, illi vt eſſet tum à confeſſionibus, tum à concionibus: nam ea vna arte ingenium illud per omnia verſatile, & captioſum ſuam factionem poſſe conualeſcere neque inſcitè ſubaugurabatur: at ille Sanctus poſtquam Cardinalatum ab illa vulpecula vltrò oblatum recuſauerat, poſteà eius ſcelere magis deprehenſo, cùm ſæpe hominem admonuiſſet, ſæpe increpuiſſet, ſæpe per fugam deſerere fruſtra tentaſſet, tandem ſeriò diuino viſo ſeſe inde proripere coactus fuit. At B. Catharinam Senenſem maximum Religionis Chriſtianæ miraculum, clementiſſimus Deus primùm Vrbano ſexto anxiè admodum laboráti proui-

Pſeudocl̃. Perpinianũ manu. ſcriptum vita B. Vincẽtij.

derat (qua authore Apostolica sedes ex diururno septuaginta annorum diuerticulo, iam Auenione Romam paulò ante reuerterat) quę & crebris illi litteris animos adderet, consilia veluti Sibylla altera daret, remedia suggereret; quæ Principes Christianos in officio contineret, ac de eius germana electione securos, tutósque redderet; quæ transfugas Cardinales non muliebri fortitudine, vt resipiscerent, commonefaceret; quæ ad extremum penè sola orbis Christiani propemodum fatiscentis Atlantæum, vt ita dicam, pondus suis humeris, ac multò magis suis consilijs, imò verò suis precibus sustentaret. Verùm moritur intempestiuo tempore, illa perturbatione maximè ardente, Catharina Senensis. Quid agat Ecclesia? quò se vertat? quam anchoram capiat? quod oraculum adeat? quam Pharon adspiciat? tam præsenti, tam certo, tam potenti præsidio destituta? ô vim prouidentiæ singularem! Beata Catharina consenescente, Romæ ipsius loco B. Francisca ad eam curæ orbis terrarum partem puella nascitur, anno post schisma inchoatum sexto vix ineunte. Quo mihi verè videar esse dicturus ipsam bono Ecclesiæ datam, ipsam propriè Sedis Apostolicæ dulcem filiam, ipsam teterrimi monstri domitricem, ipsam superbi Amanis victricem, ipsam teterrimi Holophernis expugnatricem, quippe crudelissimæ post hominum memoriam seditionis conciliatricem fuisse, quo miraculo maius miraculum aut dici, aut scribi, aut cogitari nullum potest. Quo illi se & Romana ciuitas obligatissimam, & sancta Apostolica

ſedes deuinctiſſimam, & Chriſtiana Reſpublica obſtrictiſſimam in perpetuum, hac verò noua conſecratione vel procurata, vel decreta, vel celebrata, ſeſe exhibuiſſe illi gratam fateatur. Quam ego cum in cunis, hinc inde turbulentiſſimo ſchiſmate obſtrepente, attentius intueor, videor mihi alterum Moſem infantem videre fiſcella ſcirpea vorticoſo flumini commiſſum, quo poſteà adulto, manúſque ad cœlum ſuſtollente, commiſſo prælio, acies Hebræa vincebat. In quo ne aliquid credar ex meo ſenſu vaticinari, tria ex illius vita iam Italicè ab alijs deſcripta, tametſi id acta non memorant, explorata habemus, quibus ad illam partem diuini conſilij recognoſcendam, ac redamandam adduci poſſimus. Primùm ſe illi aliquando in ſomnis obtulit matrona honeſta, admodum, & liberali ſpecie nobilis, quam immanes gigantes inſectati miſerè obſeſſam ad internecionem petebant: donec B. Franciſca ſpectaculo attonita in preces ardentiùs prouoluta matronam eam formidoloſa vexatione liberatam, víxque dum ex metu ſatis reſpirantem aſpexit: & erat ea vox, is vultus, ea tota maieſtas corporis, vt Catholicam Eccleſiam eſſe conſtaret; Gigantes verò illa generis humani potenta rebellantium transfugarum, qui cæca cupiditate in trãſuerſum acti ſacra, profanáque omnia promiſcuè habent, ſuperóſque more Titanum manu conſertum vocant: genus hominum inſolẽtiſſimum, & ludibriũ naturæ deerrãtis inſigne, res inanis tamẽ, ſed quæ Coloſſos Rhodienſes flatibus ſuis poſſit euertere: ac de

Ecclesia obtinuissent illi quidem, si Principes, & lectissimi quique rei Christianæ moderatores eorum laceris, distractísque velis velificari, aut eorum furiales Aquilones, & turbulentos turbines sequi voluissent. Præter hæc aliò viso Sanctos tutelares suos Paulum Apostolum, Benedictum Archimandritam, & Mariam Magdalenam, veluti præsentes aliquando habuit, quorum verbis exactè moneretur, vt diuinæ iræ auerruncandæ causa sese solito pressius in precationes daret, ne offensum numen iam amentatas illas suas hastas, illáque vltionis horrifica tela vrbi Romanæ intentata vibraret: quare cùm dicto audiens numini exorando acriùs instaret, intellexit aliò crispantia iam, iámque spicula fuisse à capitibus vrbis, orbísque deflexa. Denique inclinante tantum non, & præcipitante schismate, porrò illi Deus per B. Apostolum Thomam sub ann. M. CCCC. XXXII imperauit in somnijs, vt magistrum, quo ad confessiones de peccatis vtebatur ad Eugenium IV. Pont. Max mitteret; eum moneret sese Basiliensi Concilio, quoad eius fieri posset, attēperaret, ne nouis incendijs materies ministraretur; eam in rem in consultationem certos Doctores, Deíque famulos cum Cardinalibus adhiberet, quibus ad id omne negotium ventilandum vteretur: ita si quidem Deus humanitus agi imperat inter homines. Quòd Eugenius vti consultum à Beata fuerat abundè præstitit, plurimáque decreta turbulentę eius Synodi peculiari diplomate sancta esse, & rata voluit. Pertinet eôdem illi oblata altera Beati Benedicti

mirifica viſio, quo Franciſcam admonuit ipſam potiſſimum ad ſalutem animarum natam, ipſam datam, cõceſsámque, illo funeſtiſſimo tempore, humano generi fuiſſe, in eámque idcirco præcipuè curam incumbere oportere. Ex quibus omnibus, ne fidei Catholicæ inimici hîc nobis obganniant, certam coniecturam accipimus, denſiſſimis illius calamitoſiſſimi ſeculi tenebris, ac procellis, clariſſimum illud ſidus obortum fuiſſe, ne ſuæ Iudithæ, ſuæ Heſter, ſuæúe Debboræ Chriſtianis ſeculis deſiderarentur. Ille enim ſapientiſſimus omniũ moderator, qui infirma ſolet eligere, vt fortiſſima quæque confundat, ſe magis pręſentem, ac ſi fas dicere, magis Deũ exhibet, paruis auxilijs, plerunque, quá magnis: neque ſe magis, opinor, formidabilem prębuit cùm exercitu, quàm cùm arca Philiſtæos fudit; cùm Abimelec armata manu, quàm cùm immanem Goliath limpidis lapidibus infantili Dauidis funda vibratis proſtrauit; neque opinor cùm Elephantorum, equorúque ſuperbo apparatu varios populi Hebraici hoſtes, quàm cùm muſcarum, & locuſtarum, & ſciniphum plaga Pharaonem obſtinatiſſimum obſtupefecit. Planè in omnem partem ibi magis viget, vbi magis ſola Diuinitas, quàm vbi magis hominum ope ſociata graſſatur. Sed quarta illa tabella quarto illo ſpeculo reuerberata animum pridem ad ſe rapit, vbi inter floſculos variè, veluti in quodam elyſio, inter nutriculæ brachia volutata, lac ex vbere interim virginitatis inſigne preſſulis labiolis exſugit, itáque præcocis cuiuſdam pudicitiæ, noua, atque in pau-

IV. VIRGINITAS *prodigioſa.*

cis hactenus visa argumenta suppeditat. Quid enim mirabilius, quid magis apud homines inauditum, quã B. Franciscam, vt ita dicam, lallaturientem, cùm infans nutricis gremio primulum gestaretur, nusquam, vti alij ante me scripserunt, se passam ab alio quoquam, nisi à parentibus vel leuiter contingi, aut attrectari; imò verò ne à parentibus quidem ipsis prius, quàm puerilibus fascijs tecta, & decenter operta fuisset? ac si secus facerent, tum se puerili eiulatu, infantilibus digitulis, formicantibus, lachrymulis, & suspiriolis tueri in contrarium solitam, à quibus nulla sibi arte temperaret, donec consuetis pannulis tegeretur? quod illi ipsi contestati sunt, qui ex longa obseruatione eius ætatulæ lactœlum pudorem fuerant toties in lactente puella mirati? Quod si sanctissimi Myrensis Episcopi Nicolai, quanta futura esset olim illius sanctimonia, ipsis incunabilis ostento fuit, quòd statis diebus hebdomadæ ab exugendis nutricis vberibus abstineret; quã tam puellæ Franciscæ futuram imposterum castimoniam auguremur, quàm illi adeo cordi fuisse, antequam nosset, obstupescimus? Proxima ab quarta capedine sese summa venustate visenda figura objicit, domestica à parentibus hausta cum lacte institutio, sic vt eius æqualibus ad varia ludorum, vt in illa ætate, studiola lasciuientibus, illa manibus preculas horarias deuoluat. Videres infantem vt in autenticis illius actis legimus, ab Ephebis iam principio infantioris ætatulæ, ea iam factitare, quæ maturioris sanctitatis indicia redolerent: hinc inde pias orationes congerere,

V. INDOLES PVERILIS & educaõ admirabilis.

quas ſtatis horis Deo, ſuperíſque perſolueret; litteris eis maximè capi, quæ diuina tractarent, alias leuiter quaſi ex Nilo attingere; cum matre, cum ancillis, cum alijs domeſticis ſeruitijs per quàm libenter diù, noctúque de rebus pijs verba conferre; furtim eleemoſinas egenis adſpergere, non familiæ ſplendore, non claritate generis, non affinium conſuetudine, non alijs ſtudijs, quæ illam ætatem tenere ſolent, oblectari, ſed Deo, ſed ſolitudine, quam etiam in tumultu domeſtico reperiebat; ſed frequentatione ſacrorum, ſed precibus, inedijs, aſperitatibus vitæ ſtrictioris, quibus ſine exemplo tenerum, delicatúmque corpuſculum obterebat. Nō iam infantem Herculem neſcio quem in ſolitudine apud Xenophontem in Pædia Cyri virtutis edentulæ, vetúlæque monita amplexantem, aut Dauidulum in agreſtibus ſyluis, vrſis, ac leonibus colla frangentem, ſed Baptiſtam in Heremo veluti vagientem videre te diceres, *Xenoph. Cyriped.*

Nunquid immunis fuit
Infantis ætas? monſtra ſuperauit prius *Senec. Herc. Oet.*
Quàm noſſe poſſet, illa quæ contrà obuia
Reptauit infans: igneos ſerpentium
Oculos remiſſo pectore, ac placido intuens
Arctos ſerenis vultibus nodos tulit,
Et tumida tenera guttura elidens manu
Præcluſit Hydræ.

Vix vndecennium ætatis attigerat, quando velut in ludo puerili conſtituerat ſecedere à turbis, & ſolitudinem quærere, ſaltē ſe, vbi vbi in promptu eſſet, Deo, *Acta publica.*

arctiùs seorsim à strepitu hominum voto perpetuæ castitatis obstringere, nisi & parentibus aliud visum, & numini aliud occultiore quadam mente prouisum fuisset, vt nouum exemplar eo clariùs, quo rarius in nuptarum genere ederetur. Porrò hoc robore animi iam tum, atque hac indole virtutis, & continentiæ fuit, vt respueret omnes voluptates corporis; quam non quies, non remissio, non æqualium studia, non ludi, non conuiuia delectarent; quæ nihil in vita expetẽdum putaret, nisi quod esset cum grauitate, cum pietate, cum modestia, cum seueritate coniunctum: deliciæ autem illæ pueriles, quæ maturè cum tempore deflorescunt, nunquam occupatam eam, impeditáque tenuerunt: nulla luxuries in moribus, nulla immoderatio in vita, nulla cupiditas in studijs, nulla libido in consuetudine, nulla mollities in habitu, nulla leuitas in incessu, nulla corruptio in disciplina, nulla varietas, aut inconstantia in illa ætatula apparebat. Angelus potiùs in corpore humano, quàm puella inter homines videbatur. Audacter dicam, sed verè tamen, Angelos ex suis supremis orbibus reuellebat, vt ex similitude ingenij iam cuperent cum illa inter mortales assiduè, & familiariter diuersari. Sexta exinde figura existit conuictum cum purissimis illis cælorum accolis ea ratione complexa, vt adiunctus ad latus vbique Franciscam stipator, & assecla Angelus prosequatur. Semel eius generis dicemus omnia, ne subcisiuis frustulis res magnas frequenter abrumpere cogamur. Ioannem Baptistam hîc operis parergo

VI. Angeli tutelaris cõuictus, & familiaritas.

adpictum

adpictú Nicephorus tradit in horrifera Heremo iam inde propemodum à cunis Elizabetha parente demortua, ab Angelis in maternæ curæ partem succedentibus nutritum, educatum, eductum fuisse. Beata Francisca hoc amplius, perpetuum veluti honorariũ asseclam humana figura spectabilem semper habuit, vsque ad extremum vitæ spiritum, cuius monitis, nutibus, & tota plusquam familiari solicitudine regebatur. Tametsi enim autentica acta potissimum dicunt de prouectiori ætate, primùm inito matrimonio, deinde marito vita perfuncto, custodem illi Angelum spectabili forma fuisse concessum: tamen huc de eo argumento omnia congeremus, cùm vitam Angelorum æmulam ageret: ita siquidem Christus ne de paruulis hæreremus effecit, cùm ore sacrosancto discipulos monuit, ne cõtemnerent quemquã ex páruulis, *quòd Angeli eorum in cœlis semper viderent faciem Patris eius, qui in cœlis est.* Ioannes Matthiottus (nam acta publica nec tam multa, nec tam singularia complectuntur) ciuis Romanus, cui B. Francisca annos circà vndecim, confessiones audienti operam dederat, testis oculatus, & grauis scriptum posteris commendauit Archangelum illi non propugnatorem solum, atque custodem, aduersus quotidianas tenebricosorum spirituum incursiones arcendas; verùm ad totius ætatis singulas moderandas, dirigendásque rationes concessum fuisse, à quo ne perleui quidem momento desereretur. In quo mihi videtur diuina benignitas ad amorem nostrum magis tanto benefi-

Math. 18.

E

cio inflammandum, voluisse hominum sensibus semel obijcere, quæ cæteri ductores spiritus in singulorum tutela mortalium, quibus præsunt, quotidie occultis obsequijs exequuntur. Qui non minus idcirco beati sunt, aut magis negotiosi, & occupati, quàm si soli Deo fruendo se sisterent. nam si cælestes intelligentiæ rotandis continuò immensis illis cælestium globorum orbibus affixæ non minus, vel ipsius Aristotelis sententia beatæ censendæ sunt: si, vt certiora consectemur, & quæ nihil dubitationis afferunt, nihilominus Beata extitit Christi patientis anima vel rebus humanis intenta, vel ligno suffixa, vel ad subterraneos Limborum specus profecta, quam hodie est ad Patris æterni dexteram collocata; si Raphaël Angelus haud quaquam à fœlicitate decidit, quam semel adeptus amittere non potuit, ex cura illa tam singulari, támque diuturna Tobiæ suscepta; si reliqui spiritus ad Mosem, ad Abramum, ad Prophetas cæteros passim missi nullã firmatæ beatitudinis decessionẽ patiebantur (nam ne sic quidem, ex Philosophi sententia, essent beati) si ad hæc Deus vbique præsens, vbique beatitudinem ostentare, vbique sese offerre, etiam Latroni in cruce pendenti potest; si ad extremum ipse Stephanus protomartyr, etiam istius grauissimi corporis vinculis, & carcere occlusus, Christum tamen in cælis à dextris virtutis Dei, inter saxorum grandines, horrendáque lapidationis sanguinariæ crepitacula ex corpore adspexit, quid oblatrabunt isti ex luto, atque argilla ficti homines, qui diuina omnia sui circularis in-

Arist. de cælo.

genij plebeia regula metiuntur? qui audiant vnum ex Archangelorum numero numquam à Beatæ latere discessisse, cuius studia omnia dirigeret, vota, voluntatésque componeret, dicta, facta, cogitata omnia moderaretur? Ingrati! sacrilegi! qui qua se causa benefico numini gratos præbere deberent, ea insolescere, ac sese impudenter efferre non reformidant? Ergo illi aderat perpetuus comes Archangelus summè venustus, & tota specie pulcherrimus, candore, qui niuem excederet, oculis ad cælum semper obuersis, brachijs circa pect⁹, crucis figura, decussatis, cincinnis veluti auro crispantibus, tunica ad talos à ceruice protensa collum tegebat, candida vulgò, quandoque cærulea, rubra nonnunquam illi inerat. Tantus è vultu splendor emicabat, vt ægrè Francisca fulgorem oculis ferre posset: quin eo scintillabat interdum, vt nocte intempesta, haud alia face vel diuinas preces ex libro decurreret, vel cubiculi omnes angulos rimaretur, vel alia id genus domestica munia exerceret. Iussa aliquãdo à suo præposito edicere qua statura, aut qua forma esset, illa in Archangelum directo obtutu defixa, eiúsque brachiolum circumplexa, manu ad verticem instar blandientis allata, adeo commodè designabat, vt pater figuram aptè discerneret, quæ puerilem non excederet. Iam quando Beato Thoma Theologiæ Principe, & nostro Dionysio Areopagita, aliísque scribentibus, Angeli hominibus diuino munere donati sunt, vel ad propugnandum contra cacodæmones, vel ad collustrandum in dubijs, vel ad expurgan-

dum à vetitis, vel ad recreandum in aduersis: si Tartarei illi lemures illam, quod sæpe, multúmque faciebāt, aut impunè pulsarent, aut inani horrore terrerent, aut captiosè in meliorem spiritū transformati in fraudem adducerent, momento Archangelus, aurea coma leuiter ventilata, concussáque, gratam quandam lucem euibrabat qua Franciscæ animus mirè firmatus recreabatur. Sin frequenti consanguineorum, aut amicorum concursu, qui tum officij, tum spiritualis quęstus causa ad illam confluebant, aliquid illi, vt in ista præfragili contagione, aut facto, aut dicto, aut cogitato minus compositè excidisset, vel se illa in curas domesticas superuacaneo studio profudisset, sese ille admonitor spiritus tutelaris ab illius oculis summouebat, ex quo illa in se reflexa, interioris conscientiæ latebris exactè discussis, in cuiuscúnque leuissimi lapsus cognitionem veniebat, tum solertior facta, errorísque pœnitens futuræ cautionis emendatione proposita dulcissimi monitoris aspectum recuperabat, quo cum interim dum se illi redderet, gemens opinor, dolénsque
Cant. 2. ita ex animo sermocinabatur. *Similis est dilectus meus capreæ, hinnulóque ceruorum, en ipse stat post parietem nostrum, respiciens per fenestras, respiciens per cancellos. Reuertere: similis esto dilecte mi, capreæ, hinnulóque ceruorum super montes Bether.* Quamobrē abstractissimus ille Dorotheus monebat magnā custodi cuiúsque nostrum Angelo exhiberi reuerentiam oportere, ne extemplo fugatus aufugeret: quare cùm quieti nos damus, modestè, sobriè, & consideratè agendum, ne indecenti

aliqua turpitudine, Angelus qui nobis inuigilat, indignatus è noftro fefe comitatu proripere cogeretur. Ex eodem manabat, quòd fi quifquam grauius, præfente fpiritu, laberetur, ille fibi manibus oculos obnubebat, quo admiffæ culpæ conceptũ horrorem reftaretur. Beatæ Francifcæ pro pædagogo datum putares, qui labentem erigeret, perplexam inftrueret, errantem moneret: nam & fanctos Patres video paffim ita fenfiffe, cuique noftrum in hoc lubrico, & ancipiti deuiæ mortalitatis exilio, inftar ductoris, atque magiftri datum monitorem Angelum; hominem námque habere inftar infantis, quamdiu hîc moretur, qui eo diuino magifterio maximoperè indigeret. Quid illos carnifices implicatioris confcientiæ ftimulos, quos fcrupulos vocamus, quàm ille fcitè admonitor fpiritus retundebat? quàm reuellebat, extirpabátque radicitus? quibus cùm illa aliquando orationi ardentiùs intenta fodicaretur, illam exporrecta, & ferena fronte intuitus ita placauit, vt deinceps in perpetuum, inaniffimam illam mentis vlceratæ fcabiem perfanaret; poftquam perdocuiffet ifta friuola effe obftrepentium Cacodæmonum terricula, & machinamenta minimi ponderis, quæ eludendo potius difpuluerata, quàm contrà nitendo depulfa frangantur. Ac iucunditatem conuictus familiaris, focialifque confuetudinis, quantam, quàm folidam, quàm finceram, ac puram Deus immortalis! afferebat: feu cum Beata familiariter colloqueretur, tanta cæleftis illam alloquij, támque fincera dulcedine perfundebat, vt harmonicos concen-

tus humanos omnes, præ illo suaui susurro inconcinnos, ingratósque duceret: seu in cælestium rerum meditationem se traderet, tum verò ea tum scienter, tum accommodatè, tum efficaciter de singulis virtutibus, de pudicitia, ac de innocentia speciatim, aliísque, quas magis in Angelica natura regnare prospiceret, disserebat, vt suum illum Doctorem dictantem prosequi, atque ex eius ore concepta proferre liquidò appareret. Magna sunt quæ dixi, & quæ captum humanum superent; maiora, quæ dicam imposterum si non illo rebellantium censorum supercilio, sed sanctioris ingenij Christiano candore ponderentur. Nam quamdiu nupta thoro deseruijt, hunc, quem mòdo dicebam, comitem Angelum semper obtinuit; postquàm verò marito orbata se arctioris vitæ religione colligauit, alter illi ex quarto Hierarchico ordine, haud paulò sublimioris gradus, illo priore permutato, fuit concessus. Quemadmodum enim apud Aristotelem illæ cęlorum agitatrices intelligentiæ eo nobiliores existant necesse est, quo propius ad suprémam illam sphæram, vbi Deorũ domicilium superstitiosus Philosophus collocatum putabat, accederent, quòd nobiliora, & maiora corpora circunferrent; haud secus planè philosophandum est de hominibus, vt qui Pontificalis, qui Imperialis, qui Regiæ, qui Principalis, qui alterius excellentiæ dignitate, vel vitæ perfectioris, sanctiorísque præstantia cæteris antecellant, è superiori quadam cælesti centuria, tutelares Archangelos nanciscãtur. Quos idcircò diuinus Apostolus quosdam thro-

Arist. de cælo.

nos pro pontificibus, alios principatus pro principibus, alios potestates pro magistratibus, nonnullos virtutes pro virtute præstantibus, tum alijs ex causis, tum ex tutelæ peculiaris officio, vti ego quidem existimo, nuncupauit. Iste alter nobilior Angelus veluti superior, extrema, ac visibili specie, sed multo elegantiori forma præditus, non capillorum vibratione illa sensili, aut scintillantium oculorum indicio, verùm arcana vi quadam, ac propria, quam innatam, atque in sese penitus insitam circumferebat, Tenebricolas Genios auertebat, arcebátque: cultu etiam, ornatúque haud paulò aliò visebatur. Dextera triplicem palmæ ramum aureum gerebat, quibus terni glomi appensi non illis absimiles, quos bombyces conglobato serico obuoluunt, vnde ducta stamina Angelus, & collo implexa velut in globum adglomerabat, id quod continuò faciebat, ad annum vsque M. CCCC. XXXIX. ad XVIII. Kal. Sep. quando se dixit triplicem Franciscæ telam contexere imposterum pensi habere; vnam centeno, alteram quinquageno, tertiam triceno sub tegmine textilem, quo Euangelici seminis tergeminam fœcunditatem, triplici perfectioris vitæ prouentu, in Beata Francisca, virgine, nupta, vidua, exprimebat. Quod enim de paucis vsquam legimus, omnia triplicis eius status ad summum apicem prouecta exempla in vna Beata Francisca tenemus: sic vt in thoro pudico tricenus, in viduitate quinquagenus, in virginitate præsertim Religioso cumulo absoluta centenus fructus, culmis velut herbescens geniculatis, pullularit.

Verùm dum cælestis genius istis ordiendis multiplicium telarum staminibus occupabatur, feles circum obgannire, canes allatrare, monstra negotium filorum abrumpere, turbare, sæuire, miscere omnia; ne nesciremus quæ, quantæve subeundæ sint Angelo, cum teterrimis Tartarorumindigenis manibus, contentiones. Quin etiam sicubi correptioni sociali, vt inter Religiosos vsu receptum est, Francisca magistra operam daret, quod incredibili charitate, & mansuetudine, faciebat, vel priuatim cui vsus esset, remotis arbitris, vel vniuersè omnibus simul adstantibus, vel propriè sibi, quando vesperi quotidie, de more, ipsa defectus proclamabat suos, tunc ab ordiendi opere custos feriatus summè ad ea, quæ fiebant attentus tenebatur, nec vulgarem se ex ea specie voluptatẽ haurire, tota compositione, & hilaritate vultus testabatur. Aliàs stato officio recitando distenta ad verticem Angeli velut excelsam columnam nouo quodam fulgore splẽdentem videbat, quę cęlum ipsum altera extremitate contingeret, quo visu, vltra quàm credi potest, exhilarata tota ad diuinæ bonitatis encomia, oculis iucundissimò adspectu in cælum iniectis, rapiebatur. Denique illi officiosissimus spiritus pro nitidissimo speculo aderat, in quo haud paulò perfectius, sinceriúsque, quàm in illo altero, tũ præsentia, quæ latebant, tum futura longinqua cernebat, quæ benignissimus illi Deus indicabat, tam suo proprio commodo, quàm aliorum spectato compendio, quorum sæpenumero reconditissima sensa, in illo inexplicabili lumine

lumine intuebatur. Vnum perfectæ voluptati officiebat, quòd tanto lumine veluti fulgurabat, vt nec diu, nec ſatis, prout cupido erat, in eo occupatum obtutum tenere poſſet: vnde nocte neſcio qua, imbecillis voluptate ſenſus præfulgido ſideri obluctante, cùm illum obniteretur attentiùs, acriúſque ſolito ſpeculari, tantum ex eo eſt repente, cum grauiſſimo cruciatu, in oculis cō citatum incendium, vt nullo artificio pupillam refrigerare, nec quietis vllam partem capere potuerit, perinde atque obuerſa palpebra, obſtinato contuitu claram, ac plenam meridiani Solis incenſam facem ſuſtinuiſſet. Ecce vnde factum putetur, vt quamprimum illa exceſſit è viuis, illius imagines, cuiuſmodi paſſim Romæ reperiuntur antiquæ, recentéſque, cum Angelo aſſecla deinceps depingi cœptæ fuerint, libello ad manum Sanctæ adpoſito cum illa diuini Pſaltæ modulatione, *Tenuiſti manum* *Pſalm. 72.* *dexteram meam, & in voluntate tua deduxiſti me, & cum gloria ſuſcepiſti me.* Angeli quippe cuſtodia ſe ſuſtentatam intelligit. Et ecce, inquam, Angelicæ, virginaliſque verecundiæ quaſi centeno filo telam obtextam, centuplici fœnore remunerandam puritatem: ecce ſolennis pyræ priorem ex tribus congeriem primore Franciſcæ ætate extructam. Ecce ad extremum vnde puellę virgines, quot illis neceſſaria eſſe poſſunt, in virginitate ſeruanda documenta colligant. Primum vt honeſtati maturè, à primoribus annis, quàm ſeueriſſimè aſſueſcant, vt quæ vel leuiter licentiam immoderatam ſapiunt magis penitus ignorare, natali

indole quadam, quàm expugnare cum tanto periculo cogantur. Alterum vt licita etiam fugiant, constantérque exhorreant, ne paulatim natiuo pondere ad illa prohibita prolabantur; familiaritates, quantum honestè potest, omnes euitent; illa verò clara incentiua libidinū, ex familiaritate colloquia, ex colloquijs officia, ex officijs tentamenta paulò magis, quàm grassantem pestem auersentur, primóque in aditu hosti resistant. Deinde non modo pudorem in pectore infixum, sed testatum, & clarum in specie circunferant; nemo siquidem castam putet, quā plerique appetunt, perindéque in virgine, amari, atque amare putandum est. Super hæc, vt non nisi necessitate cum hominibus, ita familiaritate domestica cum Angelis conuersentur; æmulatio sit vt vitæ suæ formam ad rationem Angelicam conformēt, nihil, nisi Angelorum vel instinctu, vel comparatione aggrediantur: habet virginitas quo sese illi purissimæ naturæ conferat, fortassè etiam quod anteponat. Ad extremum quo ad pudicitiam cōseruandā nihil excogitari potest præsentius, si insectator Dæmon infestis titillationibus, si ancipiti perturbatione fluctuantis conscientiæ, si molesta vlla vexatione mentem, aut corpus obsederit, tum tutelarem spiritum veluti præsentem, & propugnantem, & Dæmonibus obluctantem, & generosæ mentis conatibus gestientem, & rebus ex aduerso indecoris se obuelantem, velutíque fœdis factis erubescentem intueantur; ad illud se speculum attendant, in eo se lumine adspectent, ea vna regula totius vitæ rationes

exactè, & examussim metiantur: non cibum, non somnum, non forum, non torum, non templum, nisi illo ductore, & comite petant, illius à magno Bernardo Clareuallensi preclarè dicti semper memores, quouis loco, quouis angulo, quouis opere, quouis tempore honorem familiari Angelo esse maximum deferendum, quem non ideo non presentem haberemus, quòd se hisce oculis spectandum non præberet: experta loquor, norunt, qui ista curant, sentiunt ad pudorem illibatum custodiendum, operæ, atque artis pretium esse, se vbique comitanti, prospectantíque Angelo præsentem, & spectabilem, certa, perpetuáque æstimatione sentire.

D. Bern. In psalm. Qui habitat.

Altera contignatio coniugatis exurget mulieribus, senis ad latera figuris miraculo quodam artis opticæ per totidem specula prominentibus. Lignum ex malis omnium generum Sydonijs, aureis, Punicis, cæterísque fructiferis dedolatum, tornatúmque, nisi quod columnæ opere Ionico molliori, sed tamen solido; & erecto plenis vuarum pendentium pampinis adrepentibus veluti implexæ, conuolutæque, quod vitium ingenium est, maritantur. Ægyptia symbola stylobatis ornamento addita; canistri delicatioribus fructibus, Baccis, Amygdalis, Fragis, vuis præsertim, variato colore regnátibus, grata ad intuendum varietate onerati: alijs Cinnamomum, nuces Indicæ, thuris, piperísque arbusculæ depinguntur: eucarpi mira iucunditate visendi, mala Punica, granorum arcta societate sese rimulis ostentante, mala aurea primum

STATVS CONIVGALIS. Sex alia Specula.

odorem extrà ſpirantia; citrea odore ſimul, & colore, & ſapore felicia; poma caſtis amoribus non aliena, illa
Cant. 7. inſcriptione, SVB ARBORE MALO SVSCITAVITE. Ficus rugoſo habitu, trunco vim dulcedinis præcipuam cælantes complectantur pampinis frondentibus lemniſcati, ad Draconum roſtra nodati ex Burgheſiorum ni fallor illuſtribus inſignibus accerſita; nam etiam Draconem vigilem hortis Heſperidum, vbi mala aurea ſeruabantur, datum cuſtodem accepimus. Intercolumniorum bini ſimulacrorum loculamentis iniecti ordines, ſuperiores quidem ſex illa ſacrarum coniugum exempla proponunt, quę in B. Franciſca connexa videmus, Abigail viro opportuniſſimam, Rachel ſanctiſſima prole fœcundam, Ruth familiaris rei prouidentiſſimam, Heſter populi ſui vnicè ſtudioſam, Suſannam coniugalis præſertim pudoris cultricem egregiam; Annam Samuelis matrem rebus diuinis aſſiduè occupatam. Inferioribus conceptaculis, ad ruborem noſtris mulieribus inijciẽdum, ſex item matronæ ex media profana hiſtoria celeberrimæ continentur. Lucretia Collatini vxor fidei Genialis ſpecimen præclarum, Iulia Scipionis coniugis amantiſſima, Cornelia Gracchorum & genitrix, & laudatiſſima educatrix, Penelope ſapientis Vlyſſis ipſa ſapientior æmulatrix, Alceſte ſui Admeti aduerſorum caſuum ſocia vſque ad mortem oppetendam inſeparabilis, & illa imprimis alia Pythij Regis Celænarum vxor cordatiſſima viri vaniſſimorum ſpirituum emẽdatrix. Sex lateribus, operæ pretio, ſex nuptialis ſtatus

veluti Christianæ leges, B. Franciscæ mirandis facinoribus sanciuntur: tot enim, mea quidem sententia, Christianis mulieribus esse documenta debebunt, quæ fœminam illam fortem nobis procul, atque ex vltimis finibus adducere videndam, admirandámque statuerint, quam nos ex maximi Apostoli sententia, quasi coloribus depictam suis exprimere possumus. 1. *Mulieres viris suis subditæ sint, sicut domino, quoniam vir caput est mulieris.* Ephes. 5. 2. *saluabitur autem per filiorum generationem.* 1. Tim. 2. 3. *si quis autem suorum, & maximè domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior.* 1. Tim. 5. 4. *mulieres similiter pudicas, non detrahentes, sobrias, fideles in omnibus.* 1. Tim. 3. 5. *similiter & mulieres in habitu ornato, cum verecundia, & sobrietate ornantes se, & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa.* 1. Tim. 2. 6. *sed quod decet mulieres promittentes pietatem per opera bona.* Ibid. Quæ enim matrona exactè nouerit, mordicúsque tenuerit, quid marito, quid liberis, quid familiæ vniuersæ, quid exteris, atque viciniæ, quid sibi ipsi, quid superis debeatur, ea perfectæ, sanctęque matris familias, numeros ex sapientũ omnium, sanctorúmque sententia expleuerit. Hęc illa sunt ipsa, quæ totidẽ tabellis hoc loco graphicè colorantur. Atque Corona inscriptionẽ rei præfert illam, nisi me amo consentaneam, STIPATE ME MALIS QVIA AMORE LANGVEO. LÆVA EIVS SVB CAPITE MEO, ET DEXTERA ILLIVS AMPLEXABITVR ME. Primum vxoris officium, seu τὸ καθῆκον, quod maritum attingit, primo illo, quod primum occurrit, agalmate figuratur. Nam

I. VXORIS ERGA MARITVM obseruantia.

poſtquàm puella noſtra mirabilis fruſtra ſolitudinem, vitámque cælibem aggredi conata, non vlla ſua voluntate, multò minus voluptate adductâ, ſed mera, eáque ſatis violenta parentum iuſſione, & importunitate coacta Pontiano Laurentio nobili Romano, atque opulento nupſiſſet, ſeſéque in eius manum, ac familiam ad regionem Tranſtyberinam dediſſet, nihil antiquius habuit, quàm vt excellentes illas animi generoſi virtutes marito præſtaret, quæ primæ in vxore laudantur: obedientiam ſumma obſeruantia copulatam, amorem, & fidem inacceſſæ, & impenetrabilis caſtitatis: ex quibus pax illa naſcitur, ſine qua nuptiæ non tam imbecillitatis humanæ ſolatia, quàm diuturnæ carnificinæ cruciamenta videantur. Conſtat totis quadraginta annis, quibus vna vixerunt, ne minima quidem diſſentiuncula, aut leuiſſimo iurgio ſacrum connubij fœdus aut violatum, aut vnquam interruptum fuiſſe. mirum, & in hac calamitoſa vita perrarum, vbi cum imperfectis viuere cogimur, vbi tanta offenſionum ſenticeta non aliunde, quàm ex iſtius mortalitatis miſera conditione pullulant: atque id illa etiam ijs artibus, quæ ſolæ id poſſunt, conſequebatur. Primùm, minimum quémque diſcordię fomitem principio præfocabat: dein ita cupiditates ſuas cum mariti ſtudijs, rationem cum eius ſenſu, deſideria cum illius voluntate coniunxerat, vt inde nec tranſuerſum quidem pilum, quod aiunt, vllo prætextu, vllaúe occaſione diſcederet; ex quo aſſequebatur vt omnia viciſſim maritus vellet, quæ ipſam cupere intelligeret: tur-

ſúmque, certamine quodam mutuæ obſeruantiæ ſuſcepto, ipſa ſeu orationi, ſeu alijs pietatis obſequijs ſtuderet, accita à viro, neque à viro ſolùm, ſed à quocunque domeſtico pro familia accuranda, re inchoata, infectáque, confeſtim ſurgeret, obſequutura. In quo quantum Diuinæ maieſtati placuerit, nouo prodigio tum demonſtratum eſt, cùm inter exoluendum quotidianum magnæ matris officium, calidiſſimè interpellata aliquando, quatérque eundem verſiculum coacta abrúpere, poſtea obſequio illo ritè perfuncta, aureis characteribus deſcriptũ inuenit; quod cognata vannotia prudẽtiſſima, & ſanctiſſima fœmina, cùm vulgares antè characteres legiſſet, ſe deprehendiſſe iurata poſtea, Apoſtolus verò Paulus id opera Angeli familiaris fuiſſe factum B. Franciſcæ per viſum affirmauit. Ita Deus opt. max. Matronalem obedientiam ſuo cultui prætuliſſe, & diuino teſtimonio cõſecraſſe videtur, vt ſciolorum quorũdam inconſiderata ingenia caſtigaret, qui falſa ſanctimoniæ gloriola aucupanda, ita vanis vxores ſolent religionibus circũuenire, vt ſpreta mariti, & familiæ cura, dies, noctéſque ſuis voluntatibus explendis abſumant, vnde adeo obdurátæ, exſiccátæque ſuo ſenſu euadant, nihil vt rectum, niſi ſuo iudicio æſtiment, viris ſe refractarias, atque infrœnátas præbeant; familias miſceant; rem perdant; nuptias profanent; pacem perturbent; pietatem, quod caput eſt, apud maritos in odium, & contemptum trahant. Quid dicam de caſtitate ad eam perfectionem, thalami inter naturales illecébras, ob-

ſeruata, vt nihil illi aliud thorum genialem fuiſſe, quá perpetuam adumbrati martyrij, & miraculorum officinam verè videar eſſe dicturus? Nam liberis operam datura præterquàm aſſiduè auulſa à ſenſibus, & toto ſtupore corporis, ac mentis abſtracta, ad illas interiores animi delicias efferebatur: id etiam artis, & inauditi hactenus ingenij conferebat, vt præter continuú doloré, eúmque intolerabilem, quem ex ſanctæ mentis inſtituto, & aliunde patiebatur, interim, quo penitus naturale membrorum incentiuum opprimeret, alijs corporis partibus varios cruciatus, vel nouitate inuſitatos, vel grauitate impatibiles, teſte Volaterrano ſcriptore ſatis claro admoueret; quouſque Laurentius facti, conſilijque conſcius acerbam vxoris lanienam miſeratus, tandem aliquot ante obitum annis, cum illa pactus eſt cælibem vitam vti ambo traducerent. En quàm arguta, quàm ingenioſa, & ſagax religio ad caſtitaté, etiam in matrimonij ſacra licentia retinendam. Beata Delphina ſancti Alziarij Comitis Sabranenſis Principis celeberrimi è Prouincia Narbonenſi vxor, cùm ſe præter voluntatem, iuſſu Roberti Siciliæ, ac Neapolis Regis, Prouinciæ comitis, cui vtérque erat conſanguinitate coniunctus, viro tametſi ſanctiſſimo addictam ægerrimè ferret, eáque de cauſa Curiæ Regis pópas inuita ſubire cogeretur, ad Choreas vt fit, inuitata delicatiſſimum corpuſculum, aſpero cilicio ſub pretioſa veſte celato, inter ſaltandum in tripudio cruciabat; lapillos aculeatos clam calceolis nudæ plantę ſubſtratis ingerebat, vt illis veluti ſtimulis

Volaterr. li. 22. fruſtum carnis porcina ardens ſub pectore adhibebat, aut ſe toto corpore pice oblinebat.

mulis choreę vanitatem pręsenti supplicio castigaret: atque quod omnem admirabilitatem superat, cū marito ita viuebat, vt eo prima, nuptiarum nocte, sese virginitatis in perpetuum voto concepto, consecrante, quod illa multò iam ante præstiterat, ambo deinceps nemine mortalium conscio, cælibes eodem in thoro, plusquam duodeviginti annos vsque ad vitæ extremum diem perdurarint: quæ omnia in B. Alziarij cōsecrati diplomate Pontificio autenticè perscripta reperiuntur. Quis verò Principem puellam Delphinam omni magnifico vestium apparatu nitentem exteriùs, ita se vlcisci interiùs iudicaret? quis pietatem in nugis, modestiam in luxu, frugalitem in delicijs, paupertatem in auro, vexationem in purpura, asperitatem in serico, abiectionem in gloria, religionem in chorea, virginitatem in thalamo, constantiam in puella, heremum in curia, adeo cum diuina ope non defuturam suspicaretur? non sunt facta Sanctorum humano iudicio, sed diuino calculo ponderanda. Equidem in matrimonio, audeo dicere, B. Franciscam cælibem animum penitus habuisse, quod ego maximum prodigium duco, solo corpore, ad præmium perfectissimæ obedientiæ, coniugij legibus, atque obsequijs derelicto. Virorū adspectu, perinde, ac puella virgo non turbabatur solùm, verùm etiam incredibiliter affligebatur: eos imprimis vt piacula auersabatur, quos inhonestæ Veneris labe fœdatos præsentisceret, quorum intuitu magis, quàm aliorum offendebatur: quoties id sceleris vel nominari verbo tenus

G

audiret, toties illi pectus, atque viſcera horrore neſcio quo cõuulſa ſubuertebãtur. Idẽ ſentiebat, ſufferebátque quoties per inominatas, & mulierculis proſtituti pudoris vulgares vias neceſſarium illi iter eſſet, ad quas tamẽ cum illo cruciatu, omni ope, atque remedio, ex eo cœno eripiendas, ingenti caritatis ſtudio, ſe deprimebat. Aliquando trans Tyberim proximè ad Hebræorum aream, cùm iter neceſſariò ageret, quodam in tugurio, aliquot cacodæmones tripudiantes, bacchantéſque aſpexit, ex quo viciniam ſciſcitata, num ſceleris quippiam eo loci proximè patratum fuiſſet, par ibi nobilium ſcortorum, magna lenonum, atque perditorum, hominum frequentia, venale, & clarum degere accepit: nec cunctatà ampliùs ædiũ conductitiarum dominum ipſa conuenit; monuit non ferendum eſſe execratum emporium, turpémque eum quæſtum in eius domo, cum tanta numinis iniuria, exerceri. facile perſuaſit. ille, expulſo ſcelere, ſimul ſuas ædes meretricia, tartareáque frequentia expiauit. Hinc maiori rabie in illam ſuccenſus Diabolus, indigniſſimè paſſus ſe ſubinde eiuſmodi ereptis ex faucibus prædis, à Beata Franciſca fatigari; crepare, fremere, furere ardentiùs; illi vt tædium, vel deſperationem afferret, ſeſe paſſim cum furiali comitatu offerre, iam maſcula, iam muliebri ſpecie, laſciua, atque Sotadica geſticulationum infamium repræſentatione deteſtabilem; quæ illa conſtanti, ac virili animo, minimo momento diſiecta omnia ludificabatur. Inde non multo interuallo, Beatæ mulieri, ad D. Ioannis Lateranenſis

cum Vannotia proficiscenti nequissimus ille, ac spurcissimus omnium libidinum, ac scelerum prægustator se obuium ad sacram SS. Petri, & Marcellini ædem dederat, dum illa tantisper an ex grauiditate (nam vterum ferebat) an ex lassitudine subsidere Paulum coacta infandum insidiatorem honorati, & elegantis senis figura laruatum conspicata, atque ab eo ad scelus nefariè prouocata è vestigio scelestum lenonem orationis præsenti, vulgaríque subsidio, ad fugam impulit. Quo ille dedecore miserè elusus, & fractus, nocte proximè consequenti, cadauer hominis intolerabili fœtore pestilentissimum in eius cubiculum intulit, in quo diù, multúmque volutatam vsque adeo purulenta ea mephiti infecit, vt deinceps lethalis ille odor per omnes corporis partes latè diffusus, maximè in interiore phantasia semper inhæserit, sic vt contracta perpetua stomachi infirmitate, ferè perpetuò nauseabunda cibos omnis generis fastidiret, egererétque: eóque ex tempore omnium virorum, adeóque mariti appropinquatione spurcam illam graueolentiam persentiret, imò illi omnia corporis membra, quoties facti illius in mentem veniret, horrescerent. Dicat aliquis, hæc si ita sunt, vbi illa vxoria erga maritum ex documento Apostoli amicitia, maximè in tanta nuptialis obsequij auersione? Dixi equidem modò, illam nihil in eo genere præter obedientiam, nisi cum ingenti cruciatu attulisse, in quo quantum viro tribueret, quãtum voluntati diuinæ afferret ostendebat, quæ tanto incommodo obsequeretur. De cætero illi nec possi-

bilem sanctis, nec necessariam inanis vanitatis imponunt necessitatem, qui illos humanorum affectuum expertes, atque ἀπαθεῖς, vt Stoicè dicam, esse volunt, à quibus ne Christum quidem penitus abhorruisse, fide tenemus, cùm vel amicum Lazarum comploraret, vel Ioannem, præ cæteris carum, ac tenerum haberet. Inueniemus in B. Francisca quod omnibus fœminis imitandum amoris vxorij exemplum proponamus. Nam si penè sacrilegum, saltem Deo valdè inuisum, & matrimonij sacramento iniuriosum censendum est, non inter se coniuges ea quàm arctissima, quæ inter homines potest, necessitudine esse coniunctos, cùm ea sacrorum Christianorum parte, illa infinita charitas, qua Ephes. 5. Christus dilexit Ecclesiam, repræsentetur; haud quaquam dubium esse, vel obscurum cuipiam oportebit, Sanctam, quæ cæteras omnes virtutes ad summum excoluit, hanc etiam excelsissimo fastigio erexisse. De quo vt nullam aliam coniecturam haberemus, quantum faciendum putamus, in illa flagrantissima vitæ expeditioris cupiditate, marito Laurentio hac calamitosissima vita expedito, ipsam eius obitu tam acerbas, támque vberes lacrymas, eius desiderio, profudisse, nihil vt præter ipsum amarè, nullum vnquam tantum hausisse dolorem in vita, nullam nisi diuini consilij, de mariti interitu, consolationem accipere posse crederetur? Quo eodem ex genere, non faciam vt B. Delphinæ, eius, qua de proximè dicebamus, factū silentio iacere consepultum feram. Missus à Roberto Rege consanguineo B. Alziarius maritus Parisios, pro

Caroli Calabri matrimonio, diem ibi concluſit extremum. B. Delphina, quæ Auenione cum R[illegible] mãſerat, per idem tempus, quo Alziarius coniunx Pariſijs decedebat in cælum, viſa eſt Regi, Regínæque ſolito mœſtior è menſa ſurgere, vultu admodum immutato, vbertim lacrymas ex oculis fundere, eiulare, plãgere, & extraordinario quodam ſeſe mœrore conficere. Qua repentina mutatione offenſi Principes, cùm eius luctus ex ordine cauſam ſciſcitarentur, ſuauiſſimũ Alziarium reſpondit Pariſijs diem obijſſe ſupremum, réque per veredarios curſores ſedulò explorata, compertum eſt eadem illa hora, qua funebrem queſtum inchoauerat, contigiſſe. Geminum mulieribus Chriſtianis propoſitum exẽplar, vt maritos, Dei ipſius loco diligãt, colant, foueant, obſeruent; non faſtidioſæ, non moroſæ, non inſolentes, quarum plerũque id vitium eſt, vt minus id amẽt, quod magis habent; id magis appetant, quod magis iuſtæ amicitiæ leges vetant. Quod porro virum caput eſſe mulieris, illíque mulierem ſubiectam eſſe oportere, tanquam domino, imò veluti Chriſto diuinus Apoſtolus definiuit, quid voluit aliud, quàm mulierem, ſi dici fas eſt, nihil audire, nihil videre, nihil eloqui, nihil guſtare, probarèque, nihil ſentire, nihil ſuſpicari, nihil cogitare, nihil velle, nihil ſapere, quæ omnia capite continentur, inconſulto marito debere? non pedem, non manum, non corpus, niſi illius ſui capitis ductu, atque abitrio, commouere? Quantum ad liberorum educationem altero ſpeculo repræſentatã, mirabile eſt, quàm ſe ex-

Ex Actis Canonizationis S. Alziarij.

II. LIBERORVM EDVCATIO.

cellentem omni ex parte matremfamilias exhibuerit. Pro[illegible] Laurentio præclaram, & numeroſam cle-
Pſal. 127. mentiſſimus illi Deus proſperauit: *Ecce enim ſic benedicetur homo, qui timet dominum. Uxor tua ſicut vitis abundans in lateribus domus tuæ.* Quam illi felicitatem fœcundi vteri, credo, Deus indulſit potius, vt orbi Chriſtiano prolis inſtituendæ exactam in B. Franciſca ideam delinearet, quàm quod ipſa id admodum aut curaret, aut quæreret. Nam optimè conſcia quàm caro ſtetiſſet Heli ſacerdoti prauam liberis diſciplinam dediſſe, quàm glorioſum contrà fuiſſet Annæ Deo magis, quã ſuo genio parturijſſe, & nobiliſſimæ Machabæorum parenti adeo generoſam cælo ſobolem immiſiſſe, quod ea filijs fortiter ad mortem oppetandam impellendis aliquando dixiſſet, feciſſetve, ipſa, tota vita ſuorum mentibus, moribúſque expreſſum eſſe voluit.
2. Mac. 7. *Neſcio qualiter in vtero meo apparuiſtis: neque enim ego ſpiritum, & animam donaui vobis, & vitam, & ſingulorum membra non ego ipſa compegi, ſed mundi creator, qui formauit hominis natiuitatem, quique omnium inuenit originem.* Tum vltimo decertanti ad vltimam Luctam exſtimulando, *Fili mi, miſerere mei,* inquit, *quæ te in vtero nouem menſibus portaui, & lac triennio dedi, & alui; & in ætatem iſtam perduxi. Peto nate, vt aſpicias cælum, & terram, & ad omnia quę in eis ſunt, & intelligas quia ex nihilo fecit illa Deus.* Hanc illa mercedem vnam expoſcit faſtidiorum, & laborum ſuorum, quam vnam matrimonio propoſitam in Chriſtiana ſchola didicerat, vt liberi cælo, non ſolo procreentur. Ergo eos, ante omnia

prohibebat quidquam audire, aut ſpectare, quod non eſſet cum honeſtate, & cum pietate coniunctum : ab illis ſocietatibus maximè arcebat, vbi ſuſpicio eſſet aut friuola, aut vitioſa, aut non ita decora tractari : Dauidicos concentus, & ſacros hymnos, non ſputatilicas, & pruritu nefando aurium infames cantilenas edocebat : ijs magiſtris potiſſimum committebat, qui non magis literarum ſcientia, quàm probitatis cultu excellerent, qualéſque Philoſophus Seneca dicebat, *Quos magis mirere cum videris, quàm cùm audiueris*: vti vnà cum liberali doctrina, excolendæ pariter conſcientiæ Diſciplinam haurirent : diebus feſtis ſecum ad rem diuinam, atque ad ſacras conciones gregatim ductabat, quos illa dies totos religioſo cultui deuouebat. Denique in hoc omnium maximo, & imprimis arduo, & ſupremo negotio prolis optimè imbuendæ, vt quo ſemel imbuta recens fuiſſet, odorem deinde ſeruaret, quantum B. Franciſca profecerit, ad vltimum apparuit, cũ filios ſui perſimiles, ſancta ſanctos, quod ego in ſummis illius miraculis certè cenſeo, procreauit, vti Carolus Caluus Imperator, atque Rex Galliarum non magis Regium eſſe, aut glorioſum dicere ſolebat, Regnare, quàm Reges facere, aut factis à ſe Regibus Imperare. In cæteris vnum noſtra Beata inſignem extulit, Euangeliſtam appellauerat, qui inde à tenera ætate, ſenili maturitate quadam, & Prophetiæ quoque miraculo claruit. At enim ſemel educto è vagina gladio, qui ex Patris enſe pendebat, eo in Patris ſui renes leuiter obuerſo, haud multo ab hinc tẽpore,

inquit, mi Pater, hoc ipso in loco, & grauem, & periculosum ictum accipies: nec vana fuit, vel puerilis denunciatio. Anno M.CCCC. VI. Ladislao Rege Neapolitano ab Romanis per tumultum, & seditionem, ad vrbis custodiam aduocato, populari, vt sæpe assolet, contentione, inter ciues, & Ladislai milites concitata, Laurentius Parens, quod illi ante fuerat ab suo Euangelista prænunciatum, in illo ciuili tumultu, fuit grauissimo sub renes vulnere transuerberatus. Nec semel Euangelista adolescentulus, ac penè puer euentura prædixit. Virum alias religiosum, eorum mendicantium ex numero, qui sublata pera ostiatim stipem colligunt, certo prognostico admonuit fore, vt breui illum mendicantis habitum, cum honoratiori, vestitu commutaret; vt dixit, vt accidit. Ille paulo post fuit inauguratus Episcopus. Præcipuo cultu Sanctissimus puer SS. Abbates Onufrium, atque Antonium prosequebatur; porrò horribili inguinaria lue Romanā vrbem, fœdum in morem, depopulante, ipse in pestilentem quoque morbum prolapsus se moriturum breui præsensit: calidè Confessionis peccatorum ministrum Sacerdotem expetijt, matrem premonuit par illud Sanctorum tutelarium aduentare magna Angelorum turba stipatum, vt illum extempore in cœlum, æternum Beatorum domicilium prosequantur. Quā opportunè profectò, illo ipso die, ineffabili quadam voluptate, Beatus nouem modo annorum puer ad cœlestem patriam ex funesto ergastulo euolauit, víxque egressus ex carceribus, decursione mirabili, metam attigit.

attigit. De quo ne vlla causa dubij hæreremus, eadem hora, qua ille decesserat, puella quædam in illa vicinia, lue quoque populari correpta, etsi iam linguæ vsum ex morbo perdiderat, resolutis momento faucibus, Euangelistam conclamat Pontianum numerosa Angelorum multitudine circumuallatum se conspicere gloriosum ad sydera gradientem. Vaticinium fuit. Familiares attoniti, re peruestigata, comperiũt eadem hora Euangelistam è viuis ad superos emigrasse. Si id parum est, ecce iterum Agnetem puellam quinquennem fraternæ sanctimoniæ consociatam. Vix anno transacto, Francisca domi in cubiculo orationi, primulùm pungente aurora, vacabat. Euangelistam suum clarè redeunté adspicit, eadem ætate, ea statura corpusculi, ea specie, qua obierat, nisi quòd multo pulchrior lucidissimi syderis instar emicãs apparebat, altero veluti coæuo puero paris pulchritudinis comitante. Mater ijs spectaculis haud insueta, dulcissima sobole consalutata, simul perdiu de cælesti gloria, qua fruebatur colloquuta, insuper ab eo certior facta secundo illum Angelorum conscriptum choro, demũ extremũ id audijt, quod maximè auebat, se potissimũ è cęlo delapsum reuenisse, vt Agneté sororé iucundissimã sibi inter Angelos adnumerandam adiungeret: quibus genitricem affatus, solatúsque diuinæ significatione voluntatis, repentè ex oculis sese in auras mira celeritate proripuit; ac post Paulum Agnes corpore expedita cælum petijt, postquàm decumbentis ad lectulum mater Columbam pręcipuo candore albican-

tem circumuolitantem antè prospexisset, quæ succenso cereo ad rostrum appẽso, iacentis puellę membra singula pedetentim veluti obsignabat. Iam satis de liberis, quæ Philosophus Aristoteles tanti momenti esse censuit, vt maximam parentum felicitatis partem in ea cura constitutam putarit, illa enim eius sunt

OEcon.l. 2.c.2. in œconomicis. *Cùm ergo tanta adhibeatur cura pro corporis esca, quid pro liberis, & matre educatrice? nonne protinus omne studium fuerit adhibendum? hoc enim solo hominum conditio mortalis existens per successionem immortalitatem consequitur, omniáque parentum vota huc tendunt. Quamobrem qui ista negligit & Deos ipsos videtur negligere.* Maximè verò id exemplo faciendum existimat. *Nisi enim parentes exemplum vitæ filiijs præstent, euidentem excusationis causam erga se illis relinquunt. Ac timendum est, ne contempti à filijs quasi non benè vixerint, in senectute deserantur.* Id nos quotidie lamentabili experientia accidere non tam videmus, quàm meritò ingemiscimus, vt sibi flagella fecisse non liberos parentes vt plurimum sentire cogantur.

III. FAMILIAE CVRA. De reliqua familia ad tertiam figuram expressa non ero prolixior, de quibus Apostolus imperat, *Domini quod iustum est, & æquum seruis præstate,*

Colloss. 4. *scientes quod & vos Dominum habetis in cælo.* Atque ite-

Ephes. 6. rum, *Et vos Domini eadem facite illis remittẽtes minas scientes quia & illorum, & vester dominus est in cælis, & personarum acceptio non est apud Deum.* Pudet referre quàm turpiter in ea Christiani officij parte peccetur. Corpore, atque animo constamus omnes, serui, liberíque: vtrique eundem seruatorem, ac dominum, eandem pro-

positam gloriam habemus: quo fit vt matresfamilias quia spiritum eodem ex fonte hauserunt, seruorum etiam curam gerere teneantur, neque eos ita, vt muta quædam, languidáque pecora contemnant, quos aliquando in cælo æquales, forte etiam superiores habituræ sunt; corpora verò ne vel immoderatè sana opprimant, vel ægra indignissimè, Barbarorum more, proijciant. Aristoteles optimus magister haud multo secus, quanquam minimè Christianus præcipit; *Cum seruis autem*, inquit, *ita versetur, vt neque superbos esse sinat, neque abiectos. Quapropter oportet considerationem habere, ac indulgere illis, & permittere singula secundum merita, & cibum, & vestem, & quietem, & castigationem; verbo, & opere Medicorum artem imitãdo.* Ego autenticè scriptum in B. Franciscæ actis inuenio, tanta affabilitate tractabilem se, atque amabilem omnibus præstitisse, vt seruos præut germanos fratres, ancillas velut sorores, æqualésque coleret; imò gauderet ex æquo per omnia cum domesticis mãcipijs tractari, haberíque: eos si aliqua leuicula culpa læsisset, demissè ab illis errati veniam postulare, errorémque, quantuluscunque esset, extemplo corrigere consueuisse. Qui si è contrariò diuinum numen aliquo piaculo prouocassent, demum ex aduerso illam leænæ grassantis ad instar inflammatam, ardentémque id cuicuimodi foret, constantissimè castigatum vindicasse. non tam authoritate, quàm exemplo præfuisse, iussis herilibus religiosa passim monita ad Christianè viuendum addidisse: quantum ad seruorum corpora, nec torpere inertia,

Oecon. 1. ca. 5.

nec languere otio, nec succumbere immoderato labore sinebat: si ægri decumberent, tantum abest, vt quod feri homines faciũt, in impluuium abjiceret, vt eos in lectulo domi ipsa sua manu aleret, illis omnia abundè quouis pretio venalia, quæ necessaria erant subministraret. Specimen ex cognata vannotia capere possumus, quæ eodem tecto vtebatur. Illa ex graui morbo ita gustus sensum obstipatum habebat, vt vel ad ciborum intuitum nausearet; quare auiditate quadam an muliebri, an ex ægritudine contracta, eam aliquando cupido cancri terrestris incessit, qui curiosissimè conquisitus cùm nec prece, nec pretio reperiretur, B. Francisca misericors, iacentis commiseratione permota Deo fidenter supplicauit, vt infinita sua sapientia, præsenti leuatione, ægræ vannotiæ subueniret. Neque irritæ, vel inauditæ preces. Dum domestici simul omnes in aula domi cũ matrefamilias versantur, è summó tabulato cancer eius generis necinopiniatò decidit inusitatæ magnitudinis. Gratiæ diuino obsonatori Deo ingentes habitæ; expetitum ægræ esculentum ipsa suo marte conditum apposuit, impensius etiam, quàm illa sperauerat, refocillauit; nam eo cibo non celerius auiditatem, quàm ipsam

IV. ERGA PROXIMOS QVOMODO SE gesserit.

simul ægritudinem propulsauit. Erga exteros quomodo se gesserit mirari potiùs tacitè, quàm scribere tenuiter liberet, nisi speculum ea quoque parte tersissimum se mulierum generi proposuisset, quatuor illa, quę Diuinus Apostolus admonet, absolutè complexa. 1. *Super omnia autem charitatem habete, quod est vinculum perfe-*

Coloss. 2.

ctionis. 2. Et pax Chriſti exultet in cordibus veſtris, in qua & vocati eſtis in vno corpore. 3. Induite vos ſicut electi Dei, ſancti, & dilecti viſcera miſericordiæ. 4. Verbum Chriſti habitet in vobis abundanter in omni ſapientia docentes, & commonentes voſmetipſos. Quæ ego conglobatim dum expedio, primùm illius erga corpora charitatem, deinde erga animos ſtudium expono. Ardebat illa enim magis, quàm amabat, ſi quem aut rerum, quæ ad corpus ſuſtentandum pertinent, indigentem, aut eorum, quę ad ſalutem animi neceſſaria ſunt, penuria laborantem offenderet. Hinc erat quòd ædes illius Xenodochium potius pauperum, quàm vnius priuatæ perſonæ domicilium videbantur. Nemo mendicus ab eius veſtibulo vnquam fruſtra ſine ſtipe receſſit; vulgo à miſeris omnibus nullo diſcrimine eius atria, porticus, interiora domus frequentabantur: vnde ſolenne illi erat nihil domi proprium quamuis pretioſum, aut neceſſarium habere, omnia promiſcuè ſolius neceſſitatis habita ratione vulgabat, familiaribus nonnũquam licet obſtrepentibus, quòd ſe ſtatim liberali cõgiario, quæ eleemoſinæ cauſa effudiſſet, repoſituram pro certo confideret. Vrbs aliquando ſumma annonæ caritate premebatur; omnia mendicis vndique, atque ægris latè compita obſeſſa laborabant: B. Franciſcę Socer Andreottius commodùm eo anno generoſioris vini ſelecto dolio ſibi, familiæque prouiderat. Noſtra miſericors, ad quam miſeri omnes tãquam ad commune diuerticulum conuolabant, largè omnibus pretioſum liquorem adſperſum depromebat: itaque

1. Corporum curã quàm ſolicitam haberet.

breui quotidiana, nec interrupta benignitate, doliū socero inscio, exinaniuit: non multo post, socer visendi, explorandíque meri anxius cùm plenè, belléque vacuum, atque exhaustum comperisset, suspicatus id quod res erat; in piam nurum clamore, & non nulla exprobratione succensus cæpit de damno expostulare: at illa suauiusculè factum excusans, soluto primùm, ac tranquillo animo esse iubet; tum recipit ipso vestigio se illi de eodem dolio propinaturam; cum vannotia ad cellam aduolat, vas vinariū, sine dolo, prout antea bene plenum offendit; acclamatur. hauritur. in stuporem itur. numini quàm infimo ex pectore grates ingentes persolutæ; socer obstupefactus, edoctúsque: nurus in virtutis proposito firmata magis; pauperes sustentati; omnes ad vnum prouidæ propolæ sapientiam admirati, ipsa ad institutam pietatem incensa semper ardentius mendicorum vsibus deseruire instituit, vnde aucta in dies, atque congesta miracula. Alio quodam die, parum admodum grani, quod ex domestici horrei emissitijs quisquilijs recollegerat egenis elargita, eò postmodum regressa plus quadraginta modios germani, ac sinceri frumenti reperit. Crusta, mucidáque recisamenta ex eleemosinis hinc inde corrogata sibi ipsa seruata sumebat, eorúmque in locum clanculum panem recentem artolaganum in sacculos pauperum submittebat. Obfirmatè adeo, constantérque ægris egentibus ipsamet studium, atque operam impendebat, vt illis curandis, totos quadraginta circiter annos, quibus vnà cum

Laurentio vixit, constet in eam curam incubuisse. Nosodochium S. Spiritus, & Campi sancti ante omnia, & S. Mariæ Trans-Tyberinæ præcipuo studio excolebat, vbi non solum ægrotis sua opera obsonabat, sed cibum domi suę exquisitè apparatum suis ipsa manibus porrigebat: nec esculenta modo, vel poculenta vulgaria accurabat, at simul etiam medicamenta, sportellas, bellaria, dulciaria, aliáque ad ægrorum gustum subleuandum, acuendúmque non maiori copia, quàm munditia, & vrbana quadam, gratáque elegantia subministrabat. Estnè quo progredi possit vlterius admirandæ matronæ erga miseros, ægrósque homines munificentia? Inueniemus. non profusè tantùm illa ad victum necessaria, quibus opuléta fœmina domi abundabat, largiebatur, verùm ad inauditæ cuiusdam, stupendæque profusionis cumulum, & magni Pauli Nolani instar se ipsam ipsam in pauperes effunderet. ô spectaculum, non modo speculum vix vsquã hominibus in tota antiquitate spectatum! ipsa sæpenumero sermenti, lignorúmque fasciculos, pedes, aut de suo, aut raptim aliunde ruri excerptos suis humeris, inde à vinea suburbana per vrbem baiulabat, aut si oneri ferendo non esset, asellum onustum in oculis omnium, nobilis, & clara, & diues fœmina circunducebat. Non raro, comitante vannotia, certos vicos ab vrbe distractos adibat, vbi ipsæ remotis arbitris ignotæ mendicatim stipem postmodum egenis refundendam quæritarent, tam sinistro plerúmque successu, vt scommatis, salibus, & conuitij, ioco eleemosi-

narum, onustæ reuerterent. Id verò adeo ex professo faciebant, vt sub illud tempus, cùm solenniores ad S. Pauli ędem suburbanam stationes frequētabantur, affluente magna mortalium multitudine, ambæ ad sacræ ædis fores alijs se mendicantibus fœminis nonnunquam adiunxerint, paucísque nummulis hinc inde corrasis, auditæ fuerint Deo laudes, gratésque iterare, quòd eo die ancillulis pecuniolæ tantum prouidisset, quantum illis ad tantillum lupinorum, & panis ad cibum satis esset. Vnde ad illam coniecturam ego adducor, non solum opis pauperibus afferendæ causa, solitam B. Franciscam mendicare, verùm vt domesticarum dapum delicatiore delectu fastidito, atque egenorum vsibus reseruato, pauperum epulas prægustatas sibi de industria retineret, vt nec marito rem domesticam dilapidare, nec tamen egenis lautè tractandis deesse videretur. Quæ si vel quia miracula, vel quia extraordinaria, vel religiosarum potius, quá nuptarum propria parum imitationis habitura iudicabuntur, meminisse tamen Christianas mulieres oportebit, etsi peculiarem quendam Dei inspirantis instinctum ad illa singularia sequebatur, tamen eo imitationis ansam præclaram præbuisse, tum quòd se diuinis instigationibus penitus conformabat, tum quòd nihil omnino marito inscio, aut inconsulto moliebatur, tum quòd in ea sexus infirmitate, fœmina, quantum fœminæ cum Dei ope audere, quantum facere, modo adsit animus, etiam queant, suis exemplis commonstrauit. Nunc quantoperè animorum salutem

rem anhelaret, quanquam ex illa opera nauata corporibus suspicari possumus, tamen aliquando ostendit, quando seu ægris opitularetur, seu victum inopibus procuraret, eadem opera eorum mentes ad Christianarum virtutum obseruantiá exacuebat, Christi seruatoris imitatione, qui corpora simul, atque animos eodem beneficio persanabat. Fuit in D. Cæciliæ hospitali pauperum domo quædam fœmina, quam lecto periculosus morbus afflixerat: hanc vaticinata B. Francisca, ex barbara quadam desperatione, filiú obstipata gula strangulasse, detestandi parricidij commonefactam, conuictámque ad voluntarios pro scelere subeundos pœnitentis animi cruciatus, tum ad saniorem mentem facilè impulit. Qua ex causa, vt in promptu Nosodochij egenis decumbentibus Sacramentorum facultas adesset, sacerdotem suis expensis ad S. Mariæ trans Tyberim sustentabat. Incredibili ardore dies, noctésque flagrabat deuios sceleratorum hominum sensus ad meliorem indolem reuocandi: continuas eam in rem preces ad superos eiaculabatur. perennes ex oculis lachrymas profundebat; pectus pugno complicato pulsabat; corpus atterebat; inertia ingenia insidiatoris Dæmonis conatibus obsistere nescia præcipuo studio commiserabatur, se eorum causa ita vexabat, mulctabátque, vt cacodæmonú nequitiam, & intentatas miseris machinationes longè molestius, quàm eorum ictus, & crepitus ferret. Quãdam sua institutione discipulã, supremo agone, cum morte luctantem subodorata de animi quoque inte-

2. Animarum curã quantam haberet.

ritu periclitari, sanitati restituerat, quo vitæ emendatioris consilia imposterum iniret: id adeo indignè Cacodæmon accepit, vt, facta incursione, duo ferocissimi ex Tartaro lemures famulam Dei, obtorto, è neruis durissimis, flagello extremè cæsam miserandum in modum lacerauerint. Alteram eiusdem instituti Catarinam non tam morbo, quam deuexa ætate decrepitam, desperata valetudine, loquendi facultate deperdita, à sensu etiam abalienatam, iam, iámque moribundam tandiù in extremo conflictu retinuit, dum Sacerdos, qui ab vrbe aberat, quinto, sextoúe pòst die reuerteretur, à quo supremum Sacramentorum solatium consequuta, mori à B. Francisca permissa exspirauit, quasi precibus pendulam eius vitam teneret: tum enim Litanijs à Beata conceptis, ab ea in hæc verba iussa decedere, *vade in pace, roga Deum pro me.* Dicto audiens obtemperauit. Ita hoc consequuta erat diuinitus, vt non ipsa modo Sancta esset, sed quoscunque alios sua familiaritate cõtingeret, sui similes breui redderet. Illius aspectu, alloquio, congressu illo toto sociali, ita singulorum ingenia obuertebat, vt siue dissensione aliqua, siue lasciua turpitudine, siue inueterato quopiam alio scelere, aut vlla alia immoderata perturbatione laborarent, eos momento componeret, & meliora concipere animo suaderet. friuola, scurrilia, inutilia, turpia, aut quę tantillum alienam famam attingerent, eorum à quibus frequentaretur, nullo pacto ferebat, frangebátque, ita vt vel ad diuiniora diuerteret, vel subito inchoatis alia

honeftiora quodammodo adfuta, interruptione non ingrata, mifceret; vel fi illud non poffet, interiectâ falutari reprehenfione prorfus abrumperet. Ita fiebat, vt quafi Ætnęum quoddam diuini amoris incendium, circum omnia vicina fuccenderet, atque vndique in mortalium animos, ex fui pectoris veluti flagrantiffima Pyra, ardentes pietatis fcintillas, necnon cæleftes igniculos euibraret. Quibus demum artibus id affequebatur, quod princeps Apoftolus exigebat, non folum vt cum omnibus pacem firmaret, fed ipfa apud omnes beneuolētiam, reuerentiam, admirationem, præcipua matronalis dignitatis decora, ipfa pacis, & focialis amicitiæ perpetua conciliatricula nanci fceretur. Facilè fiquidem tua cedendo, alia nihil attingendo, cum omnibus pacem inuenias; maximè fi te fubijcias ipfe omnibus, nemini anteponas, omnibus profis, nemini officias, ijs artibus doceas tygres etiam, nedum efferatos homines manfuefcere. NAM quatenus modo ad perfonam vxoris attinet, ea ad quintum illud aliud fpeculum referuntur, quæ Paulus Apoftolus de moderato præfertim cultu corporis præcipiebat, quæúe Ariftoteles naturę veftigijs folertiffimè indagata, ad fempiternam earum mulierum ignominiam, quæ Chriftiano nomine profanam lafciuiam obtegunt, in proba matrefamilias defiderauit, videlicet frugalem in habitu, totáque vitæ conformatione temperantiam, & inuictam in rebus aduerfis, maximè quæ maritum obfident, tolerantiam; nos, qui cum Chriftianis agimus, tertiam quan-

V. ERGA SE IPSAM, QVALEM DISCIPLINAM *obferuanerit.*

dam omnium Reginam adiungimus, lasciuientis corporis castigationem, cum moderata seueritate temperatam. *Sumptu autem, & vestitu, & apparatu* (inquit de matrefamilias Aristoteles) *minori etiam vtatur, quàm leges permiserint ciuitatis; considerans nec vestimentorum nitorem, nec excellentiam formæ, nec auri copiam tantum ad mulieris laudem, quantum modestiam in rebus, ac studium honestê, decoréque viuendi valere: etenim omnis huiusmodi ornatus animi optabilis est, multóque firmior ad senectutem vsque ad veras laudes sibi, atque liberis comparandas.* Quoad illam in aduersa fortuna constantiam, incredibile est quam Christianè non Christianus homo philosophetur. *Quapropter decet non solùm in prosperis rebus, secundáque fortuna vnanimem sese viro præstare, & inseruire velle, verùm etiam in aduersis. Si sit in rebus defectus, vel corporis ægrotatio, vel alienatio mentis, æquo ferat animo, & obsequatur.* Tum post paululum magnum, negotium exẽplis assequitur. *Putare debet mulier hinc optimam sibi laudem si rectè se gesserit peruenturam: secum ipsa repetens quia nec Alceste tantam sibi gloriam parasset, nec Penelope tot, tantásque meruisset laudes, si cum fortunatis viris vixissent, verum Admeti, & Vlyssis aduersitates parauerunt illis memoriam sempiternam: nam prosperitatis quidem facilè est reperire participes, aduersitatis verò, ni optimę sint mulieres, participes esse renuunt.* Nec mihi ille aliquid scripsisse veriùs vnquam videtur, quàm cùm asseruit *forma, & pulchritudine fœminas beatitudinem metiri, nihílque magis cupere in vita, quàm esse, aut videri formosas.* Quid illa insana? *Speciosa quæro pascere Tygres?* pudendum, ac deflendum

Oecon. li. 2. cap. 1.

2. Cultus & fastus muliebris contemptio.

Horat. 3. Od. 27.

satis,in Christiano cælo, nihil illas refugere, vt vanissimæ pulchritudini obsequantur, qui Spurinam nescio quem nouimus, apud Valerium,in media infidelitate, adolescentem elegantissimum,cùm sese appetitum à fœminis cerneret, vt libidinis illis materiam tolleret, sibi vultum dedita opera dedecorasse, orísque decorem vulneribus confudisse. *Fœdera seruasset si non formosa fuisset.* Arripio de istis omnibus, quod ille de vna argutè cecinit; syluam certè istæ adulteriorum, & maleficiorum accendunt, quibus Poetarum theatra omnia, Oratorúmque suggestus personare videmus. Cæterū hac parte mulieres, vt in omnibus,semper extremæ vel nimia, vel pauca quanquam raró pauca,appetendo peccant. Neque enim ego ille sum Stoicus, aut ferreus, qui omnem à fœmina ornatum auellam? Philosophis sua materia prima informis, & omni elegantia carens, quam subtilissimus Augustinus idcircò, aut nihil, aut propè nihil appellauit, ex natiua deformitate, appetitu inexplebili omnes formas, speciésque desiderat, neque in vlla potest quantumuis perfecta quiescere:quam enim anima rationali perfectiorem appetere poterat? Certè Aristoteles materiam alia ex parte veluti matrem nominauit; accipio omē, atque ex ingenita deformitate desperatam illam formæ cupiditatem satis ignosco. Verùm animi illa est, prout proximè aiebat ille Philosophus, quæ verè formosas efficere sola, & perfectas potest. illa alia corporis fluxa est, florísque simillima, quæ momento tēporis deflorescit. Quanquam haud inficiandum etiam

Lib 4.

Ouid ij. fast.

Arist. 1. Phys.

Cic. Orat. Parf. eas ſuum quendam cultum decere, ita vt inornatæ cùm ſint, ornatæ videri queant; idque eas maximè deceat non eſſe ornatas: quædam enim ſunt ſocialis cuiuſdam decori, quod Græci τὸ πρέπον nominant, ornamenta, quæ maritorum quoque oculos domi contineant, ac honeſto quodam veluti incantamento deliniant: ſed ita, vt illud Iuliæ Imperatoris Auguſti filiæ mordicus teneant, quam frugaliſſimus Imperator cū ægreferret comptiorem ſolere eſſe, quàm neceſſe eſſet probæ, vidiſſet verò illam aliquando modeſtius Macrob. 2. Satur. compoſitam, *Quanto hic in filia*, inquit, *Auguſti probabilior eſt cultus.* Cui illa, *hodie me*, inquit, *Patris oculis ornaui, heri viri.* Vſque eo ſanè non improbetur illa luxuria, vt obſequentes maritorum oculis, non adſpectuum alienorum aucupandis illecebris ſeſe comparent. Diuini ingenij vir Auguſtinus Chriſtianam matronam ſeriò admonet, caſtigátque, quòd pannoſa nimis inuiti mariti oculis obſoleſceret, in quo muliebrem etiam refractariolam arrogantiam argutè perſtringit. Ep. ad Edicíam. *Quid abſurdius*, inquit, *eſt, quàm mulierem de humili veſte viro ſuperbi e, cui potius expedit obtemperare, quàm in nigellis veſtibus repugnare?* Alias, quæ non ſe virorum, ſed alienis oculis ornant, videre eſt familias euertere, maritos ad verſuras adigere, liberis ex faucibus pulpamenta, quæ ipſæ veſtitu deuorent, Struthionibus crudeliores auellere: alienis viris veluti retia, venereáſque tendiculas explicare: atque vt cum magno Philoſopho dicam, Senec. l. 7. Benefic. *Non ſatis muliebris inſania viros ſubiecerat, niſi bina, ac terna patrimonia auribus ſingulis pependiſſent.*

Vt parum Comicus dixiſſe iudicio illius cenſeatur, cũ illa diceret, *Videas mulieres totis fundis exornatas.* Ad quid? ſi illis ſumptibus mariti ſudant? ſi ingemiſcunt? ſi ferre non poſſunt? niſi vt contentionum, & maleficæ zelotypiæ ſemina iaciantur, ſi aureo illi flumini eloquentiæ Chriſtianæ credimus? *Ille ornatus & zelotypiæ ſuſpicionem inijcere ſæpè ſolet, & inimicitias, & cõtentiones, & pugnas concitare.* Ita enim accidit vt caſtæ mẽtes laſciuo habitu in ſuſpiciones incurrant, cõtrà verò laſciuæ ſimplici ornatu obtegantur, prout caſtiſſima illa veſtalis Clodia, cui luxus veſtium pudicitiæ laudem adulterauerat. *Caſta quidem ſed non eſt credita: rumor iniquus læſerat. Cultus, & ornatos variè fudiſſe capillos læſerat.* Quo in genere noſter Auſonius ſubtilius etiã muliebrem illam inſaniam caſtigauit. Plaut. in Epid. S. Chryſ. hom. 21. ad pop. An. Ouid. 3. faſt.

Diſſimules eſtis túque, ſorórque tua
Hæc habitu caſto, cùm non ſit, caſta videtur,
Tu, præter cultum, nil meretricis habes.

Quid quòd aliquæ nec viris, nec alijs, ſed ſibi cultũ perditè amant, & aucupantur? *Studioſum, amánſque ornatus genus fœmineũ eſt, multáſque inſignis pudicitię quamuis nulli virorum, tamẽ ſibi ſcimus libenter ornari*: id S. Hieronymo, non mihi credatur; diù ille fruſtra hocce domeſticum an maleficium, an latrocinium inſectatus exprobrauerat. Hoc monſtrum horrendum, immane, ingens, triplici extremitate formidabile Chriſtiana Heroina noſtra genus ſanctiorum quarundam Amazonum detruncauit: quæ nobili loco nata, nuptáque muliebres ineptias calcauit, quod de Platonis faſtu D. Hieronym. Ad Gaudent.

quidam Philosophus ilocalariter aiebat, vt simplici, & mero vestitu pullo, non gemmis, non fuco, non multicoloribus mercibus, veluti cęterę tegeretur, quę omnia diuendebat, vnde pauperibus nummos, victúmque faceret. Oportuit despicatissimo habitu fuisse, quæ sæpe, vt dictum est, se alijs fœminis mendicantibus, ad templorum vestibula, miscebat, quæ ligneis fascibus onusta per vrbem asellum agebat. Neque verò, illa egregia sui cōtemptione, suæ mentis altitudini satisfactum putabat, nisi aliarum quoque mulierum luxū, absque inducijs, insectaretur, in quarum animis vel sedula admonitionum cura, vel præclaro suo exemplo, vel occultis ad superos precibus, tantum profecerat, vt pleræque fastum, & pompam, & gemmas, aurum, sericúmque cum modesto, atque Christiano ornatu, grato vniuersæ ciuitati, opportunóque spectaculo, permutarent. Fucati verò medicamenta candoris, & ruboris omnia non aliter, quàm prodigiosum piaculum exhorrescebat, & ab alijs omni studio remouebat, quæ insitam Dei conditoris beneficio formam ementitę adulterina, laruatáque obductione corrumperent. Nam ad eum modum disertissimus Cyprianus, in illas mulierum Citerias, cōceptis verbis, pridem stilo illo suo vltore, desæuijt. *Manus Deo inferunt, quando illud quod ille formauit, reformare contendunt, nescientes, quia opus est Dei omne quod nascitur, Diaboli quod mutatur, &c. Nū metuis oro quę talis es, ne cū resurrectionis dies venerit artifex tuus te non recognoscat? vt increpans vigore censoris, & iudicis dicat; opus hoc meum non est,*

S. Cypriā. lib. de habitu virg.

nec

nec hęc imago nostra est, cutem falso medicamine polluisti. Laruas ego cum admirando Chrysostomo nominaui, cuius illa sunt dicta præclarè. *Inanem gloriam hanc maiores nostri omnes merito dixerunt; inanis námque est sicut laruę, quę pulchrę quidem visu, & decoræ, intus verò inanes reperiuntur, quare cum aspectu elegantiori appareant neminem vnquam ad se amandum allexerunt.* Pereleganter sanè, vt nostrarum mulierum fastus semel ex Philosophi Barbari ingenio retundatur, apud Xenophontem in Oeconomico istas excusationes eludit Ischomachus, cùm se id maritorum imperio, saltem genio, facere mentiuntur. *Age, inquam, coniunx*, inquit Ischomachus, nonne ea pactione cōuenimus ambo, vt sua alteruter alteri omnia conferret, nihil proprium reseruaret, omnia in medium, & in commune haberentur? ita, inquit vxor. Iam quæ mihi probam, & germanam dotem numerasti, si tibi, inquit, ego pro tua dote præstigias, aut offucias darem, idnè tibi gratum duceres futurum? aut tu fictas armillas, fictos torques, fictum aurum, quàm quæ tu pura attuleras, malles? nequaquam, illa inquit. Atqui corpora, inquam, tu mihi, ego tibi connubiali lege tradidimus, nunquid? ita est, inquit. Age verò, annon ego tibi natiua mea forma gratior, quàm aliena fucatus, & coloratus? opinor, inquit, te alium ego haud vnquam feram. tum ille Socraticè irretitam vxorem frugalitatem, & natiuam speciem edocturus, & mihi, inquit, puta mētem eandem esse, nec tam mentito tuo colore delectari, quàm tuo. Hîc mulier erubuit, & luxuriam, illa mariti sapientia, emendauit.

S. Chrys. hom. 2. in Ioan.

Xenophō in œcon.

1. Quanta Beata Franciscæ sui despicientia.

Næ illi fatui ſatis, & ridiculi mihi oppido videntur, qui laruas, quàm mulieres malunt. Nihil B. Franciſca tanto, támque implacabili odio eſt deteſtata: ſui generoſiſſimam deſpectionem, pro præcipuo ornamento ſemper habuit: ardentem charitatem pro purpuriſſo, aut minio excoluit: pudicitiæ candorem pro ceruſſa; morum incredibilem ſuauitatem pro ſerico; miraculorum, ſplendorem pro gemmis; Chriſtianorum operum iuuicta patientia probatorum, pro auro, argentóque; lachrymarum vim perennem pro diſtillatis laticum pretioſorum ad leniendam cutem lotionibus; *& lachrymæ eius in maxillis eius*; pro Cyprio puluere naturalem pilorum ornatum decolorante, aſſiduum cum pſalte Regio de peccatis admiſſis pœnitendi ſtudium, cinerem tanquam panem manducans, porúmque fletu miſcens; denique pro aureis, gemmatíſque annulis, aut catenulis, egregiam viro, proximis, ſuperíſque præſtitam, & ſeruatam fidem, conſtanti illo amore, connexam. Accidit aliquando vt lignis onuſta de more, fortuitò in plebeium neſcio quem ſuo item faſciculo oneratum incideret, proximè vno ex Beatæ Franciſcæ conſanguineis conſequente; quo occurſu cùm ille baiulus vtrique notus, veritus ne illa ingerato occurſu erubeſceret affinis adſpectu, ſe vtrique intermedium, vt faſciculo vtrique officeret, inijcere voluit: at illa lignis ſuis illius oneri in aduerſum oblíſis, impulſu ſibi viam aperuit, & ſuum illum agnatum ex profeſſo, ac palam conſalutauit, præclara de muliebri arrogantia reportata victoria. Atque obſecro quid

illa quo se deprimeret, abijceretque non tentauit, quę inauditarum inuẽtionum acumina non excogitauit? Viuo marito, ac sospite, eius permissu, iam suarum monialium cœperat cœtum instituere, quæ paulatim eius imitandæ studio quadam in domo ad Campitelli regionem coaluerant: eò illa semel profecta, vt quotidie, re familiari curata, solebat, priorem domus aditum ingressa, pro scalis, quibus in ædes ascensus erat, morata, anteriores ædium valuas occludi iussit: tum pulla ea extima veste deposita, capite velis abiectis penè nudato, comáque in collum, atque humeros temerè crispante, soluto, brachijs, atque humeris expapillatis, cæterum sine cinctu discalceata, sordidata, lachrymis abundè manantibus, suspirijs miserabili eiulatu sonantibus, manibus in crucis imaginem decussatis, oculis in terram depressis, facie inflammata, labantibus genibus, humi postrata, voce tremula, intermortuáque, vociferans obtestabatur, earũ in numerum tanquam mendicam, miseram, & vile peccati mancipium recenseri; quæ ætatis florem vanitati caducæ, fluxæque infeliciter decoxisset; fæcem creatori, ac Domino Deo seruasset. Haud enim ferè se alio nomine, aut appellabat ipsam, aut appellari ab alijs cupiebat, quàm peccatricem, vile scelerum sterquiliniũ, omnis nequitiæ retrimentum, sentinam, ac cloacam spurcissimæ turpitudinis; corruptionis, ac putoris horrendum piaculum, mendacis, vanitatísque insigne ludibrium, denique omnis funestæ miseriæ solenne, ac celebre documentum. Hîc tanta summissione, il-

lius sociæ obstupefactæ vno ore pronunciant, nefas esse vt alia magistra, ac præses, ipsa superstite, legeretur, quæ suo iure omnium dulcissima parens, ac mater extitisset. Ergo illis vno consensu ita deinceps omnibus præfuit, vt omnibus subesset, vt se omnium famulam non colorata religiosæ demissionis ambitione, sed sincera voluntate diceret, quæ omnium sapientissima veluti procreatrix habebatur. Tantam animi depressi modestiam inueteratus ille superbiæ buccinator cacodæmon ferre non potuit: illi se ea forma, eóque habitu aliquando obiecit, qui spiritalem ipsius magistrum referret, charta, & sepia, & calamo instructus de industria, vt illas, quod ille nefarius suadebat, tot suas illustrationes, tantásque, ipsa dictante, conscriberet, eum ad finem, vt post ipsius obitum omnibus retro posteris, maximo fructu, glorioso sanctitatis præconio innotescerent: qua eadem de causa illam iuberet, pingendi artem perdiscere, vt spissa diuinarum rerum, atque visorum illustrium volumina, prout plerí-que Sanctorum veterum, recentiúque consueuerant, ad posteritatis admirationem, atque memoriam exararet. At illa scelestissimum quadruplatorem exsibilatum, & omni ignominia consputatum, insigni constantia propulsauit. Aliàs quaterni eodem ex baratro Tartarei satrapæ, specie humana, se illi humillimè cum infima quadam reuerentia submittebant; prædicabant, efferebant, exaggerabant summam illius pietatem, modestiam, seueritatem in domando corpore, perseuerantiam in religioso, accuratóque

proposito, contestati inter hæc, & professi se haudquaquam vltra posse illi obsistere, in irritum cadere sua consilia aduersus eam omnia, aliáque generis eiusdem, subinde capitibus in illius gremium inclinatis blandiebantur: quibus ex aduerso inuicta fœmina, per contemptum, ac ludibrium superbissima colla, & vesanum sinciput manibus quatiebat; superísque interea grates maximas profundissima quadam animi abiectione pro collatis beneficijs tam diù referebat, dum laruæ illæ stygiales procul summotæ facessferent. At non aliàs magis ista modestissimi animi demissio sanè enituit, quam quando miracula illo artificio dissimulabat, vt cùm morborum omnia ferme genera solo contactu depelleret, redditam sanitatem vnguento nescio quo ex Amaraci, & Rutæ succo admoto celaret. Atque accidebat interdum, vt illa medicamenta vel morbis aduersa, vel ad rem penitus inutilia essent, tantũ vt oculis fucũ faceret ad gloriolæ fugam adhibebãtur. Ægros tamen, quidquid erat, sanatos, vi vt diuina id factum acciperent, Deíque vnius beneficio acceptum referrent, obnixissimè adhortabatur, quo fiebat vt nec Deo sua laus detraheretur, & ipsa vanitatis speciem auerteret. Sim infinitus, si omnia sui deprimendi studia dicere aggrediar, hæc sufficiant pauca de multis. Nunc immane est quantam rerum aduersarum animi, corporísque patientiam semper attulerit; quæ vna virtus, mea quidem sententia, sola societatem coniugalem securam, sola tranquillam, sola beatam vitam præstare potest. Ea si absit, om- *2. Quanta in rebus aduersis Patientia.*

nia, demũ ſurſum verſus, ſus déque diſiecta, diſſipatáque peſſum eant neceſſe eſt, Balſamum fruticem ferunt non niſi ſpecillis fodicatum, laceratúmque ſuauem opobalſami liquorem exudare: nuſquam animi robur inuictum tantum, quãtum in iſta grauioris fortunæ laceratione diffunditur. Per ipſum tempus, quo in humanis verſabatur connubij nexibus alligata, Romanam vrbem turbulentiſſimi ſupra modum tumultus diſſenſionum ciuilium agitabant. Sic maritus, vt in communi procella, magna vnda iactatus peracerbos communis perturbationis turbines hauſit. Ille raptatus, ille iactatus, ille in exilium actus, ille fortunis ſpoliatus, ille vxore, liberíſque cariſſimis carere coactus. Frater mariti Germanus Paulucius in eandem calamitatum ratem iniectus, & ipſe lamentabili exilio deportatus. Ioannes Baptiſta filius pro obſide, vt magis dicam, poſtulatus; res domeſtica per illas iactationes penè in certum naufragium conquaſſata. In his omnibus imperterritæ matronæ inexpugnabilis animus, veluti cautes medio Oceano, vndique adlatrantibus vndis erectus, immotúſque ſubſiſtit. Palmam dicrees, quæ tanto magis obnititur, quanto magis pondere prægrauatur. Illa ſexu fragili cũcta domabat, ſpumas liquabat, vndas frangebat, ventos frænabat, re nulla illata humanitus vincebatur: ſemper eadem, atque ſui ſimilis, in proſperis iuxta, & in aduerſis facies tum mẽtis, tum corporis apparebat. Omnia hinc inde humana reciprocis fluctibus immugiebant, flocci faciebat. liberos amittebat, ferebat. ægritudine vel ſua preme-

batur, & æqui consulebat, vel mariti vexabatur, & tolerabat. fundatissimæ familiæ ruinas spectabat, nihil penitus se commouebat. obtrectatorum calumnijs, hostium rapinis, domesticorum insidijs impetebatur, pro illis egregia Christi discipula libenter orabat. benefactis malefacta pensabat. prunas ardentes amoris, in viscera non modo in caput eiaculabatur. Immanibus cacodæmonum spectris, nec spectris modo, sed petulantissimis prouocationibus, neque ijs tantum, at varijs, insitatísque supplicijs, atque verberibus incessebatur, ludebat, sorbebat, prouocabat, omnia victricis, erectæque mentis, immobilísque propositi magnitudine ludificabatur. Sæpe illi, multúmque illæ citeriæ, laruæque vmbratiles diù, noctu; opportunè, importunè, horrificis deformatæ imaginibus irrugiebant, quæ illa infanda spectra magis horrebat, sentiebátque, quàm si in mediam flãmis ardentem Ætnam præceps deuolueretur. Tum pro præsenti remedio, ad nocturna præsertim eiusmodi spectra auerruncanda, candelis sacro ritu expiatis vtebatur, quas illi non semel violenter ereptas è manibus, humíque proiectas sceleratissim⁹ agitator, sibi haud leuiter infestas testabatur, multo procacius, si illis caruisset, aut alias profanas accendisset, oppidò grassabatur. Sub illa certamina sæpenumero iactata, raptata, pulsata, quassata, aliò deportata, interim à marito vel ægro, ex lectulo accita, vel sano, ad domesticum obsequium euocata, interdum obsequi non poterat, interdum de industria hiscere non audebat, ne moræ causa deprehēde-

retur: postea ad vocantis vocem profecta si de cunctatione à viro carperetur, suppresso eo quod erat, tantùm se modestè, ac leuiter à culpa purgabat. Nocte quadam pijs ex more exercitationibus dedita ab interpellatore importunissimo, facto impetu, ex capillis correpta, ac sursum in aëra vsque ad Podium foras violenter abrepta, mox in viam præcipitanda pendebat, nisi diuina ope repente in tutum reposita seruaretur. Alia vice, turpissimi veteratoris implacabili odio, in culina supra focum aliquamdiù suspensa, mox casu, & metu simul liberata, pedibus leuiter vstulatis, subiectum euasit incendium. Simulacris porrò infandis vicissim sæuiebat, ijs maximè, quæ fœminis vulgò terrorem afferunt: serpentem sæpè se præbebat, aut serpentum cadaueribus illam pulsabat: varia alia eius generis monstra flammis ex ore, ex naribus, ex oculis eiaculantia ostentabat: ita die quodam, cùm ad focum, marito ex morbo decumbenti, pannos calefaceret, anguis immanitate terribilis tetras ex faucibus flammas eructans occurrit, seseque B. Mulieri toto corpore obuolutum circumplicauit, donec à custode Genio vitis sermento cæsus in frusta discerptus arceretur: cui alter momento leonis forma furibundus suffectus, pari cum infamia eadem ope fusus, ac fugatus abscessit. Quid illo naturæ furiato portento inuerecundius? quid impudentius? quid importunius? nihilò propterea castigatior molestus interuenire non destitit, imo eò processit, vt B. Franciscæ dorso, atque humeris petulanter, in terrificum draconem efformatus

formatus insilierit. neque impunè. armata vi inuictæ constantię muliercula ignominiosissimè apprehēsum vexatorem manibus tenere, premere, stringere, præfocare propemodum, donec victus, & domitus, & pudore æterno suffusus euanesceret. Hîc nos abiectissimi spiritus immortaliter insolescentem arrogantiam elanguisse aliquando credamus? quomodo vnquam posset? redintegrata vesania, in Hydram septeno gutture hiantem, septenáque horrentem iuba conuersus, præter vanissimum terrorem, celerrimè diuini assseclæ præsentia extenuatus, aliud nihil intulit. Nihil siquidem illo abiectius, si illi, pede collato, fronte obuersa, opposito animo restiteris. Ille, cui nomina mille, mille nocendi artes, satis sua deformitate iam retectus, atque prostratus, ad nequitiæ, & damnatæ temeritatis cumulum, sese, vt gliſceret impunius, Angeli luculenti ostentatione falsissima personatum obtexit, ab instituta vitæ ratione dimouere omni ope contendit; ne sibi mortem vltrò laboribus maturaret, admonuit. quid se enimuerò tantopere angeret? quam in spem se tot quotidianis malis excruciaret? quid vana superstitione tandem tam diù decertaret, quæ desperata, quæ deserta à Deo, quæ æterna definitione flammis damnata tartareis incassum ad omnia niteretur? ô admirabilem fœminæ fortitudinem! explosum, irrisum, conculcatum exterminauit. Anceps consilij præstigiator septem alios suos contenebriones ouicularum radioso quodam vellere micantes induxit; septem S. Spiritus dona esse ad eam edocendā submissa mentie-

batur. Abiecit, illusit. Hîc illæ ouiculæ statim in lupos commutatæ minas intentare pro blanditijs cęperunt. contempsit, illos in vestitu ouium reuera lupos rapaces recognouit. Spe illa deiectus sylueſtris hominis habitu, & colore pro S. Onufrio Abbate veterator irrepsit, heremum petere, quæ solitudine adeò delectaretur, accuratissimè persuasit. Spreuit, omni facetia perpotatum fugauit. Simiam se, scelerum omnium laternarius, consentanea profectò figura, præbuit; omnia domi euertit; libros, præsertim pios, hinc inde disiecit. Illa irrisit, elusit, cruciauit. Inter has turbas, si à domesticis accerseretur, aut se Dæmon oppidò proripiebat, aut illa factum opportuna excusatione simulabat; si de fragore plagarum, ac verberum sono, aut alio motu interim exaudito rogaretur, negabat, tacebat, aliò obuertebat. solenne àuertendis hostibus subsidium, preculę illę iaculabiles, ex B. Antonij, & D. Catarinę Senensis experiētia probatę, collectęque. Christe mi libera me. dulcissime Iesu serua me. Anima Christi corrobora me. magne Deus, attende ad me. Angele tuere me. Et quæ talia sunt valdè idonea semper in promptu. Itaque erraticos illos congerrones ita tandem spernere assueuerat, vt eluderet iam magis, quàm expugnaret; castigaret potiùs, quàm vinceret, imò passim virium infirmitatem illis, simulacrorum turpitudinem, ingenij nequitiam, conditionis vilitatem, audaciæ insolentiam exprobraret. Quæ maior obsecro vlla constantia in sancta muliere, quàm naturam vincere, contemnere fortunam, spernere aduersa,

ipſos ipſos truculentiſſimos humani generis æternos hoſtes non modò non pertimeſcere, verùm calcare, laſſeſſere, prouocare? breuiter, cum ſanctiſſimo martyre Ignatio Apoſtolorum diſcipulo, omnia tormenta, ipſiúſque diaboli cruciamenta contemnere? Ille enim ita extrema omnia, dum raperetur in vincula, prouocabat. *Ignis, crux, beſtiæ, confractio oſſium, membrorum diuiſio, & totius corporis contritio, & tota tormenta diaboli in me veniant, tantum Chriſto fruar.* Quid tertium illud matronalis pudicitiæ certiſſimum munimẽtum, quo laſciuientis carnis petulantia arcetur, & quatitur, vitæ nimirum aſperitas, quàm eminens in illa, quàm excelſum extitit? ſine Cerere, & Baccho languere venerem quidam ſapienter Poëtarum cecinit, quæ fomenta libidinis ſi vti ligna foco, ita rebellanti corpori ſubtrahãtur, in tuto pudicitiam eſſe vſu iampridem expertum eſt, & comprobatum. Iam B. Franciſca ſemper vnico paſtu diem trahebat, non neſcia quàm paruo natura contenta viueret: tum eius dicti memor B. Hieronymi, Chriſti ſponſæ haud ſecus à vino, quá à veneno abſtinendum eſſe: vinum, tota vita, guſtauit nullũ; arte, & inſtituto magis abſtemia, quàm naturæ odio. Romanis olim mulieribus, florente Republica, ita illo inſidioſo liquore interdici ſolitum accepimus, vt quotidie mariti oſculum ab vxore caperent, vt ex vapore compotatio deprehenderetur, quam, in eo ſexu, idcirco capitalem eſſe voluerunt, quòd raram cum pudicitia affinitatem habere arbitrarentur. Non vino modo igitur non vtebatur, ſed piſcibus, aut ſalſa-

S. Hieron. De ſcript. Eccleſ.

3. Quàm ſeuera corporis caſtigatio.

ſamentis etiam abſtinebat: carnes perrarò, eáſque paucißimas, nec niſi ſumma neceßitate coacta adhibebat. In morbo numquam oua, pullos, aut volatilia eiuſmodi eſculenta, multo minùs apozemata, aut vlla medicamenta admittebat, quanquam illa omnia promiſcuè ægrotis alijs apparabat. Saccharum, mel, dulciaria, bellaria, ſportellas, aromata, & illa alia gulæ, ac ſenſuum irritamenta non refugiebat ſolùm, ſed vſque ad ſtomachum exhorrebat. vulgare ipſius obſonium, lupini, herbulæ, legumina, mero ſale, ſine oleo, condita, fructus parcè admodum, & frugaliter attingebat: ac nullo guſtu quidem, quem longua, & conſtanti inedia ſic hebetauerat, corruperátque, vt dulcißima quæque amara, atque inſipida duceret: æſtate, præ nimia virium imbecillitate, aut caloris intemperantia, veſpere pomum accipere, aut lactucæ aliquantum adiungere à rerum diuinarum magiſtro iubebatur. Mirum, atque inſolens. Ex tot, & tantis inedijs, nihil tamen in rebus agendis de alacritate, ac robore remittebat; quin ad omnia potiùs ſingularem quandam animi, corporíſque præſentiam vegeta ſemper, & infatigabilis afferebat. Lectulus ad hæc peranguſtus illi ad vſum erat, qui vix vnum commodè caperet, quamdiù à mariti ſocietate diuulſa ſeorſim viuebat; in quo ſedebat potiùs, aut leuiter corpore inflexo ſubnitebatur, quàm cubabat, & veſtita quidem ſemper ex lana, etiam interiùs, duas noctis circiter horas dormiebat: interdiù quieſcebat nunquam: atque in ſumma, corpuſculum veluti inteſtinum hoſtem, ſanè omnium vt

intimum, & nobis implicatiſſimum, ita & periculoſiſſimum ſuſpectè ſemper, atque hoſtiliter perdomabat. Luctam ſpiritalem putares, vbi duo pugiles preſsè pes pedi, vir virò adſtricti, vſque eo ſe pugnis, & calcibus, & tota volutatione membrorum ſurſum verſus agitant, dum dentes ſub pugno crepuerint, altérque ſupplantatus, aut aperto, & crudo Marte deturbatus, ſolum, toto corpore proſtrato, concuſſerit. Cæteram debellationem peruicacium membrorum difficile eſt ita me verbis exprimere, vti illa expreſſit exemplis. Laneam veſtem, atque Cilicium nuſquam ad mortem vſque depoſuit. Carbaſinis, lineiſúe pannis, ne ægrota quidem aſſueuit. Sub cilicio perſæpè, cinctu equina iuba intexto ſtringebatur. Flagello ſenis funiculis intortis, ſenis ad funiculorum extrema calcariũ inſtar, ſtellulis propendentibus ſeſe ſtrenuè ad ſanguinem diuerberabat. Horrebunt noſtri delicatuli, cincinnatuli, ex Gebennenſi Seplaſia Epicurei pulli, benè curata cute farciti, ventre propēſo ſeſquipede admodum venerandi; qui diſcum audire, aut patinarum ſonum, quàm ſacrorum flagellorum crepitum malunt; adipales, manuleati, macellarijq́ue Theologi; magis ad caulas, quàm ad ſcholas; ad patinas, quàm ad paginas, ad haras, quàm ad aras; ad rura, quàm ad iura; ad macella, quàm ad ſacella; ad ſolum, quàm ad cælum nati, qui nunquam ſummum Apoſtolum ſentire potuerunt, non quaſi in incertum, aut quaſi aërem verberantem, ſed caſtigantem corpus ſuum, & in ſeruitutem animi redigentem, ne cùm prædicaret alijs,

ipſe diuina ſeueritate reprobatus damnaretur. At B. Fráciſca quadragintadiali ieiunio, ſolenni ex recordatione Chriſti ſeruatoris pro expiando humano genere tanta paſſi, quotidie ſe ad numerum, vti ſanctiori ſabbato ſingulis horis, eo voluntarij, Chriſtiáníque ſupplicij genere excruciabat. Circulo prętereà ferreo, vt cum eodem Apoſtolo, adimpleret quæ deſunt paſſionum Chriſti, carnem non raró ita premebat, vt longo liuore putreſceret, deſupérque ingeminatis flagrorum ictibus ingentem dolorem afferret. Iuſſit magiſter, cui ſe illa crediderat, circulum cum aculeato verbere abijcere, quòd illam durare, ſeſéque ſeruare cuperet; quę dicto audiens, illa ſuo ſanguine cruentata priùs probè lota, ne à cruoris maculis proderetur illi in manus dedit extempore. Etiamnon hodie ea exquiſitæ religionis admiranda monilia, vnà cum veſte cilicina, ad turrim ſpeculorum, ſumma veneratione aſſeruata monſtrantur. Atque ecce quò progreſſa erat ſolertiſſima rebellis corporis vlciſcendi cupiditas. Vaſculum ſibi ex demortui hominis cranio coaptauerat, quo tantulum id frigidæ, quod ſolebat, hauriret, vt vel potus voluptatem, victoria ex omnibus quæſita, præſenti horrore corrumperet, vel mortis recordationem aſſiduam ob oculos ſemper haberet. Triſte poculum illi vannotia poſtea furtim ſurripuit. Præter hæc, quot diebus, digitis in pugnum inuolutis, ſibi pectus ſexcéties ictu iterato pulſabat; vnde calloſum, & liuidum diuturna pulſatione euaſerat: tum ſi aliqua corporis alia parte peccauerat, pœnas quamprimum

repetebat, labémque præsenti supplicio expiabat. veluti si lingua, vt procliue est, labi sibi videretur, aut eam morsiunculis, ad cruorem vsque, vellicabat, aut prona proiecta in terram, os humi volutatum, sacræ vltionis studio, conterebat. Quæ ego curiosiùs annotata non eo perscripsi, vt matronis omnibus, præsertim nuptis imitanda proponerem (duram enim prouinciam delicato, & molli, & inerti generi imposuerim) satis fuerit ad id quod propositum habeo, si perdidicerint, illa secum animis pertractando, seriò saltem, & ex animo, de sua mollitie, atque innata ignauia erubescere. Quæ enim, obsecro, B. Francisca, à teneris diuino cultui penitus consecrata minora peccata commiserat, quàm istæ faciunt, vt carius cælum, tanta laceratione corporis mercaretur? In quibus valeat sanè illud Apostoli, *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir; similiter autem, & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* Ne vxor inconsulto marito vlla nouitate adducta extraordinarias corporis castigationes vllas aggrediatur, quin ductum in eo, atque ingenium sequatur viri, quæ pars viri est vna maxima, viro, & matrimonio deseruire teneatur, per me licet. nemo repugnat. ratio iubet. diuina scriptura loquitur. sapientissima mater Ecclesia stipulatur, quæ ad hos vsus etiam statis ieiunijs, sicubi opus est, facilè exoluit, vt fœtum ferant, vt nutriant, vt alia grauissima eius status onera perferant. At contrà luxu diffluere, omnia macella ad delicias impatienter excurrere, gulæ se mancipium facere, mariti labores, & ne-

gotioſa lucra decoquere, familiam ſuo abdomine fatigare, omnia allatranti ſtomacho indulgere, eum vnum curare, vngere, ſaginare, quis in muliere ferat, præſertim Chriſtiana; ego verò ſane id adulterio proximum duco. Aliæ, quibus fœmineo corpore virilis animus, & virtus ineſt, cuiuſmodi plurimæ omnibus ſeculis, locis, gentibus, conditionibus reperiuntur, generoſius quoddam vitæ inſtitutum paruo negotio inire poterunt. Tu facile maritum inducas, vt mediocria, vt honeſta, & viſitata velit, colorem, inedia aliqua, abſque ceruſſa, non incommodè emendabit. non te exiguæ corporis caſtigatiunculæ trucidabunt, ſaltando, tripudiando, veſtiendo, excurrendo duriora interdum patieris. Te maritus, niſi inſanit, macilentam malit, quàm petulantem: facilius extenuatam, quàm laſciuam, taciturnulam, quàm loquacem, abſtemiam, quàm intemperantem, ſolitariā domi, quàm in triuijs, in circulis, in choreis adulteram, ſacris aſſiduam, quàm ſceleribus vagam, & lenonum ſuſurris adhinnientem feret. Poſſem nominare Principem in Gallia fœminam viuam, & ſuperſtitem, egregia forma, magnis opibus, tenera ætate, primaria nobilitate florentem, quæ eo virum armis, & ferro, & exquiſitæ nobilitati natum pellexit, vt nec eam hiſpido cilicio aculeatam horreſceret, nec ſe flagellis verberātem auerteret, nec ad orādum plurimas horas diù, ac noctu, ſumma hyeme, adulta æſtate, nuda humo orationi, flexis genibus, immorantem interpellaret, imo ipſe tandem ſingulis hebdomadis ſacram ſynaxim adeuntem, vxoriarum

virtutum

virtutum iam æmulus ſequeretur. *Nihil difficile amanti puto*, Cicero inquit. Addo ego, ſi placet, neque etiam aſſueſcenti. Conſequens igitur eſt vt in ſextum nuptarum ſpeculum, ſedula cura, ad noſtram ſpeculorum turrim, ſecunda contignatione, ſexto intercolumnio additum inſpiciamus, qualem ſe videlicet erga ſupremum numen vxor omnium prædicatione laudanda geſſerit: quod ego negotium omne tribus officiorum generibus expediuero. Nam vel voluntate Deum colimus, cùm amamus, vel intelligentia, cùm aut veluti præſentem in omnibus intuemur, aut interno cultu adoramus, aut aſſidua meditatione recolimus, aut grata memoria recordamur; vel externis ſenſibus, cùm eius ſacra frequentamus, aut eum pia deprecatione laceſſimus, aut alia exteriùs, ad ipſius cultú interiorem inter homines proteſtandum, factitamus. Membra flagellis coërcere, corpus inedijs extenuare, mulieres ne adducantur excuſationem habere poterunt, vel virium, quòd nequeant, vel virorum, quòd prohibeant; vel ſocordiæ, quòd non ſoleant, vel negotiorum familiarium, quòd impediant; vel ſodalium, quòd irrideant: Deum verò perfectè diligere, Deum colere, Deum cogitare, Deum interiùs adorare, nec vlla obſtare infirmitas, nec vir vllus, niſi amens, interdicere, nec vlla inertia refugere, nec vlla occupatio impedire, nec vlla veſania interturbare vnquam valent, ſi ipſæ volent. B. Franciſca, ſi de amore dicendum eſt, tanto diuini amoris flagrabat incendio, nihil vt vellet, nihil amaret, nihil reſpiraret pręterea: cor illi

Cicer. in orat.

VI. ERGA DEVM QVALEM ſe præſtiterit.

1. Amor in Deum.

ſuum penetrale ſic addixerat, vt non illa viuere, ſed Chriſtus in ea vegetare, ſentire, intelligere, & velle videretur, atque iam cum Apoſtolo diceret, *viuo autem, iam non ego, viuit vero in me Chriſtus;* Iam cum alia ſponſa caneret. *Ego dormio, & cor meum vigilat.* Quippe, ipſius sẽſibus ad res humanas omnino ſopitis, mortuíſque, ſolus ille in illius pectore vigilabat, viuebátque, quem ex Salomonis Rabbini interpretatione corculum ſuum non immeritò appellabat; Iam illud ſuauiſſimè prægustabat, *Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi inter vbera mea commorabitur:* nempe Theodoretus inquit, *in præcipua animæ meæ parte, ſcilicet in corde, quod inter vbera collocatum eſt.* Iam ad extremum cum magno Cypriano in illud erumperet. *Dico igitur Domino meo, Deus meus es tu, & dicit mihi dominus meus, ego Dominus Deus tuus, homo cuius Deus eſt quid amplius quærit? ſi ſufficis tu Deo, ſufficiat tibi Deus.* Quadam viſione cælitus colluſtrata iuſſa eſt verſare ſemper animo ſupremum amorẽ, quo inde ab ęternitate nos Deus benigniſſim⁹, & liberaliſſimus dilexiſſet, eóque potiſſimum dilexiſſet, vt ignominioſiſſimæ patibulo crucis mortem non dedignaretur oppetere, quo poſſet mortalis homo vnà cum Deo æterna illa vita viuere: quo ex tempore, nunquam intermiſit quoties oraret, quoties de cælo, de Deo, de rebus diuinis alijs cogitaret, ſponſum cæleſtem ardẽter orare, vt ne ſe vnquam à ſuo amore diuelli permitteret, ſine quo vita illi acerba, & intolerabilis, extremíque ſupplicij quàm ſimillima, cum illo delicioſiſſima, atque iucundiſſima viueretur. Hinc

Gal. 2. *Cant 5.* *Cant. 1.* *Theodor. in Cant.* *B. Cypri. ſermon. de Aſſumpt.*

erumpente foras incendio, sua conflagratione incendere mortales omnes cupiebat; indolescebátque medullitùs illius animæ deplorandã sanguineis lacrimis infelicitatem, quæ Deum toto pectore minimè arderet, à quo ipsa, cæteríque homines sempiterno amore præuenti, ad eum redamandum, æterna obligatione anticipati beneficij, impellerentur. Nam quæ illud dicebat, sentiebátque. *Qui non amat Dominum nostrum Iesum Christum sit anathema, maranatha*, crebris quoque sermonibus vsurpare solebat, qui Deum tota animi contentione non diligerent, Cimmerijs plusquàm tenebris circumfusos, Andabatarum more, quadam magis insania, quàm ratione ferri, rotaríque; omni motu flexibiles, omni leuissima aura versatiles circumferri, sicut inanem glumam, aut puluerem, quē proijcit ventus à facie terræ; neque in re vlla magis consistere, quàm elementa, aut mixta videmus, dum suis quæque locis insederint; illud enim, vt alia omnia præclarè à B. Augustino dictum esse inquietum cor nostrum esse oportere, donec in Deo, veluti centro suo conquiesceret. Cuius præterea illa certè sunt scripta præclarè; *Da mihi te Deus meus, redde mihi te: en amo, & si parum est, amem validiùs, & currat vita mea in amplexus tuos. Hoc scio quia malè mihi est præter te, non solũ extra me, sed & in meipso, & omnis copia, quę Deus meus non est, egestas.* Atque quãdo diuini fornacẽ amoris Deus optim⁹, ad sacrum diuini holocausti altare succendit, veluti in veteri illa holocausti Mosaici ara cælestis ignis semper ardebat, cuius ardentes prunæ, ex quorundã doctiorũ

1. Cor. 16.

Psalm. 1.

B. Aug. in Confess.

ſententia, B. etiam Hieronymo id ſuſpicante, in car-
Eſaiæ.6. bunculos conuerterentur (qualem eum fuiſſe oportet, quo Eſaiæ Prophetæ Seraphinus, cùm eum ex eo altari forcipe abſtuliſſet, labra expiauerat) ad illud ſacramentum imprimis ſe inflammata Franciſca torrebat. Ibi toto corpore, nedum animo, liquefacta penitus deflagrabat; ibi ſe dulciſſimo ſponſo ineffabili cõnexione glorioſiſſimi corporis commiſcebat: liceat nãque mihi limpidiſſimum illud, atque aureum Chriſtianæ eloquentiæ flumen Chryſoſtomum, ita ſuo aureo ore fluentem huc deriuare, cuius illa mirè mihi animum ſenſu cuiuſdam incredibilis voluptatis afficiunt. *Hom.24. in 1. Cor.* *Ardenter amantium eſt, vt velint ſua corpora castè copulari inuicem, & figere oſcula; ita hoc ſacramento oſcula Christo figimus, & corpus corpori copulamus:* quod ne ſemel aliud cogitans magis effudiſſe, quàm inculcaſſe ex animo videretur, *vt itaque*, inquit, *non tantum per charitatem hoc fiamus, verùm & ipſa re, in illam miſceamur carnem, hoc per eſcam efficitur, quam largitus eſt nobis, volens oſtendere deſiderium, quod erga nos habet, propterea ſemetipſum nobis immiſcuit, & corpus ſuum in nos contemperauit, vt vnum quid efficiamur; ardenter enim amantium hoc eſt.* *Hom.61. ad popul.* Quo eodem loco illa maximè ad rem eodem ipſo ardore incenſus exaggerat, *Tanquam leones igitur ignem ſpirantes ab illa menſa recedamus facti diabolo terribiles, & caput noſtrum mente reuoluentes, & charitatem, quam nobis exhibuit.* Huc tota ſeſe noſtra Beata, veluti in altaris holocauſti craticulam torrendam applicabat, vbi in pretioſum carbunculum diuini amoris continuo defla-

grantis conuertebatur. Adibat, vt minimum, ſemel in hebdomade: quædam eius familiares fœminæ in actis tradiderunt bis etiam mercurij diebus, & ſabbati ſaltem confeſſione peccata expiare ſolitam. At quæ diuina eloquentia ſatis extollat, quanta, quàm inexplicabili, quàm infinita voluptate, puritateq́ue hocce amoris infiniti ſacramentum, auguſtiſſimam, inquam, Euchariſtiam frequentaret? acciperet? exoſcularetur? equidem nunquam abſque lachrymis, veluti ex vaporario, flamma ſubiecta, diſtillantibus; imò ita in ſponſum abſorbebatur, ita illius præſentia diffluebat, vt communiſſimè auulſa à ſenſibus extra ſe ipſa aſportata raperetur, atque tam ſuauem inuſitati odoris fragrantiam, eo loco, vbi ſacramentum acceperat, exhalaret, vt qui præſentes aderant, tam hyberno, quàm verno, aut æſtiuo tempore, locum recentibus roſis, & lilijs, & omni florum varietate de induſtria ſtratum, ornatumq́ue crederent, quaſi illa ſuis oculis tum, ex Cantico multo ante ſuauiſſimè decantata, in B. Franciſca experirentur. *Introduxit me Rex in Cellam vinariam, ordinauit in me charitatẽ* (aut vt doctiores malũt) *vexillum eius ſuper me amor; fulcite me floribus, ſtipate me malis, quia amore langueo.* Ex eo ſenſu, quem ex illo muſto diuinorum vberum ſcilicet humanitatis, diuinitatiſq́ue, æterno communis hypoſtaſis in Euchariſtia vinculo, connexarum ſopita, & ſenſibus ebria capiebat, à ſacrarum ædium altaribus auelli vix poterat, quantum per viri obedientiam, aut domeſticarum rerum otium liceret, inter quæ illa templa maximè frequentabat, SS. Petri,

Paulíque præcipuè; Aræ cæli, S. Mariæ Transtyberinæ, S. Cæciliæ, S. Mariæ nouæ. Tantùm porro, sapore quodam diuini sacramenti profecerat, vt inibi seruatoris Christi præsentiam sensibus hisce corporeis, paucis Sanctorum concessa sagacitate, sensili quadam, & longua experientia deprehenderet. Ad D. Cæciliæ cum sua vannotia ad rem diuinam profecta, in sacrilegum sacerdotem incidit aliquando, qui cùm haud satis probaret primarias, ex isto præsertim genere nuptarum, opulentásque mulieres tam frequenter augustam adire synaxim, statuit, impulsu tetri cuiuspiam cacodæmonis, vtrique, pro Eucharistia consecrata, profanum panem, infectúmque tradere: verùm Beatam nequaquam fefellit: illa, an quòd excellentem illũ animi saporem non perciperet, an quòd perspicacitate mentis collustratę, sponsum absentem agnosceret, scelestissimi hominis fraudem execrabilem deprehendit. Rem extemplo, ingenti doloris sensu, Antonio à Monte Sabellio, quo ad confessiones faciendas vtebatur, exposuit. Festinat Antonius rem à sacerdote perquirere; ille sudare, trepidare, pallere, fateri facinus admissum, veniam denique tentati flagitij, atque silentium efflagitare. Memoriam habeo, in re simili, B. Alziarium Comitem Sabranensem, cuius ante meminimus, cùm Parisijs in Regio comitatu sacerdotem diuino instinctu recognouisset cæleste viaticum, vt putabatur, ad moribundum argentea theca circumferentem, eadem infanda perfidia, pro confecta Eucharistia, vulgarem panem accepisse, Rege, & Prin-

In Bulla Canonizationis.

cipibus, ad exhibendam sacrosancto gestamini reuerentiam, sese componentibus, ipsum ne caput quidem, vultu in contrarium verso, retexisse, ac rei insolentia commotum Regem causam cur minimè sacramento venerabundus accideret, petijsse; tum aperuisse quod suberat Alziarium; accitum præsbyterum fassum fuisse, qui sacratam hostiam, ex quadam incuria, non haberet ad manum, aliam quæ prima se dedisset, tumultuariè deportasse, ne si fateretur incuriam, moribundum vltimam viatici opem implorantem offenderet. B. Ludouicum Regum nostrorum miraculum non rarò templorum adyta, insalutato, quod aliàs nũquam consueuerat, sanctissimo sacramento, etiam accensis ante, appensisque lampadibus, præterire solitũ legimus, quòd persentisceret sacramentum tum esse nullum, idque ita fuisse semper, quoties insalutatum prætermiserat, compertum fuisse. Enimuerò veluti Ionathæ, melle degustato, & discipulis ad Emauntem sacramẽto refectis oculos adapertos antiqua recenset historia, non aliter sanctis mellitissima cælestium deliciarũm mensa epulantibus internus adspectus ad illa arcana spectanda reseratur. Hæ itaque sunt matronæ sanctissimæ connubiales illecebræ, hæc æternæ veluti in sponsum caritatis, Angelicique conuiuij antecænia. Quid reliquum est nisi, vt quæ tam inflammato ardore sponsum deperiret, tota cogitatione in illum continuo defixa languesceret? alia, præter eum, omnia fastidiret? Darij vxorem integerrimam fœminam Reginam Persarum veteres tradiderunt, postquàm ma-

2. *Rerum Diuinarũ assidua meditatio.*

ritus ad epulas clarissimos, ac pulcherrimos quosque è curia proceres inuitasset, cui illa quoque conuiuio intererat, sublatis mensis, dilapsísque conuiuis, à Rege interrogatam, quisnam ex lectissima nobilitate venustior, quis gratior, quis cultior, comptiórque fuisset visus, se nescire præcisè respondisse; causam iterum afferre iussam, addidisse denique, quòd in solum maritum intenta, quem solum amaret, solum cordi haberet, solum formosum esse duceret, se aliorum notasse, aut vidisse neminem. Dictum de Barbara fœmina, verum de B. Francisca, ac mirum, quàm vnicè Christum, cui se totam, penitúsque deuouerat, veneraretur, ac totum quodammodo mente, amore, ipsis propemodum oculis hauriret. In quo quam nos aliam familiaritatem, quam venerationem maiorem, quæ dulciora alloquia intelligamus, quàm assiduum studium orandi, meditandi, contēplandi, legendi, sacra omnia tum ore, tum mente tractandi? Hæc semotiori se gynæcęo, à reliqua negotiorum strepentium turba identidem secernebat: hæc nugarum obmurmurantium, vestēmque carneam succutiētium cateruam, cum SS. Augustino, atque Bernardo, ad fores interea sistere imperabat: hæc se ipsa in sese (ne sese quæreret extra) quærebat, reperiebátque; hæc primi momenti negotium, quod salutem attingit, remotis arbitris, solo disceptatore, & cognitore, & arbitro numine, pertractabat. Quo segregato feriatæ animę diuerticulo non contenta, domi recessum oratorium sibi in hortulo arcanum, spelūcæ instar, sub vmbrifera arbore Cydonia

pomo

pomo adornauerat, quò subinde ad secretiora captãda cum sponso colloquia secedebat, neque inconsideratè prætereundum profectò est, quod illi eo loco aliquando accidit, commemorando recordari. Eò comite vannotia aliquando diuerterat, ne ad grauidam in vicinia parturientem, Romanarum mulierum more, accurrere familiari inuitamento cogeretur; optimum factu rata interim, cum dulcissima socia recogitare quàm arduum esset in tanta varietate, & perturbatione domesticarum, vrbanarúmque in communi vita occupationum Deo perfectè, & ex animo inseruire. Qua ex sermocinatione sensim vtrique gliscere animo sacra cupiditas nonnulla cæperat in remotam quampiam solitudinem conuolare, vbi expeditius illis, tutiúsque in meliorem eam partem, quæ porrò vna necessaria est, liceret incumbere. Mensis tum Aprilis adolescebat, atque ecce è cælo testimonium, illam secessionem superis cordi fuisse. Ex Cydonia arbore, pira, intempestiuo & trunco, & tempore, benè bona, & matura, ac probata decidunt. Mirantur attonitæ, ne veteratoris hostis astutia nonnulla subsit primò subueritæ paulum hærescunt; tum vnum explorant, nihil fraudis inueniunt; planè natiui esse, germaníque saporis agnoscunt; authori munerum Deo grates ex animo ambæ rependunt, qui nec ingratam suæ Majestati illam à rebus inutilibus digressiunculam præsenti indicio testaretur, illásque magis in dies ad rerum humanarum, suíque despicientiam exstimularet. Reliqua pira maritis, ad eorum quoque

fiduciam exsuscitandam deferunt, vtrinque gratulationes, & supremæ bonitatis encomia decantantur. Verùm inter omnia incredibile dictu est, quàm quotidiana acerbissimorum Christi cruciatuum meditatione interiùs eius aleretur, & recrearetur animus, incenderetúrque quotidie, vt consimile aliquid ipsius amore experiretur; ex quo singulari quodam priuilegio consecuta erat, vt quoties de illa horribili membrorum Christi carnificina cogitaret, ipsa dolores iisdem in partibus sui corporis adeo vehementes, asperósque sentiret, vt tum è vestigio moritura facilè existimaretur : quemadmodum B. Collettæ virgini S. Claræ concessum fuisse accepimus, vt hora sexta diei veneris Sanctioris hebdomadæ, qua hora Christus in cruce decesserat, mirabiles quasdam angustias persensisse, sic vt illius lateri plaga, Christi vulneri lancea transuerberati, quàm simillima obtigerit, vnde tanta aquæ copia, nouo quodam supplicij genere, cum dolore maximo distillabat, vt panniculis humorem sistere perpetuò manantem, passimque panniculos alijs alios sufficere necesse esset. Etiam B. Claram illam aliã Montisfalconis, mirabile dictu, audituque! adeo intentam Christi cruciamenta patientis versare animo consueuisse memoriæ tradiderunt, vt in defunctę medio corde, exsectis visceribus, omnia illa salutaria assertæ humanæ salutis insignia, crux, lancea, spongia, corona, claui, & reliqua, impressa, sculptáque inuenirentur, quæ ibidem etiamnon hodie religiosè culta, exhiberíque populo solita conseruantur. Illa interna,

hæc magis externa, quæ ego dicam; quanquam ex ea veluti ſcaturigine, iiſque ſcatebris interioribus, iſta exteriora emanabant. Piorum codicum lectione ſupra modum capiebatur, inſitámque muliebri ingenio fructuoſè, & iucundè, & nullo periculo paſcebat curioſitatem: Deum illic loquentem, atque intimè ſua arcana inſuſurrantem audiebat: quo quia nihil infeſtius cacodæmoni, præſertim in molli, atque otioſa fœmina eſſe poteſt, quā deſidia magis perdere, quàm aperto marte conſueuit, quemadmodum Annibalem Romani, Capuanis magis delicijs, quàm inſtructis exercitibus debellarunt; ideò ſæpe importuniſſimus interpellator ſolebat, exiguam illam libellorum ſupellectilem, ſimiæ forma ſpectatus, abripere, ſpargere, lacerare, donec ſecum maximè quos pluris faciebat geſtare ipſa ſtatuit, quo & inſidioſi hoſtis inuidiam eluſit, & illud opis ſemper ad manum, quocunque incederet, deinceps habuit. Quoad vocales, quas vocant precationes, conſtat totis quadraginta annis, rituale Deiparę matris officium, nunquam intermiſſo ſtudio, recitaſſe, vnà cum quibuſdam alijs ſtatis, ac certis orationibus, quæ vno libello horario continētur, qui hodiè ſedulo cultus, non ſine admiratione, & ſingulari quodam ſenſu maximę pietatis, oſtenditur ad Turrim ſpeculorum. Id non in templo ſolùm, ſed domi, ſed foris, ruri, in vrbe, & loco quocunque, vbi ſeſe opportunitas daret, vbique tamē genibus flexis, aptáque cōpoſitione mentis, & corporis, recitabat: argumento ſuperſtitioſis mulieribus, quæ nuſquam ſe oraſſe con-

5. Alia exteriora pietatis in Deū exercitia.

fidũt, nisi in templis pernoctauerint, vt si templorum commoditas, aut præ negotijs, aut alia causa defuerit, Deum vbique præsentem veneratæ, si quod quotidianum precarium pensum destinauerint, vbiuis locorum reuerenter exoluant. Mense Septembri, anno M. CCCC. XXXVIII. ad consuetam vineam, extra muros, versus ędem Apostoli Pauli, cum aliquot alijs instituti, exemplíque sui mulierculis, profecta, dum alijs aliò alia de causa dilapsis, ipsa iam inambulans oraret, iam quotidianum virginis parthenium diarium genuflexo redderet, ecce ex insperato, profuso nimbo, largissimo imbre præcipitante, omnes ex cælesti eluuione madefactæ comites stillare vndique, & perpluere cœperunt: solam Magistram ne gutta quidem pluuialis attingere ausa inoffensam prӕteriuit. Ita B. Antonio Patauino ad populum, sud dio, dum aquis pluuijs maderent omnia, verba faciente, nihil auditorium immaduisse; ita B. Bernardum ad Robertum, ex ordine Cluniacensi solutiore, quò trans-fugerat, ad Cistercienſem, literis libero campo, cælóque rescriptis, reuocantem, imbre illotum, atque intactum, pluuia circum vndique inundante, memoria tenemus. Voluit ea significatione Deus ostendere, quã charas, gratásque famulæ preces acciperet, quamuis in vinea profano loco persolutas: tamen vbi facultas esset, præcipuo quodam, & indefesso proposito, sacra loca obire non cessabat: qua parte pietatis, non habeo dicere, vtrum plus illi molestiæ Dæmon, an opis, atque solatij præsens vbique ipsius votis numen attulerit.

Ad SS. Petri, Paulíque ſolenni feſtæ dedicationis die, vnà cum indiuidua comite viam parabat: hîc ille ſanguinarius inſidiator comitem vannotiam per ſcalarum gradus deturbatam, corpore propemodum cõminuto, diſiecit; accurrit Frãciſca, procũbit in genua, valetudinẽ, vitámque fidæ ſuæ comiti comprecatur. Faſſus eſt ſceleſtus carnifex, ictu eo capitali, vannotiã emori exanimatam debuiſſe, ni ſua opportuna ope collapſam Franciſcæ Archangelus ſubleuaſſet. Haud minore periculo ipſa exempta aliàs, æſtate iam adulta, fuit, dum ſalubrium veniarum promerendarum ſtudio, ad D. Petri, cum alia quadam ſocia contenderet. Ambę in itinere acerrimis æſtibus ad moleſtam ſitim adductæ, refrigerandi corporis cauſa, in Tiberim leui declinatione deſcenderant. Cæterùm dum incautè in lubrica ripa progrediuntur, cæcos delatæ in gurgites, iámque vorticibus prærapidi amnis hauſtæ, obluctanti flumine, per vndas ſeſe mutuò, conſertis brachijs, complexæ magno interuallo raptantur, dum ad extremum, Sanctam Cicur, atque edomitus Tiberis veneratus, vtrámque tranquillo profluuio ſanam, & incolumem in opportuna ripa reſtituit. Illæ hærentes periculi pariter, & miraculi ſtupore aliquantiſper attonitæ, inde vt primum ex pauore animum receperunt, cæleſte beneficium venerabundæ, procumbentes in genua, numiníſque liberatricem clementiam impenſè ſalutantes, grates laudibus miſcent, ſacram ædem adeunt, Principem Apoſtolum prædicant; miraculum recognoſcunt; eidémque poteſtati acceptũ

referunt, quæ olim Petrum tumidissimi pelagi vada calcantem, stantem in lubrico, hærentem in salo, tutum in procella, securum in fluctibus, tenuisset. Hæc summa huius narrationis. Nihil in mente, nihil in corpore Sãctę inerat, quod summã pietatẽ vndique non redoleret: linguam diuinis affatibus, oculos lectione librorum, auditum sacris concionibus, manum religiosis operibus, gressum, omniúmque compagem, molémque membrorum quotidianis maximarum rerum exercitationibus, & peregrinatiunculis exercebat. Thomas, ex Augustissimo Prędicatorum fratrum ordine, vir clarissimus, cui, totis viginti annis, cũ Beata rerum spiritualium pertractandarum maxima fuerat necessitudo, sanctè, iuratéque testatus est, se neminem hominem in vita aut vidisse, aut audiuisse, aut adijsse aliquando, in quo tanta, tam assidua, tam constans, tam inuariabilis pietas appareret: quinetiam, ex illius diuturna consuetudine, se eam virtutum accessionem fecisse, eúmque gratissimum fructum magnæ vtilitatis percepisse, quem, ex persona quapiam Angelica, potuisset. vsque adeò illa tria cumprimis, charitas, sui despicientia, pietas, quidquid aggrederetur, quidquid ageret, quocunque se verteret, elucebant. Verum mulierum religiones, vt plurimum, quia curiosæ, in superstitionem degenerant, quia verò sui sensus retinentes sunt, infirmæ tamen, atque indociles, in scrupulorum, quos vocant inanem inquietamque, molestiam facile prolabuntur. *Simul autem & otiosæ*, inquit Apostolus, *discunt circuire domos, non solùm otiosæ, sed &* 1. Tim. 5.

verbosæ, & curiosæ, loquentes quæ non oportet. Hinc enim, opinor, est, quòd in maleficorum genere, ferè solas mulierculas comprehendi videmus. Hos Beata fœmĩna scopulos, totius declinatione corporis, non secus ac quasdam pietatis Christianæ Symplegadas, euitauit. Hanc mordacissimam animæ lanienam sic refugiebat, sic ab alijs depellebat, vt diceret haud secus, quàm pestem ab ijs auersandam, qui sanctiorem vitæ rationem aggrederentur; siquidem eos nullam quietis partem habituros, nihil boni vnquam, eo statu perturbatæ mentis, suscepturos gustum ex bonis operibus percepturos nullum: nosse enim Dæmonẽ, haud alia arte magis, omnem quamlibet piam viuendi institutionem vel adulterari, vel penitus tandem abrumpi; subdolum hostem omnis pietatis hoc vnicè attendere, vt huiusmodi scrupulosis aculeis lancinet, ac fodicet pectus, quòd expedito eo compendio consequatur, si stimulatam mentem aut suscepti religiosi negotij pœniteat, aut sperato sapore destitutam nausea fatiget, aut inutili contentione lassatam opprimat, aut denique hærentem ad singula, nec tutò vestigium figere audentem, ipsa perplexa sollicitudine veluti labyrintho conclusam in deuia quæque circumagat, vnde se expedire non possit. hoc fallaces nutriculæ faciunt, quæ absyntho, vel synapi papillas illinunt, vt à puro lacte pueros lactentes auertant; hoc qui iniquo loco decertant, qui armorum, solisúe fulgorem in pupillam hostilis exercitus obuertunt, aut tormentorum, & sclopporum iniecto fumo, opportuna captatione

ventorum, ea veluti glaucoma ob oculos obiecta, hostē infuscant: hoc denique qui præstigijs & maleficio mentem infatuant, ne sibi videre quod videt homo videatur, sæpiúsque incerta, & fucata, quàm vera, & certa assequatur, dum anceps, ac dubius, inter vtrumque, hærendo vacillat. Curiosa autem ad vltimum nemo vnquam, tam deliberato proposito quàm B. Francisca damnauit. documēto est quòd damnatæ lectionis, & artis veneficorum, maleficorum, ac sagarum libellos, tum ipsos libellorum authores, non aliter, quā inquinatissimum ipsum nefandarum artium nundinatorem, tenebrarum Principem perhorrescebat. Quotcūque eius farinæ volumina eo inexpiabili scelere deprauata vel fortuito reperire, vel arte alijs, clam, aut precariò, ioculari, aut seria, occulta, an aperta vi, extorquere poterat, omnia protinus inflammabat: quod, ex primæuæ Catholicę Ecclesię Christianis,
Actor. 19. multos fecisse legimus. *Ex eis, qui fuerant curiosa sectati*: hoc est, ex doctiorum interpretum explicatione, sceleratę Astrologię monimenta. Neque sanè silentio pretereundum est illud quoddam in B. Francisca memorabile. Vixdum inito matrimonio, in mariti Laurentij manum, familiámque conuenerat, quando in periculosum satis morbū incidit, qui illi supremus, ac lethalis à Medicis iudicaretur: iámque exigua in spe trahebat animam, cùm nihil cunctata strigosa quędā, atque edentula è sagarum numero, se vltrò ingerit anus, quę se depulsuram è vestigio ęgritudinem, (esset modo dictis fides) pollicetur: at pia, & sancta fœmina,

quę

quæ flocci corporis ſanitatem, præ animi valetudine, faciebat, execratam vetulam omni ſeueritate verborum, totiuſque vultus conformatione cenſoria, caſtigatam, dein ſeriò de diabolica nundinatione abiudicanda commonitam, properatò ſeſe ſuo tecto proripere, proculque faceſſere imperat. atque generoſæ matronæ conſtantiam extempore profuſè diuina benignitas remuneratrix præſenti cũ fœnore, compẽſauit. Saga ſummota, religionẽ illi animo Deus indidit B. Alexij ſui popularis, valetudini recuperãdæ, tot aliàs certis euentibus expertum auxilium implorare. Fecit quod monebatur interius, nec tam ore, quàm pectore. Neque in caſſum miſſæ preces. Conſequẽti nocte intempeſta, ſomnum inter, & vigiliam, B. Alexius repentè cælo delapſus ſe illi obtulit, cubiculum omne clariſſima luce compleuit; mox benigno vultu, bono animo eſſe iubet: macte virtute, inquit, filia, en vocatus adſum, præſentem tibi opem affero; ac ne vel dubia fides, vel veteratoris hoſtis inſidiæ ſubeſſe credantur, tua ex longinquo morbo ſubita valetudo miraculi fidem faciet. Hæc effatus ſuperiorem amictum, quem vulgò illa induebat, ægræ imponit, euigilare eam, & ſtare præcipit; mox ſublimis in cælum abit, vnde deſcenderat, cæleſti quodam odore relicto in cubiculo. Id verò non ludibrium ſopitæ, aut morbo implicatæ phantaſiæ, ſed veram ſpeciẽ fuiſſe rei demonſtrauit euentus. Illa repentè, pauori mixta lætitia, experrecta, tota ſudore fluere cæpit, depulſaque repentè febri, valens, & vegeta ſurgit è lectulo, non magis re-

cepto munere, quàm B. Alexio ſpectato, læta ſubmittit genua, & oculos pariter, manuſque ad ſydera ſuſtollens Deo opt. pro accepto beneficio, multiplices grates agere occupat: inde ſimul illuxit, ex more veſtita præ gaudio geſtiens cognatam vannotiam conuenit ſub eodem tecto dormientem, cui ex abrupto, euigila, ſurge, mea vannotia, inquit, túne me ex ſemimortua ſanam aſpicis? ad Beati Alexij reliquias piaculares nobis oppidò adeundum: tu expergiſcere, induere, nec ſit mora. eius ego mentis, precibúſque ſanata prodeo in publicum. Obſtupefacta repentino viſo vannotia vix vera eſſe credit, quæ oculis videt, ac dubia, ne pro cognata ſpectrum adſpiceret, túne es Franciſca, quam conſpicor, inquit, ô delicium meum? ego verò, Franciſca inquit, feſtina, Fráciſcam vides, ego vannotiam te appello. Impigræ dictum. exilit. accurrunt ex vicinia aliæ, vulgatur miraculum, itur ad B. Alexij ad montem Auentinum, vbi ædes illi ſacra eadem parte, qua ſub paternarum ſcalarum gradibus, quę ibi proſtant adhuc, tot annos ignotus, nouo miraculi genere, vitam exegerat. Actæ numini gratiæ immortales, tum ſoſpiti ſancto votum exolutum, vitáque de cætero diuino cultui in perpetuum, redintegrato voto, obſtricta, dedicatáque. Hactenus Chriſtiani cõnubij, vereor vt magis ad admirádum, quàm ad imitádum, expoſita documenta: quáquam etiam quod facilè æmulentur ſollicitæ, albęque illæ animæ habere poſſunt. Amabúnt ſaltem, ſi aliud non poterunt. Volaticus eſt, & præpes amor: mo-

mento super astra transcendit: vinciri, includi, eneruari, lassari non potest. Hic vigeat maximè, si nequit in cæteris; hîc regnet, hîc sese audacter efferat pietas matronalis. Deinde, si accuratæ contemplationi rerum maximarum aut mentis tarditas, aut solitudinis impatientia, aut negotiorum perturbatio officit, quid obstare poterit, quo minùs horulæ sextantē, quadrãtemúe, sub vesperam, ad recogitandas diei exacti labeculas, suffurentur? an genu vbiuis muliebriter, ne viro quidem aduertente, submisso; an stando, an ambulando, an sedendo, an ad somnum itando, vt Vlyssææ Penelopes imitatione, serò retexant, quod diù vitiosè contexuerint, eoq́ue pacto ad repentinos obitus, qui non raro noctu incidunt, sese comparent? si sacram Eucharistiam vsurpare, octonis diebus interiectis, vel per viri voluntatem non licet, vel per inertiam nimiũ videtur; at semel, iterúmque, quot mensibus, quid impedire in Christiana fœmina tantum, tamq́ue humanum potest? Id modo cauendum, ne temerè, aut importunè maritis, solutioris exempli præsertim obstrepatur, neu domestica cura idcirco flaccescant, nam & B. Franciscam literis traditum est summa dexteritate, celeritatéque officio familiari, de industria, perfunctam, quod superesset reliquum temporis, pietati impendere consueuisse. Ingenij pretium erit ita se viro, itaq́ue virum sibi attemperare vt, nec illo admodum inuito, aliquid velis, nec ille tibi iusta petenti facilè obsit. quod facile factu est, si moderata, si opportuna, si consentanea, si omnibus prouisa circun-

ſtantijs poſtules. Porrò quotidie tremendæ liturgiæ intereſſe (quod ego Chriſtianę genus occupationis in maximis optimum,& fructuoſiſſimum,& facillimum duco) vocales vero deſtinatas aliquot precatiunculas exoluere, ſin minus in templo integrũ, at domi, in viridario, in hortulo, in agro expeditum eſſe; pios demùm libellos,bene moratæ pabulum, ac dulce epulum animæ, frequenter terere, an deſignatis,ac ſubciſiuis, an fortuitis, & tumultuarijs horis, quæ vlla tanta mariti fanatici, tamq́ue inſana moroſitas prohibere; quæ vllius mulieris tanta ſocordia refugere poteſt? Chriſtianas, & pudicas, & cordatas alloquor, quæ nõ omnia in otio, non in thalamo, non in lucro, non in delicijs, non in languida illa belluarum, aut Epicuræorum Sybaritica vita omnia repoſita eſſe arbitrentur. Veruntamen hinc ſuperſtitionem, vti voracem, ac rapacem Scyllam, illinc ſcrupuloſæ conſciẽtię latratum, velut Charybdim effugiant. Pro ſcrupulis hoc primum, hoc vltimum, hoc ſummum, hoc vnum in pręceptis, ne ſui capitis, neu ſuæ frontis eſſe, ne nimis exceſſa appetere, ne de ſe ſuperbè ſentire, vno verbo, expertæ ſcientiæ magiſtros ad vnguem audire, ac ſequi velint. Superſtitiones porrò nullo negotio amputabunt, ſi ſe verè pias, ſi Chriſtianas, ſi piorum libellorum auidas, ſi nouitatum, & ingenitæ curioſitatis inimicas, ſi ſimplicitate Catholica quadam ingenuas, candidaſq́ue, ſi Dei, ſi ſuperûm, ſi germanæ religionis perfectè amantes exhibuerint. Iam quando è ſcopuloſis cotibus enauigaſſe videtur oratio mea, nobiſ-

que tādem gemina virginitatis, atque coniugij erecta, ad solarium vsque, substructio est, iam expeditus ad cætera cursus ostenditur.

ERGO Tertiam Contabulationem cōsequitur, vt ad fastigiū perfectę viduitatis, extrema operis manu, sustollamus. Materiā Platanus, & Terebinthus, & Palma structuræ subministrabunt. Nam Platanus viriditate potius, & latitudine frondium, vnde & Grçcum nomen hausisse videtur, ad opacandum patulis diffusa ramis, quàm pomifero prouentu laudatur: humidioribus gaudet adnasci locis, eo frōdescit magis, quo amputatur magis, quo ingenio, viduarum statum lacrymabilem, & prole infœcundum, &, humani amputatione solatij, magis virētem Platanus iuxta aquas repręsentat. Tum Terebynthus, quæ fruticosa, quæ amaræ prouentu resinæ acerba, quæ nigra baccis, lignoque; depressione, & colore, & sapore, vidualem obscuritatem commodè exhibet: melius Palma, ea parte, qua terram attingit nodosa, deformis, aspera, angusta, qua cælum prospectat, venusta, virescens, & iucundè frondosa, expansaque; quam in certaminibus item signum esse placuit victoriæ, quòd vrgentibus, Plutarchus inquit, opprimentibusque non cedat, ipsáque adeo foliorum specie gladium referat. Iam Eucarpi multiplici earum arborum fronde contexti, baccis plurium generum pendulis, immixtisque, aptissimè rostris Turturum subnectuntur. Intercolumniorum intercapedinibus viduarum veterum illustriora specimina duobus ordinibus collocantur. Superiori-

VIDVITATIS SEX ALIA SPECVLA

Iudith. li. *Ruth. lib.* *3 Reg. 17.* *4. Reg 4.* *2. Reg. 14* *Luc. 2.*

bus, sanctiores ex sacra historia supernè locatæ. Iudith mariti orbitate, domestica solitudine, Holofernis victoria, solenni triumpho clarissima. Pulchra Noëmi lachrymabunda, egregia familiæ moderatrix. Sareptana, filio ab Elia vitæ reddito, memorabilis, Altera Elizęi, multiplicato oleo, celebrata. Sapiēs Tecuitis solertissima odiorum, & dissensionum ciuilium conciliatrix. Anna Euangelica, quæ non recedebat è templo, inedijs, orationibusq́ue continuis commendata, quarum singularum illustria facta, in vna B. Francisca conglobata, dmirabimur. Infernè, sex quoque profanæ antiquis celebratæ matronæ viduæ coaptantur. Aretaphile libertatis publicæ studiosissima vindex; pulchra Eryxo optima prolis educatrix; Camma religiosissima fœmina; Xenocrite assidua sacri cultus sacerdos; Pythis quondam vxor omnium sui seculi tum coniunx, tum vidua prudentissima. Timoclia pudicitię matronalis, vsque ad miraculum, tenacissima, exempla Christianis mulieribus posita, quibus vel virtute proficiāt, vel salutari verecundia interim erubescant. Stylobatis rosæ ex spinis adnascentes tum nigræ quales in Palæstina fuisse aiunt, omnium, quæ vsquam reperiantur, odoratissimas; tum quas vulgò Hiericuntinas vocant, in speciē emortuæ, intus, vi quadam viuifica, reuocabiles, quæ viduis illud tacitè loqui videantur, *mortuæ enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo*; tum vulgares variorum colorum amænitate pulcherrimæ, quibus genus hoc vitæ spinosum, & laboriosum satis, verùm odoriferum, iucundumq́ue su-

Plutarch. De gestis illustribus fœminarū

peris, obsignatur. Ordo columnarum Doricus, solidus, & virilis, & Martius perbellè dentatus, austerusque. Generalis inscriptio Platano valdè idonea. TEMPVS PVTATIONIS ADVENIT, VOX TVRTVRIS AVDITA EST IN TERRA NOSTRA. *Cant. 2.* Senis laterum figuris ad singula specula sex absolutæ viduitatis imagines ex Doctoris Apostoli Theologia reflectuntur 1. *Si qua vidua filios, aut nepotes habet, discat primum domum suam regere.* *1. Ad. Ti. 4.* 2. *Quæ autem verè vidua est, & desolata, speret in Deum.* 3. *Instet obsecrationibus, & orationibus nocte, & die.* 4. *Nam quæ in delicijs est viuens mortua est.* 5. *Et hoc præcipe, vt irreprehensibiles sint.* 6. *Vidua eligatur in operibus bonis testimonium habens, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lauit, si tribulationem patientibus subministrauit, si omne opus bonum subsecuta est.* Quantum ad primum, familiam in matrimonio quàm scitè, perfecteque instituerit, satis opinor proximè intellectum est, at nos hoc loco non illa vulgaria, sed summa quædam ad excelsum expletissimæ perfectionis cumulum consectamur. *1. FAMILIAE RELIGIOSAE Religiosa, & diuina institutio.* Haud in ea prolis gubernatione stetit B. Francisca, maiorem quandam, & nobiliorem familiam duxit, qua erudienda, regendaque diuinior quædam illius sese efferret industria. Anno salutis humanæ instauratæ circiter M.CCCC.XXV. Martini V. Pont. Max. Octauo, Laurentio viro suo superstite, cùm iam annos ageret ætatis admodum quadraginta, an ex fama, an ex æmulatione illius sanctitatis sese ad illam adiunxerant nobiles aliquot, piæque matronæ, quæ paulatim ipsa veluti magistra, velut in vnam quandam re-

ligiosæ sodalitatis speciem, simul itando, ventitando, victitandoque coaluerunt, quarum incenso studio fouendo, alendoque, cùm magis in dies rem prospiceret operæ maturam esse, obnixè iam tum cogitare cæpit de coeunda seriò cum eo exiguo numero, atque æterno quodam Religionis nexu, sancienda Societate, quam in rem ad diuinam primum voluntatem, & gloriam vndequaque rimandam, multum lachrymis, multum precibus, multum voluntarijs inedijs laborauit: statuit denique opportunissimũ factu fore, si omnes, solenni ritu, S. Benedicti gloriosissimi Archimandritæ regulam complecterentur, arbitrio, ductúque Patrum montis Oliueti, ad S. Mariæ nouæ, in foro Romano, proximè antiqua rudera templi pacis, qui ipsi quoque ex eodem Benedictino instituto vitę suæ momenta omnia moderantur. Incredibile quàm citò, quàm prosperè negotium conualuerit: id tum ne ad summum adduceretur, sola obstabat vita Laurentij, quæ tum adeo sanctissimæ vxoris vel cõsuetudine profecerat, vel quotidianis adhortationib⁹ permotus fuerat, vel omnibus voluntatibus assueuerat, vt & simul iam castè separatis thoris viuerent; & vxori pro arbitrio agere, conuenire, lectiorem vitam cum alijs instituere liceret. Interea ad rem in perpetuum diuinis pręsidijs stabiliendam, sanciendamque, Deus ipse hunc in modum manum admouere operi ipse constituit, claro sanctorum B. Franciscę tutelarium patrocinio cęlitus demonstrato. Ad peruigilium eius diei, qui dies Christo genitalis, latè toto Christiano

orb

orbe celebratur, suum ex more cubiculum ramusculos arborum inumbrauerat, quo formam quandam solitudinis, qua mirè afficiebatur, effingeret. Hîc profundissimè in Christi nascentis contemplationem effusa, abstracta per ecstasim, derelictis sensibus, cum infinita quadã feriati animi voluptate, diutissimè Christum infantis imagine, præ manibus, & in gremio tenuit: deinde visa sibi in purissimo quodam, & Crystallino lenissimè submurmurante diuinæ misericordiæ fonte, à Principe Apostolórum Petro dulciter immergi, lauaríque, ab ipso tremendum Synaxim accepit, cùm incruentum diuini libaminis sacrificium ad altare fecisset, cui sui tutelares Apostolus Paulus, B. Benedictus, & Magdalena Christi amantissima interfuerunt. Actum inter hæc in consessu Sanctorum de legibus, quas teneri deinceps ab religioso illo matronarum cœtu oporteret: Sacro confecto, B. Francisca, solenni ritu, à Principe Apostolo consecratur, Deiparæ parenti, cuius sub tutela imposterum esset, præsentatùr: postmodum redditur sensibus, quibus illa mirificis, vltra quàm cogitando assequi possumus, exhilarata spectaculis, Beata, ac florens Bartolomęum in diuinis magistrum ex Franciscanorum ordine extemplo conuenit: leges ei sacræ sodalitatis à Beato Apostolo Paulo dictatas, præscriptasque, eo, quo conceperat tenore, commemorat. Eæ se habent ad hunc modum.

LEGES SODALITATIS TVRRIS SPECVLORVM.

1. Ad eum ordinem promiſcuè virgines, viduæque ritè admittuntor, legitimæ tamen ætatis omnes, quæ de ſuſcipiunda vitæ ratione iudicare queant, capiuntor; tum de recta intentione ſuper omnia, & de obedientia per omnia præſtanda, interrogantor, caſteque ipſæ concipiunto.

2. Ductu, inſtinctuque monachorum montis oliueti S. Mariæ nouæ vitam ducunto.

3. Ne vllius coactu, neu prauo inductu, neu pretio, neu dolo malo, conſcribuntor.

4. Hoc certo, & concepto habitu veſtiuntor. Primum veſtem candidam, extimam verò pullam craſſo panno, filoque; velum porrò è carbaſina tela purum, ac ſincerum eſſe oporteto. Candida fidem, caſtitatem, puram intentionem, pulla voluntariam paupertatem, & oculatam definiti lethi recordationem, velum toties ad quæſitum candorem lotum, verſatum, pulſatumque, quidlibet ſufferendi, obtemperandique conſtans ſtudium repræſentanto.

5. Præter quadragintadiale ieiunium ſolenne omnibus Chriſtianis, tria alia ſobriè, ac legitimè obſeruanto. Vnum S. Spiritus à Chriſto aſcendente, vſque ad Pentecoſtem eſto. alterum Deiparæ parentis aſſumptæ, à Kalendis Auguſti, ad magnam Reginam cœlo receptam, ac triumphantem protenditor Tertium diuini Amoris, totius Aduentus Dominici, menſtrua fere intercapedine continetor.

6 Tribus hebdomadę diebus carnes edunto, ijs tamē vesperi parcè cęnanto. Diebus Lunę, atque Mercurij, lactarijs duntaxat esculentis, aut piscibus vescuntor. Veneris, Sabbatíque, quando commodum erit, abstinēto. generosiora vina funditus omnia explosa sunto.
7. Septem horas, ad refocillandas vires corporis, ad maius Dei obsequium dormiūnto.
8. Septem preces horarias exprofesso dicunto; per singula quę dixerint, meditantor. legere autem nescię eorum loco, ad matutinum quinquagies, Dominicam precationē, septem postulationibus attentè conceptis, quinquagies item salutationem Angelicā percurrunto. Ad primam, ter atque trigesies iteranto. Ad Tertiam, Sextam, Nonam, sedecies singulis Christi cruciatibus ad singulos diligenter expensis, euoluunto. Ad vespertinas preces, quinquies, ac vigesies, ad Completorium, quindecies recitanto.
9. Manè expergiscentibus Deo immortales grates exoluendi, pro nocturna custodia, conscientiæ latebras explorandi, excutiendíque, emendationem verò de cætero proponendi prima, & pręcipua cura esto.
10. Hę leges, hęc pręcepta estunto, de quibus apud superiores, prę ut res exegerit, aliter, sanciendi, eximendi, detrahendiue potestas esto. Paulus Apostolus tulit, fixítque. SS. Petrus Ap. Maria Magdalena, & Benedictus scribundis adfuerunt.

Quod instituti genus Deo, ac Deiparę cordi, fundatricem verò curę fuisse, gemina, prę ter ea, quæ iam memorata sunt, prodigiosa significatione demonstra-

tum est. Primum per quietem B. Franciscam seuerè S. Benedictus idcircò accusauit, quia puellam immatura ætate, suscipiẽdi Religiosi ordinis insolentem ad reliquum numerũ admittere statuisset. sedulò sub hęc cõmonefecit, ne se pecunia, vllo colore, vllóue prętextu circumueniri pateretur, neu amplæ dotis auiditate, tanto oneri sustinendo impares caperet. Aliàs supra sensus euecta visa est sibi ad gloriosissimæ Virginis latus adsistere, dein in genua aduolutam, suauissimè in ipsius gremium caput reposuisse: tum clemẽtissimam matrem, peplũ textili aureo visendum, quo vestiebatur, Franciscæ obuoluendæ, protegendęque expandisse; aliud interius aureo subiectum amiculum candidissimum, & pulcherrimum reliquo sodaliũ cœtui inumbrãdo, futuræ tutelæ magnifico argumẽto, porrexisse, & explicuisse. Ex quo non longo pòst tempore consequutum est, vt Eugenius IV. Pont Max. certior factus de optimo genere vitæ, rara integritate, spectabili exemplo, quæ in ea sodalitate elucescere in dies ac sese efferre magnificè palam, ac latè ab omnibus ferebantur, põtificia sanctione, authoritatéque suprema, omnes illas leges sanctas, ac ratas in perpetuum ex S. Benedicti instituto esse voluit; exquisitis priuilegijs cohonestauit, eo denique ritu stabiliuit, quem illæ hodie longinqua obseruantia propagatum, vitæ inculpatæ fama, & gloria, & morum incorrupta cõstãtia, ingenti ornamento ciuitatis, obseruant. Et moritur tandem fidus sanctæ coniugis hac in calamitosa vita comes, sociúsque Laurentius Pontianus. Ergo oc-

casione diutissimè expetitam nacta totam se ei religiosę coniunctioni dedendi, addicendique, sub annum M. CCCC. XXXVI, denique se, relicto mariti hospitio, ad communia piarum sororum tecta secedere, eóque miserabili gestu, quem supra descripsimus, in earum numerum adscribi deliberauit; quam in rem domum cōmodiori loco, situq; coëmptā, ad radices capitolij, versus forum olitorium, pararunt, quæ ex turri ea parte cū speculis certis sita, Turris speculorum appellationem inde vsque seruatam accepit. exinde communibus omnium votis, & calculis, tametsi vna de numero viuere cupiebat, magistra omnium, & mater electa nihil antiquus habuit, quam vt suæ familiæ ex pręcepto Apostoli, gubernationem quam optimam iniret, & quæ matrimonij vinculis impedita, vulgaribus viduis, matronísque regendæ familiæ perfectum exemplar extiterat, iam soluta marito diuinioris cuiusdam, excelsiorísque regiminis speciem exhiberet. Illa enim sunt aurea pręcepta, quæ inculcare passim solitam fuisse à certis eius præclarè gestorum, atque dictorum authoribus hunc ad locum inserta descripsimus. 1. Nonnullos conscientiæ consiliarios aspernandos, ac minimè audiendos monebat, qui noua semper, nec alijs vsitata ingererent, suísque sensibus magis, imò plerúmque sceleribus, proh facinus! quàm vsitatis veterū sanctorum, ac patrum institutis niterentur, nouitatis magis cuiusdam, & vanitatis, quàm simplicis veritatis amatores. 2. Propriæ voluntatis, ac sensus penitus abiudicandū, explodēdúmque instinctum esse dicebat,

neque ex parte, verùm omnino voluntati, rationíque diuinæ permittendum: duo enim illa, volo, nolo, quæ ſapientes duo humani generis incendia eſſe dixerunt, ableganda penitus eſſe, & à religioſo genere arcenda. 3. In omnibus, quæ diuinam ſeruitutem attingunt, animam chriſtianam cæcam, ac ſurdam potius, quàm aliud quidlibet volebat eſſe. 4. Scelerate factorũ pœnitentibus ita documenta attemperari ſuadebat, vt iam quadam lenitate faciles, iam fructuoſa ſeueritate formidabiles, qui illa tractant, pro captu cuiúſque videri velint. 5. Ducta ab ſagittarijs ſimilitudine, ſuperiores imperandi, ſubditos obſequendi rationem optimã edocebat: hos ſi quidem ſagittæ inſtar eſſe oportere, quæ dirigentis impetu, ictúque contorta, rectà ſine deflexione diſſiliens, fracto, atque diſſipato aëre, ad ſcopum aduolat: illos ſagittarij ingenium referre debere, qui niſi conſultò ſagittam arcui accommodent, niſi ad eundem ipſi ſcopum collimét, niſi arcum manu teneant, niſi pedem commodè, & brachium, & oculos figant, ipſi operam perdant, & telum fruſtra per inane vagum, & erraticum emittant. Videas enim paſſim iſtos Icaros, ſui opinione, & inani ambitione, ſanctitatis imagine perſonata, inflatos, ſéque, currũque, equóſque præcipites dare, dum alijs faſtuoſè imperare, quàm ipſi quæ imperant facere malunt. Cæterum, ſi ſecus faciant, ſéque ſagittarios eſſe ſentiant, tum
Pſal. 126. illud Prophetæ principis vſu futurum, *Sicut ſagittæ in manu potentis, ità filij excuſſorum*: ſin minus aut de illo ge-
Pſalm. 63 nere ſunt, *Intenderunt arcum rem amaram, vt ſagittent in*

occultis immaculatum. Quippe superbè, & asperè in claustris imperant, & cæci ipsi, & exoculati miserè oppressos subditos, velut Andabatę, in tenebris, licet immaculatos, & se multo meliores in incertum, ad exitiū immittunt; aut de illo alio numero viuunt, *Sagittæ paruulorum factæ sunt plagæ eorum;* qui pueri ipsi, & rationis, & virilis animi, & consilij expertes, suo puerili brachio, procul suos ad perfectionis religiosæ scopum iacere non possunt, nec vim illam potentem ad iactum imprimere, qua ipsi, proh pudor! destituti sunt. 6. Sępe non tam ipsa monitis vsurpabat, quàm facto suadebat, homini cum capitalì hoste cacodæmone decertaturo nequaquam agēdum instar ignaui, ac timidi militis, qui simulac viderit hostem, abiecto scuto, fugit, verum gnaui, atque industrij Athletæ diuina armato confidentia, vsque ad metam intrepidè decurrendum: futurum enim vt palmam consequatur dummodo generosè, fortitérque certauerit. Quare in eiusmodi certaminibus numquam ipsa cedebat, numquam fugiendi laboris remedia exquirebat, lætabatur potius luctæ patientia, ac de cætero, pugilum certantium more, in eodem vestigio fixa perstabat, quousque fractus, & victus hostis, abiectus, & tristis aufugeret: si enim hostem fugeret potiùs, & declinaret, quàm obstinato marte peruinceret, verendum sibi esse aiebat, ne ex metu ita flaccesceret, vti è mentis statu tandem deiecta prorsus caderet: sin contra audentior iret, eiúsque conatus vi pręstantis animi retardaret, tum sperandum esse, vt breui illius laudatissimę,

ex toto genere virtutum, fortitudinis singulare præsidium compararet. Cuius consij causam aliam magnus Antonius apud S. Athanasium afferebat, quòd fuga si cesseris, teterrimus hostis insolescere, sin ei fortiter obstiteris, frangi, remittíque animo, prorsúsque sibi ipsi vilescere consueuerit. 7. Ad extremum rectam religiosi status formam, ac veluti quam Plato dicebat, ideam, perquàm lepidè ex apum comparatione repetebat, quam à Gregorio Magno Pont. Max. per visum singulari quadam ostensione didicerat. Quod genus animalium sagacissimum vbi fructuosè laborare, & tutò viuere possint, locum eligunt; inter se mutuò, sancta quadã colligatione magnæ necessitudinis viuunt: regem cęteris, vt corpore multo maiorem, ita forma elegantiorem eligunt, & incredibili reuerẽtia illi omnes obtemperant. Rex aculeum habet ille quidem, aculeo tamen numquam vtitur: otiosæ in eo Regno penitus nullæ: omnes suo operi sedulò incumbunt: alia alij in tam populosa plebe minimè officit: locum, quem semel occupauerint, difficilè, & rarò permutant, secus enim breui, nullo negotio, dissiparentur: si iuniores honoratioribus loco cedere necesse sit, tum signo dato, & classico veluti insonãte, Regis nutu, ante omnia expectato, sine quo numquam exire, nũquam se campo, cælóue committere audent, ornata, & composita acie progrediuntur: Principem quocunque inclinantem alacritate admirabili prosequuntur: lassatum, aut casu mortuum, humeris deferunt; tum si necesse sit, alium eius loco Hungaricum in morem, quasi

rem, quasi in castris, & clypeo sufficiunt. At examen emissum si aura sublatum, aut iracundiola agitatúm, (nam sua illis etiam temeritas inest) aut ingenioli quodam ardore, quadamq; lasciuia correptum eruperit, tum crepitaculis æreis, vel testarum vulgo iacentium sonitu obtuso, fugiens iuuentus terretur, eaque si pauida, ad alueum maternũ regressa, in ædiculę aditu glomerata pependerit, vel statim ad proximam frondem se contulerit, nouum loculamentum in hoc adornatum illinitur herbis interius, deinde guttis noti mellis adspersum admouetur: tum facili manu congregatæ apiculę, extemporanea ferocitate deposita, recondũtur: ibi solito ingenio mira concordia deinceps viuũt. Certè quidem Tiberius Imperator, apud Nicephorum, Mauricio, cum eum Imperio inauguraret, apum Principem imitandum proposuit ea ex parte, vt quomodo ille, licet cæteris apibus specie pulchrior, & corpore excelsior, & dignitate præstantior, aut aculeum non habet à natura datum, aut si habet, nusquam vtitur; ita ille se in Imperio quanquam cæteris eminentem, imminentémque, tamen se clementem omnibus, atque tractabilem, ac velut aculei expertem, prębere disceret. Eodem ex capite, optima sororum magistra, suis pro speculo, exigua illa animalia proponebat, vt prodesse alijs potiùs, quàm præesse studerent: otium haud aliter quàm domesticam pestem effugerent; tempus vtiliter pijs orationibus, & rectè factis impenderent, perfectè in omnibus obtemperarent, assiduis operis lucrarentur, quæ socijs subleuandis

prodessent, omnia in commune conferrent; nihil suũ aut proprium haberent, nimias familiaritates effugerent, domi se potius continerent: & quoniam ex eo instituto ad illam claustri arctioris solitudinem minimè tenerentur (exeunt enim passim, atque cum hominibus familiariter conuersantur) at absque Duce nunquam, certè religiosæ obedientiæ iniussu euolare auderent, sacris religiosarum horarum crepitaculis, accitæ vel non longè à materno alueo erumperēt, vel vtiliter ex fructuosis interim operibus penderent, ac postmodum facili manu obedientiæ, & dulcitudine domestici mellis, piæque societatis fragrantia accersitæ ad dulcis oratorij, sacrique hospitij aluearia reuerterentur. At de instituenda sacra familia plusquàm satis:

II. Secundo loco Apostolus diuinam fiduciam in vexata, afflictáque vidua maximè commendabat: enimuerò præpotens ille artifex in derelictis, & destitutis humana ope rebus magis adesse, quàm in alijs solet; quia in illis eo infinita vis eius magis elucet, quo minus alieno subsidio refertur accepta, cum apibus, atque formicis se præsentiorem, mirabilioremq́;, quàm cum elephantis ostendit, quæ perfectæ Reip. mirum ordinem, & solertissimi operis cęra, & melle elaborati magnificentia, summorum opificum manupretium vel exæquant, vel superant. Inde est, quòd viduis à magnis auxilijs, opibusq́ue vt plurimum destitutis, benigniorem Deus opem afferre solet, iubetq́ue ab alijs derelictissimo illi generi afferri, peculiari illius patrocinio delectari solitus. *Patris orphanorum, & Iudicis vi-*

Spes constans necnon maxima erga Deũ fiducia.

duarum. Viduam eius benedicens benedicam, pauperes eius saturabo panibus. Dominus custodit aduenas, pupillum, & viduam suscipiet. Restat igitur vt viduæ quæ se bonam partem diuinæ curæ intelligant esse, in Deo spes suas omnes collocent. *Beatus cuius Deus Iacob adiutor eius:* Ex quo consequitur; *Spes eius in Domino Deo ipsius.* Neque maiorem vllam iniuriam illi beneuolentissimæ prouidentiæ facere possunt, quàm si de illa, cui se cordi esse sciant, immemoris animi ingrata deprauatione diffidant. Nostra vidua, quod sit faustum, libera, & soluta viro, hanc viduarum propriam, & familiarem virtutem ad culmen extulit. Arguméta de multis pauca sufficient. Fuit aliquando cùm in illius monasterio, vbi iam sodalitate firmata conuenerant, sub prandij horam panis ad sororũ cœtum, quæ tum quindecim omnino numerabantur, alendum deesset. Francisca Verulia, quę triclinio præerat, Agneti tum loci prępositæ denunciat, vix domi crusta quædam ex superioris cœnæ reliquijs superesse, quibus è toto numero tres ali possint; qua re ad B. viduam denunciata, *Dominus prouidebit,* inquit. nec plura effata, frusta illa paucula coram omnibus in mensa reponi præcepit, deinde ad dulcissimi nutricij sui prouidentiam sese toto pectore conuertit, cui tenerrimè ex animo interim decantabat. *Oculi omnium in te sperant* Domine, *& tu das escam illorum in tempore opportuno, aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione,* deprecata suauissimè, vt qui creatis rebus omnibus prouideret, quique sibi fidentibus pręsto semper esset, ne famulis ea necessitate

Psal'm. 67
Psalm. 131
Psal. 145.
Psalm. 33.

laborantibus, suam paternam opem recusaret. Vix fusæ preces, cùm obsitas illas panis hesterni reliquias, nihil ipsa hæsitans, distribuit omnibus; quæ inaudito, post Christi, paruo pane tot millia mortalium pascentis, simile factum, redintegrato miraculo, ita in earum manibus auctæ, & multiplicatæ ex tempore intumuerunt, vt ad satietatem singulę sumerent, canistrumque de reliquo plenum reportarent. Huius non dissimile alterum ritè, ac legitimè actis probatum commemoratur. Ad portã Portuensem, cũ ad locũ quem *la Magine* Italicè appellant, ad ligna, vt solebat, pauperum vsibus colligenda, secum B. Francisca complures, ex sororum numero duxerat: hîc laboribus parum assuëtæ matronæ teneriori corpusculo, ex itineris insolentia, vt fit, & ex lassitudine, importuna siti ardere cœperunt, copia restinguendi ardoris tum ad manum nulla aderat: decorum, & pudor iuxta, aliquam procul ad hauriendum ex fonte dimittere obstabat: quod proximũ fuit, tutela diuina iam audentior, securiorque, primum spei plena in hæc ipsa concepta verba in actis expressa erupit; *Spem habetote in* Domino, *Dominus si quidem prouidebit.* Tum oratione ad præpotentem rerum omniũ conditorem conuersa, te ego Christe seruator, inquit, qui coruulis, passerculisque necessaria poscẽtibus non denegas, qui me toties nec cogitantem, nec meritam præsenti tua ope es solatus, oro, quæsoq;, vt quoniam incuriæ meæ fuit dulces socias ad hunc laborem, nullo parato subsidio, circumducere, solita tua benignitate, atque clementia, aliquo tuo supplemento, hunc

errorem meum corrigas, & penuriam expleas; tum famulas tuas exoptato solatio nonnullo reficias. Quis se hîc teneat? quis non exosculetur admireturque iucundissimam supremi numinis ita cum hominibus, vt ita dicam, deliciátem, ludentemq; in orbe terrarum prouidentiam? citiùs exaudita, quàm prolata precantis oratio. Mensis tum Ianuarius agebatur, cæli, hyemísque fæda tempestate omnia horrebant: Sociæ ad vicinam arborem conuersæ, eam ad partem, vitem cóspiciunt frondẽtibus pampinis, veluti adulto Autumno, tot vuis onustam ad numerum, quot earum capita censebantur; quare suauissima quadam voluptate correpta B. Francisca, cùm singulis vuas singulas colligere iussisset, Deo omnium bonorum authori quem propitium, atque præsentem experta esset, grates, ac laudes, vti consueuerat, immortales habuit. Instare, præterea orationi, atque assiduis precibus Apostolus iubebat, de quo vt supra à nobis fuerint non pauca descripta in matrimonio, at perfectiora quædam hic sublimior segregatæ à turbis hominum religiosæ vitæ status desiderare videtur, quam si præcisè, ex Apostoli præscripto, perpetuæ, nec vnquam intermissæ orationi intentam fuisse dixero, non mentiar: sic enim statuo ita Deo iunctam, continuo quodam fixarum cogitationum nexu vixisse deinceps, vt contemplationis excellentia altiùs à nemine conscendi possit, quàm quò illa, non sine continuato miraculo, præteruolauit. Nam cum excelsissimũ cumulatæ perfectionis apicem statuerunt esse, qui exactiùs illa versarunt,

III. RELIGIO SIVE *perpetuò orandi, & diuina meditandi studium.*

cùm quis pati magis, quàm agere in diuinis videtur, quemadmodum de magistro suo Hierotheo D. Areopagita Dionysius scribebat, *Erat*, inquit, *patiens diuina.* Ita enim, mea, quidem sententia, ad illam absolutionē, qua altius ferri humana capacitas nequeat, peruentum esse iudicandum est, cùm ad quandam similitudinē ęternæ visionis, qua in secura illa beatitudine, diuinā naturā speculando, absorpta mortalitas vel extra se in Deum tota rapitur, eoq; pacto non tam agit ipsa, quàm agitur, vel in Deo omnia, veluti tersissimo quodam speculo, contemplatur; vbi beatificum lumē irradiat, vbi securitas perennitatem creat, cuius causa doctissimi homines, *illud vnum porrò necessarium* de continuata æterna visione interpretantur, quod de meditatione diuinorum in B. Magdalena aliàs dictum esse contendunt. Nunc admiranda hæc vidua & supremum diuinæ ecstasis fastigium conscenderat & veluti iam illius clarissimi speculi præsentia frueretur, longè dissita, & arcana passim prouidebat. In comperto est ita fuisse sublimissimis meditandis rebus absorptam, vt manuarijs attenta negotijs etiam familiariter à sēsibus, per duas, tresúe horas, in ecstasin raperetur. Quo tempore sensu adeo colligato, captoq; statu verò totius corporis immoto, iacentique, vel manibus ad pectus implexis, vel complicatis humigenibus, perstabat, vt vollellis, specillísue puncta, confixaque nihil penitus sentiret: motum verò alium ederet nullum, præter suauem quendam susurrum, perinde ac si cum diuis suis tutelaribus familiariter colloqueretur. inter-

dum verò in ſubciſiuas illas, intermortuaſque voculas erumpebat. Domine mi, quo abis! Domine, tam citò? Domine quid me is perditum! Domine quando! heu me quandonam! quouſque dilecte mi! væ mihi quouſque! quouſque etiam! quouſque me miſeram! Domine quamdiu! quamdiu, dilecte votorum meorum? aut quædam eiuſmodi animi amore languentis interna ſymptomata. Tum ſibi reſtituta haud aliud indicium dabat, quàm ſi ex altiori ſomno excitata euigilaret. Quod ſi abiectioribus, & quotidianis familiæ exercitatiunculis implicata eas mirabiles auulſiones ſubleuati animi ſentiebat, quid de profundioribus mentis in diuina ſeceſſibus, admirabili præſertim Euchariſtia exiſtimandum, vbi tanquam immenſa diuini amoris ſorbebatur abyſſo? Quotidianæ menſæ expiationi, quæ per ſacras preces fieri ſolet, cùm daret operam aliquando, ſociarum turba adſtante, prǽſenteque, genu demiſſo, manibus iunctis, abſtracta à corpore ſemel diù permanſit; altera die, eodem loco, eadem ex prece, quotidianum cibum auſpicata viſa omnibus tãquam ex ſolis niditiſſimi radijs inflammata ſplendeſcere, oculis in aduerſam triclinij feneſtram affixis, atque ſuſpenſis, quo ſpectaculo attonitis ſocijs, ab eaq; poſtmodum quid rei id fuiſſet ſciſcitantibus, fuiſſe reſpõdit Deiparam magnam matrem, & B. Baptiſtã Ioannem Chriſti ſeruatoris cæleſtem prodromum, qui ea parte triclinij, ſe tùm illi ſpectandos obtuliſſent. Eodẽ facit obiecta cuidam matronæ ſpecies, qua illius excellens diuinæ contemplationis vis ſingulariter com-

mendatur. Ea cùm esset Bartholomæa nescio quæ Aretria, quæ eius sanctitatis fama pellecta ad illam visendam, an officij gratia, an audita suis oculis experiundi, interuenerat, tantisper, dum in aula cum sororibus cõmoratur, supra Beatæ cellá, virgá auream è cælo protensam, lilijs item aureis miro splendore micantibus, propendentem aspexit. Quæ, si cui miranda videantur, illa quæ modò subijciam etiam admirationem omnem longè superant. Principum Apostolorum anniuersario peruigilio, anno Christiani Imperij M. CCCC. XXXVIII. Ex sacra B. Pauli æde Francisca compluribus socijs comitata in vrbem reuertebatur: itineris, vti assolet, leuandi causa, in vineam exiguo interuallo, circiter molam D. Pauli diuertit, vbi cæteris ad quietem, qua cui libitum, considentibus, ipsa ad riuuli ripam, qui locum illum iucundè præterfluit, meditationis causa acquiescens sese orationi componit, ex quo repentè correpta in profundissimam ecstasim illa tantummodo submurmurans audiebatur. *Ita diuina gratia vti iste riuulus leniter, & tranquillè fluit.* Exinde sensim sui iam, sensuumq́ue impotens, in subterlabente amne, super aquam inflexis genibus, totóque collocato corpore, ibidem pluribus horis, non modo non depressa, sed ne leuiter quidem madefacta permansit, sibíque aliquanto post redonata, sicca penitus veste, totoq; intacto corpore prodijt. Quid nos porrò ad exquisitam beatitudinis speciem desideremus, qui viduam versantem in corpore supra elementa sublatam, supra sensus erectam, lumine illius cælestis æmulo

Acta publica.

æmulo collustratam, Deo denique prorsus affixam, hærentemque videmus? An fortasse præterea vt anticipatæ cuiusdam felicitatis prerogatiua, in clarissimo illo, ac præcelso speculo alia à communi captu longè semota contempletur? Nec illi sanè ineffabile hocce cælestis beneficentiæ ornamentum defuit, adeò incomprehenso illi, atque inaccesso interminatæ diuinitatis speculo iuncta viuebat. Omitto sacrilegiũ non consecratæ Eucharistiæ, ad D. Cæciliæ sacerdotis scelere deprehenso, retectum, & quæ alia superius eius facti germana recensuimus. Id autem, quod in ipso illo D. Cæciliæ templo contigit, nec nostro instituto alienum, nec commemoratu inutile, aut infructuosum videtur. Alium sacerdotem concubinatu domestico nocentissimum, sacrum Missæ sacrificium peragẽtem totum infami lepra coopertum videbat, donec ad solemnem consecrationem peruentum esset: tunc enim absterla contagiosa scabie, in pristinum statum purus ad communionem vsque restituebatur, radijs præsentis Christi inuisam turpitudinem, & luem infandam infuscantibus; postea sacra communione ritè peracta, rursum execratæ contagionis dehonestamento infectus fædabatur. Rem à se visam, cùm primum opportunum fuit, illa magistro moderandæ conscientiæ, ex ordine aperuit; rogauit vt nefarium sacrificulum commonefaceret, vti se crimine tanto abstineret: constitit commonitioni suus fructus. Ille se deprehensum miraculo ratus, facti pœnitens, dignas à seipso sceleris pœnas vltrò repetijt; ac breui vita functus, meritis, preci-

busque mirabilis indicis, suisque factis, postliminio cęlum amissum recuperauit. Si hæc pauca sunt: Ioannes Mattiottus B. Franciscæ spiritalis magister, incertú qua causa, ab vrbe abesse coactus aliquamdiu, peregrè exinde reuersus, à Sancta discipula de morbo, quē ruri pertulerat, deque rebus omnibus Bononiæ, nam eam vrbē petierat, gestis fuit minutatim admonitus. An ille idem Mattiottus, an quispiam alius, non satis mihi cōstat, certè B. Franciscæ magister quisquis is fuit, ira in quendam cōcitatus exarserat, quo die Beatam, vt mos erat, inuisit, quę eum secus, quàm solebat, insalutatum, & seueriusculè, nec genuflexo de more exceptum, ex abrupto deseruit, atque in cubiculum, illi propitiatura superos, se recepit. Post paulum reuersa, mutato vultu, patri reuerentiam, quam consueuerat detulit, tum ei facti insolentiam admiranti, addidit, primo eius aduentu se illi socium adiunctum cacodæmonem conspexisse, à quo ad iracundiam fuisset aduersus proximum inflammatus, atque idcirco se ad placandum illi numen secessisse, iamque, venia exorata, criminis, & discordiarum laternarium facessiuisse. Cui ille culpam ingenuè, & rei gestæ seriem, mutationemque, quam senserat, animo eius precibus illa commotione liberato, confessus est. Certum, ac rarum, & actis publicis iuridicè exploratum. Cecca, seu Francisca illa fuit, Andreottij Clarelli coniunx puellam immaturo partu pepererat, valētem tamen, & vegetam, nihil vt baptismus vrgendus iudicaretur; at nostra vates, instinctu fatidico, dedita opera, eam præter morem adijt, nocte con-

cubia, prefsè prefsè monuit piaculares infanti properandos latices. Parochus moras nectere, adultæ noctis importunum tempus obijcere: partus profperitatem apertè caufari. Beata ex aduerfo inftare, vrgere, iubere per omnem modum, vt periclitanti animæ, illa ipfa hora, falutaris expiatio maturaretur. Vaticinium certum, & clarum, & cōmodum fuit. mox tincta viuifico fonte puella, momento vis repentinæ febriculæ graffantis extinguitur. Rurfus ad B. Cæciliæ ædem, fortè adolefcentem dormiturientem aduerterat, interim in fomnijs, lafciua nequiffimi fpiritus illufione, ad fceleris meditationem inftigatū, qui à facerdote, præfagæ vatis admonitu, ad loci reuerentiam, atque mundiciam expergefactus, fe periculofa tentatione fpurciffimi Dæmonis liberatum afferuit. Alter nefcio quis Laurentius cognomento Tuccius adolefcens, qui Francifco Sclauio educatori fuo, effrænata quadam ingenij, ac linguę intemperantia ftimulatus, grauē quandam calumniam inurere, nemine fui deprauati confilij confcio, deftinauerat; à B. Francifca illius intima quæque fenfa rimante, illumque fingillatim de omnibus admonente perterritus confilium ipfe fuum, & flagitium faffus nemini nifi Deo, & Beatæ cognitum apertè damnauit, & de cætero abiecit, & reconciliata fide, mutato propofito, veniam ab Sclauio facilè poftulauit. Nec minus Ceccæ Clarelliæ de partu, quàm ifti de conuicio periclitanti, per opportunam opem, attulit. Cecca in omnem euentum fufpenfa breui fe deonerandam quidem faftidiofo pondere vteri con-

fidebat, necdum tamen vllis pressa angustijs de partu adeo propinquo cogitabat. Anastasiam super hæc, vnam è religiosis sororibus suppetias B. Francisca premittere tempore occupauit. Cecca securior, quàm grauidæ par esset, Anastasiam ingenti gratia consalutatam remittit bona cum venia, rata nihil tam citò sibi eo auxilio opus esse: reuersa domum Anastasia magistræ renunciat fideliter omnia, quę Cecca retulerat; iubetur tamen se in vicinam Ceccæ domum recipere, atque ibi in omnem exitum parata, postquàm vociferãtem in partu inaudierit, accurrere, breui námque absque dubio parituram esse. Et prædictioni respondit euentus: vix destinatos lares intrauerat, cùm grauida sola domi tum relicta, certissimo vitæ, partusque discrimine, horrendum inclamare, opem frustra vndique, lamentabili eiulatu, implorare. at Anastasia momento ex vicinia aduolare, subuenire tempori. Commodum, & quasi ex condicto omnia visa concurrere; ac celerius fere, quàm à me narrata fuerunt an Anastasia opitulante, an potius, B. Fråciscæ sanctimonia obstetricante, felicem partũ enixa, conduplicato periculo Cecca perfungitur. Eodem argumento, Pernam Pauli Ioannis vxorem, ex partu ad extrema adductam desperatam iam, & conclamatam, parituram incolumem prænunciauit. Pallotiæ item marito suo Laurentio Alterio longua ægritudine iam ad summum cum morte luctanti, sanitatem corporis à B. Francisca postulanti voti compotem fore certò spopondit, modo ipsa vanitatis muliebris inutilia ornaměta deponeret:

ſic eadem opera vxori modeſtiam, & frugalitatem, marito valetudinem,vitamq́; reſtituit. Poſtremum erit in hac narratione, vt innumera eius generis alia taceamus,Pernę monialis cuiuſdam,è turri ſpeculorum, celebre,& maximum,tametſi in re perexigua, & pene nulla,documētum. Ea incauta,domeſticis munijs obeundis,aliud agens,ex incuria, vim olei non magnam remotis arbitris, nemine aduertente, effuderat; veſpere tamen, ex quadam occulta ſuperbia,mente concepta,vt lege familiari tenebatur, publicè proclamare erubuerat:conuocatas ſub hæc in vnum omnes,Beata magiſtra moniales admonet, iubetq́ue ſtrictiori quadam obedientiæ vi intentata, quæ facti ſe ream noſſet interius, culpam demiſsè, modeſtéque publicè ex inſtituto promulgaret. Hîc ad arrogantiam adiecta contumacia Pernæ fraudi, & exitio fuit. nam ſupra modum in ſua inficiatione obſtinata, Deo peruicaciam vindicante, mox à Dæmone obſeſſa occupatur, qui præfocatam ei gulam frangere, nitebatur, ni pia vindex permota periculo manu percuſſam, re iam comperta, ab crudeliſſimo obſeſſore protinus expedijſſet. Id quod nemini nouum videri debet: quanquàm enim parua iactura, at arrogantiæ,& refractariolæ contumaciæ maxima inſolentia: maximè in re leui, cui nulla cauſa inficiationis iuſta,vt ſæpe aliàs ſolet,ſubeſſe poterat, præcepto præſertim vrgente præpoſitæ: ita non pomi pretium, quod penè nullum erat, ſed peruicacia Adamum,noſq́ue peſſum dedit:ita Saülem nō paucæ pecudes diuino ſacrificio reſeruatę,vel inimico

Regi humana exhibita indulgentia, verùm inobſe-
IV. LACHRYMARVM ASSIDVA PROFVSIO. quētis animi pertinacia exauthorauit. PLACET'NE modò noſtram Platanum iuxta aquas latos ſpargentem ramos, an Noëmi lacrymis irrigatā ſuis in ſua nuru proſperantem aduertere? Equidem velut, ex ore Apoſtolij vidua, quę in delicijs viuit mortua eſt, ita quæ vicino lacrymarum humore frondeſcit, tanquam lignum, me authore, habeatur; *Quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo, & folium*
Pſalm. 1. *eius non defluet, & omnia quæcunque faciet proſperabuntur.* Platanum quantumuis recidas, non excidas: tanto ſeſe altius obnitens efferat, quanto plus frondium cōmoda amputatione deperdat. Viduam omnibus pręſidijs deſtitutam omnia lancinant, detruncant, ampu-
Seneca. tant. *Superat, & creſcit malis. Tempus putationis aduenit, vox Turturis audita eſt in terra noſtra.* Putatur, ingemiſcit, ictibus non fatiſcit. id ego in quarto ſpeculo repreſentaui. Enimuerò, delicijs omnibus valere iuſſis, Sancta vidua inter aduerſa, & aſpera omnia frónduit magis; ſuaq; viriditate non ſolùm ſeipſam, ſed latè vicina omnia opacauit: imò vero iam tandem, *Extendit palmites*
Cant. 2. *ſuos vſque ad mare, & vſque ad flumen propagines ſuas.* Ac ne inculcata ſuperiùs, de ſeueriſſima vexatione, atque laceratione corporis, de hamatis, vncinatíſque flagellis; de circulis ferreis, de ſetoſis, aculeatiſque cilicijs, de extremis inedijs, de toto horrore vitę iteremus; hîc lacrymantem tantummodo referre pēſi habemus, iamque cum vate ſanctiſſimo vociferantem, *Inundauerunt*
Thren. 3. *aquæ ſuper caput meum: dixi, perij. Inuocaui nomen tuum*

Domine de lacu nouissimo. Sponsi blandientis applausu illo sponsa altera glorietur. *Oculi tui sicut piscinæ in Hæsebon.* Hæc nostra geminas oculorum scaturigines suo quodam iure iactabit, sponsumque ex animo ad hunc modum affabitur; *Quis dabit capiti meo aquam; & oculis meis fontem lacrymarum? & plorabo die, ac nocte interfectos filiæ populi mei?* Hierem. 9 Siue enim vexatissimæ Ecclesiæ, suique seculi ruinas circumspiceret, siue Romanæ vrbis tum exercitatissimæ calamitates aut præsentes videret; aut imminētes exhorresceret: seu in memoriam labeculas suas accerseret, seu sponsi in genus humanum infinitam Charitatem pensaret, tota lacrymoso liquore colliquefacta irremediabili geminorum fontiū alluuione diebus, ac noctibus inundabat, ita se, numquam intermisso fletu extenuabat, exhauriebat, exinaniebat, vt subinde lacrymarum à sponso fluenta repetere cogeretur. Ergo, qui illi in peccatorum confessionibus moderabatur, re explorata, veritus ne tanta, tamque perenni profusione lacrymarum, vel oculorum aciem perderet, vel vitæ vsuram effunderet, pro summo illo, quo pollebat imperio, illam iussit modum fletibus aliquem adhibere, & sibi à continuo mœrore, quæ se tātoperè cruciabat, temperaret; seuerè pollicitus, eius sceleparum arbitria ipsum, suo capite, suoque periculo persoluturum; nullam enim vim tantam criminum vsquam esse posse, quam iam illa tot lachrymis non eluisset. Lacrymarum namque victoriam esse, atque triumphum, ex B. Hieronymi sententia, dudum accepimus. *ô lacrima,* inquit, *humilis! tua est potentia, tuum Re-*

gnum, tribunal Iudicis non vereris; non est qui te vetet accedere: si sola intraueris vacua non redibis. magis cructas diabolum, quàm pœna inferni. quid plura? vincis inuincibilem, ligas omnipotentem, inclinas filium hominis. At ne in infinitũ eat oratio, prẹter hẹc omnia; INCVLPATAM vitã, fideq́; viduã deposcebat Apostolus, necnon ab omni labe in omnibus immunem, atque innoxiam. Habemus vnam ex paucis, ab omnibus vitæ partibus irreprehensam, atque perfectam, si, quæ breuiter satis narrata sunt, hactenus recordamur, quæ illa omnia vel virgo, vel nupta, vel vidua vno tenore perfectæ, & incomparabilis sanctitatis exhibuit: qua inuariabili vitẹ institutæ constantia, inde ab ipsis incunabilis, vsque ad extremum spiritum adeo perdurauit, adeo per omniũ ora, menteśque, non modo tota ciuitate dum viueret, verùm per vniuersam Italiam omnium virtutum, quẹ in Christiana Sancta fæmina desiderari possunt, odorẽ sparsit, vt viua, ac superstes apud omnes vulgo Sancta haberetur. quod magis statim intelligemus, cùm de illius obitu communem omnium sensum cum maxima admiratione cõiunctum referemus. Quia tamen vna virtus obedientiæ cæterarum omnium vinculum est, & quasi parens, specimenque virtutum, illéque non immerito, & loqui victorias, & omnes perfectionis religiosæ numeros expleuisse censetur, qui se verè obedientem ad omnia, cum ratione, & virtute coniuncta præstiterit, hoc videamus sanè hoc loco, quàm se ex parte ad omnem exactam perfectè obedientis formam euexerit. Hoc primum, hoc perpetuum, hoc

INCVLPATA TOTIVS VITA RATIO.

antiquum

antiquum habuit, vt ſapientem, & probum vitæ magiſtrum nanciſceretur, cui in omnibus tanquam Chriſto pareret, quem ſuorum certaminum Agonothetã, quem ſuæ nauigationis quaſi nauicularium, quem viæ ſuæ ducem, quem ſacræ militiæ anteſignanum in omnibus, per omnia, ſuper omnia ſequeretur. Nihil refugiebat, nihil excuſabat; imperare, multo magis obedire nouerat; præerat, ſuberat æqua ſemper, & læta; nihil alijs præcipiebat, quod non priùs ipſa faceret: atq; ecce Abrahami fidem obtemperandi ſtudio, filio immolando, lõgiſſimo interuallo temporum, reuocatã. Sub annum reparati orbis M. CCCC. VI. commota, incertum, indictúmque qua cauſa, aduerſus Innocentium VII. Pont. Max. ciuitate, Ladiſlao Rege Neapolitano ad ciuile patrocinium, vt in populari rabie, acceſito, Perinus quidã Troianus Comes, qui vrbi pro Ladiſlao tum cum ſumma poteſtate pręerat, aut veriùs imminebat, Paulucium B. Franciſcæ affinem carcere primum, tum niſi Ioannem Baptiſtam, Laurentij Põtiani prolem illi obſidem ad Capitoliũ ſiſteret, capite damnauerat. funeſto nuncio mater accepto, puerum latebris cõtra iniuriam tegere, optimum id factu rata, deliberauerat. Domo iam vnà cum filio foras prodeuntem ſuus in diuinis Magiſter offendit, qui ad illius ſolatium, fama illa permotus, accurrerat; qui in ſumma imperat, re æſtimata, libratáque, vt gnatum intrepidè comiti ad Aræ cæli ædem, vbi tũc erat, adduceret; quid vereretur? quin ſuas in experto toties numine ſpes omnes defigeret? quid cunctaretur innocentis affinis

certum exitium, obiecto filio, auertere? haud dubium quin fidei experiundæ causa, id iubere moderatorem Deus interiùs instigauerit. Atque illa nihil iussum morata, vocem tanquam à Deo emissam ex tempore hausit. calcata naturæ calcitrantis innata indole, ipsómet vestigio, læta, multis interea, qui rem humanitus æstimabant, ex aduerso dissuadentibus, ad Aræ cæli, ira, atque odio inflammatum Comitem conuenit; templũ ingressa ad maximum altare aduoluta Frãcisca, Deum auxiliatorem primum omnium, toto ex pectore, Virginemq́ue Deiparam venerata, liquidò suauissimam miserorum Patronam, etsi tunc, de more, suo tabernaculo inclusam aspexit. Inter quæ à Paulucio, qui præsens aderat commonefacta, vt se Perino ad pedes abijceret; hoc modò respondit, cupere se antè ei supplicem vota facere, qui vellet, possetq́ue vexatæ opem afferre. Tum rabiem ex ore, atque oculis stillans Tyrannus Baptistam parenti è manibus miserè lacrymantem, eiulantemq́ue, vt pueri solent, per vim auulsum abripuit, in Capitolium abduxit, raptauitq́ue: quæ dum agerentur, Beata raptorem, Simiæ ferocissimę instar, dulcissimam prolem eripientis videre sibi videbatur: ipsa interea precibus geminatis, nihil penitus animo commota certum negotij exitũ operiebatur. Non fides illam, nec obedientia fidem, nec constantia obedientiam, nec exitus constantiam, nec tyrannus exitum, sed sua tyrannum expectatio fefellit. Haud multò post Perinus vrbe abscessurus puerum ad sportandum imponi equo mandat: at equus

hero humanior, nulla vi, nullis aculeis, nullísue calcaribus, nullis fustibus, nullis artibus impelli potuit, vt se loco moueret: quin alij equites alijs equis, puero retro ad dorsum iniecto, rem aggressi infectam omittere, ipse subringens, ac immane infrendens, spe delusus Comes, puero relicto, in rem malã, re infecta, abire cogitur. ita Tyrannus à scelere, mater à metu, puer à periculo, Paulucius à vinculis, in summa, vniuersaq; populi Romani gratulatione, mulieris prece, & miraculo aduersus tyrannum armati, eximuntur. Quòd si illam Simiam expedita viduæ obedientia elusit, certè hos tauros vis eadem obtemperantissimæ mentis edomuit. Res ita habet. Die veneris sanctioris hebdomadæ, iter cum sua vannotia ad S. Crucis in Hierusalem proximè vrbis muros ingressura (qua antiquissima, augustissima æde, Christi cruciatuum nobilissima quæque insignia, atque mysteria celebrantur) iussa fuerat vnà cum socia, tota via, Christi seruatoris pœnas acerbissimas præcipuo studio meditari: neminem ex itinere, ea de causa, aut circumspicere, aut salutare, ne in aliena animus distraheretur. vix ad Xenodochiũ, cui à Domino nomen impositum, appropinquauerant, quando in ferocissimos tauros incidunt, quorũ incursu, reliqua multitudine prę metu huc illuc, in incertam, perplexamque fugam præcipitante, ipsę præcepti haud immemores nõ oculos attollere, non gradum festinare, non se leuiter commouere, multò minus conturbare ausæ, absit vt aufugere, iter inceptum intrepidè prosequi, spesque suas in Deum stato-

rem, vt ita dicam, conijcere statuerunt. ferocientes belluas vim pręsentis numinis persensisse diceres. momento velut edomitæ, par religiosarum affiniũ prętergressæ, illæsas, ac sanctas abire siuerunt, repentina quasi indulgentia mansuefactę: quo clarissimo indicio nihilo obscurius vim obedientiæ cohonestatam fuisse diuinitus censeo, quàm eius apud Cassianum egregio facto, qui iussus rabiosam leęnam apprehēdere, vinctámque abducere, fera domita, alligata, ac triumphata, sui generosissimus debellator obtemperauit. Nullam magis virtutem B. Francisca vel prędicabat, vel ipsa vsu factitabat, quòd ad reliquarum omnium excellentiam viam maximè compendiariam esse diceret. quanto verò magis, cùm nouum ostentum illi eius summæ virtutis pręstantiam, velut in imagine delineauit? Adolescentem vidit aliquãdo ante Christi pendentis imaginem, ad preces seruatori fundendas prostratum, qui typum quendam obedientiæ ad ipsius pedes ad hunc modum expressum deprehendisset. Rotæ quatuor in quadro conclusæ, catenis inter se, veluti quibusdam retinaculis, nectebantur: harũ in meditullio ingens erecta columna surgebat. Primę rotæ inscriptum erat. VOLO, NOLO. Alteri. MAGNIFICE APPARERE IN REBVS MEIS DESIDERO AT IN TENEBRAS MEAS VSQVE DEVOLVOR. Proximè insequenti. QVOD HABEO HOC QVÆRO, QVID MIHI VELIM NESCIO. vltimæ verò. ID QVOD ASSEQVI NEQVEO, MAXIME APPETO. Iam primę catenę ex

aduerfo characteribus fculptum aureis legebatur. HVMILITAS, primam autem rotam tenebat. Secundę PVRITAS, rotam alteram coërcebat. Tertię SPES, qua rota tertia implicabatur. Vltimę SAPIENTIA, quę rotę extremę volubilitatem implexis quibufdam nexibus retardabat. Intermedia columna fortitudinem indicabat, cuius firmitate catenæ diuino præfidio fubnixæ retinebantur. Supra columnæ Epiftylium ara prominebat, in qua vir afpectu prędirus venerabili, & gemmato diademate coronatus affidebat, qui Deo infpectori fucceffuum, qui ex obedientia profperè exiftere folent, rationem ex ordine reddebat. Ego interpretor, non tam eius virtutis momēta, illis fimulacris expreffa, quàm cæterarum omnium connexionem, catena illa Socratica à veteribus celebrata, in huius fanctiffimę animæ intimo penetrali cōftātem fignificari. Quod vt ego credam, altera illi immiffa vifione adducor, qua Regius fidicen Dauid eā aliquando per fomnum oblatus certiorem fecit, eo ex capite omnia illa, quæ naturæ modum, atque ordinem excederent, diuino beneficio redundaffe, quòd fefe obedientiæ ftrictiffima religione cum Deo, cumque moderatore fuo, quem Dei haberet loco, inenodabili illa obferuantia, deuinxiffet. Ijs excitata magis, atque incenfa, haud procliuè intellectu eft, quàm inuictam, quàm infractam, quàm perpetuam fefe in eius abfolutione virtutis præberet. Illud fatis notum, & exploratum, & propter rei nouitatem huc vfq;, quod fciam, inauditum, illam in medio ardore ecftafis, fen-

ſibus planè deſertis,&impeditis,ſubleuatam, ſolitam tamen,ad vnam obedientię vocem,ſentire,audire,reſpondere,ſtare,progredi, & quiduis aliud, corpore licet tum ſemianimo, & ſopito obire, pene ad inſtar veterum Dædali ſtatuarum apud Platonem (ἀυτομαθῆς vocabant) quæ inſenſiles cum eſſent, atque exanimes,arte tamen,atque ingenio artificis per ſeſe moueri,volare, excurrere videbantur. Certum ſi quidem in ecſtaſi, quanquam ſuo ſemper ſpiritu corpus animatur, ſenſus tamen, vi animæ rebus ſuperioribus pene tota collata, captos,& deſertos penitus obtorpeſcere. Ecce iam quod tota miretur, obſtupeſcatque poſteritas. Hippolytus S. Mariæ nouæ præpoſitus, Bartholomæo quodam Franciſcano ſocio, cùm B. Franciſcam obſequij ergo adiuiſſet, ſermocinando de diuinis inter ſe,momento diſtractam,atque auulſam à ſenſibus conſpicantur. non ignarus, aut nouus Hippolytus quorſum res euaſura eſſet, ſopitæ iubet,ne ſe eius iniuſſu illo ſtatu,locóue commouere auderet. Nec plura cunctatus,dómum reuertit. Fuit iuſſis fides.totá eam noctem eodem immota veſtigio hæſit,deſtituto corpore. Rita monialis denique tantam moræ patientiam miſerata,fictitio præpoſiti, atque mutuato nomine inclamabat, vt cubili tátiſper innixa quieſceret: nihil obtinuit, tantum ſemimortuis voculis ſubmurmurantem audijt, nolle ſe exurgere niſi eius imperio, qui id illi iubere poſſet. Rita igitur,poſtero die primulú illuceſcente,Hippolytum ſtatuit conuenire; vti rei ſerie nunciata,Franciſcæ cóſuleret. Ab illo hoc modo

Plato in menon. & Hipp. maior.

retulit. I, Rita rectà domum, ac Franciscæ seriò meis verbis impera exurgere oppido, & corpore ad lectulum composito, requiescere. Dictum, factum. simul magistri nomen inaudijt, experrecta surrexit. Huic non dissimile factum, atque haud satis sciám an stupendum magis, pridie conuersionis Apostoli Pauli cōtigit. Templum ei in suburbana Ostiensi viá dedicatum, eo die, suo pristino more cultum religiosissima fœmina adiuerat, víxque ad princeps altare venerabunda prociderat, quando infima illa, brutáque sensuum concretione aliquanto semota, repentina auulsione, mentem ad diuina contemplanda transuexit. Sociæ moniales, quas secum aliquot abduxerat, incertæ quid agerent, eámne suis illis delicijs perfrui diutiùs sinerent, an ab illo raptu diuellerent, dum inter se suspensæ deliberant, vox cælitus allata per ecstasin à Beata percipitur, qua, nomine obiecto obedientiæ, consurgere, domumqúe repetere extemplo iubetur. Mirabile dictu, factúque, ad eam obedientiæ appellationem adeo assuëta, pręclusis, vt erat, desertísq; sensibus, insensili corpore consopita, brachijs ad pectus, crucis specie, configuratis, oculis cælo perpetuò fixis, gradiebatur: iamqúe ad eam crucem peruentum erat, quæ in media area, consecrati templi monimento, erecta conspicitur, cùm sibi restituta, sensibusqúe reddita, cęptum iter ingressa cum socijs in vrbem redijt, domumqúe reuisit. POSTREMVM à vidua summus magister exigebat Apostolus, vt *in operibus bonis testimonium haberet, tribulationem patientibus subministraret, sororum pedes* VI. PIA CHRISTIANA CHARI-

TATIS OPERA. *ubi simul varia sanãdis corporibus miracula.*

lauaret, & id genus alia. Sim infinitus, si cuncta consecter, siquidem incensæ charitatis ardorem, quo flagrabat in proximum, memoria tenemus eum fuisse in B. Francisca, marito superstite, quem in paucis, omniũ seculorum memoria, legimus. Sublimiora hîc quædã, quando perfectum in vidua exemplar proponimus, strictim, & quasi per satyram, quæ ea parte miraculo clara præstitit perstringemus. MENICVM, ni Dominicum malis dicere, Tartalliæ filium quindecennem adolescẽtem, è regione Triuij, grauissimo morbo comitiali miserandum in modum agitatum, Rentij auũculi rogatu, manu ad illius caput apposita, persanauit. Anno M.CCCC.XXXVII, PERNAM mulierem annos natam XXXVII. horribili inguinaria lue afflatam, loco affecto admota manu, statim remittente febre, præsenti certóq; exitio liberauit. An M.CCCC.XXXVIII, FRANCISCAM Andreottij Clarelli cõiugem lethali fluxione sanguinis, Euangelicæ mulieris exemplo repetito, visitatã, & tactam in perpetuum, subitò, nullo medicamine curauit. ANGELELLAM Petri Crescimonij vxorem, quæ morbo Arthritico, dextri brachij ferè vsum amiserat, cùm in eam in itinere, ex D. Pauli æde regressa incidisset, id à se magna fiducia postulantem, brachiumque vt manu contingeret proferẽtem, ex tempore sanam, valentemque reddidit. NVCCIVM Lælij Quintij filium biennem herniosum, iamque maxima inflatione periclitãtem Riccia mater Chirurgo incidendum dederat. At ligatum, cõpositúmque ad nouaculæ lanienam, præsertim pueriliter eiulantem

miserata,

miserata, opifice sistere iusso, ad B. Franciscam, poscédæ opis causa, profecta, non vano consilio, aut spe irrita, filium inde sanum, & incolumem solo tactu sanctissimæ fœminę reportauit. PALLOTIAM febre ardentissima æstuantem, iamq́ue extremum cùm letho depugnantem lecto, lethoq́ue releuatam, cùm eam visitasset, repentè restituit, quasi omne morborum genus sua præsentia propulsaret. ALLEGRAM tertij Dominicani ordinis monialem, extraordinario dolore pectoris, & periculosissima, ac ferè perpetua, certè insanabili sanguinis vomitione, cùm eam solummodo pro sua erga ægros charitate inuisisset, exoluit. FRANCISCÆ item illi Clarellhæ, ex dextera mamilla adeò intolerabili cruciatu distenta vexatæ, vt lancinanda, aperiendáque nouacula, medici sententia, iudicaretur, iamq́ue ea causa mater puerum alteri lactandum dedisset, dolorem omnem, & doloris causam absterfit; oppidóque reuocari puerum, & materno lacti restitui iussit. MARSILIAM Mutiam nurum suam, Ioannis Baptistę Pontiani sui coniugem, extremis quibusdam, desperatisq́ue doloribus in vitæ discrimen adductā, postquàm ea, plena fiduciæ, Socrus absentis opem vocasset, omni cruciatu, omníque periculo statim exemit. VANNOTIAM nescio quam Romanam detestabili desperatione eò compulsam, vt gladio sibi pectus, necis sibi ipsi inferendæ consilio, transuerberaret, quasi ex compacto conuentam à desperationis extrema rabie, opportuno subsidio, ad saniorem mentem reuocauit. RITAM, vtráque mamilla exulcerata,

excruciatã, poſt omnia remedia fruſtra tentata, certo vnguento, quo in ſpeciem diſſimulare miracula conſueuerat, leuiter admoto, curauit. LVDOVICÆ Annibalis cõiugi, triginta iam annos natę, prolis incredibili deſiderio, quod mulierum ingenium eſt, dudum inutiliter, atque anxiè laboranti maſculum filium, ſterilitate abolita, ſpopondit, ac breui ſuis precibus impetrauit. Quid dicam, niſi ad omnem de hominibus bene merendi occaſionem intentam mirabilem viduam omnia ſuis beneficijs, ſua pietate, ſuíſque miraculis peruaſiſſe? quàm ſi noſtræ viduæ miracula patrantem aſſequi non poterunt, at ſanè miſeris omnibus, inexhauſta quadam beneuolentia, & indefeſſa benignitate, commoda ſubſidia procurantem imitentur, quæ ego Chriſtianæ humanitatis Deo pergrata officia magis mira, quàm ipſa miranda miracula iudico. Tãdem aliquando, Beatiſſime Pater, turris ſpeculorum adducta ad tertiam contabulationem, extremam adhuc quandam meam manum expectat.

LECTVLVS IN THOLO, *vbi de felici obitu B. Franciſcæ.*

ILLA ANTIQVA ſuperſtitione veteris Apotheoſeos, præter lignorum ſtruem triplici illa contignatione erectam, Alexander, Herodianus, & reliqui etiam lectuli mentionem faciunt, quem cum Imperatoris cõſecrando corpore, purpura, auro, gemmis ornatum in ſumma ſtrue, in ipſo faſtigio collocabant, vt ſubiecto incẽdio cremaretur. Ego, ne noſtra vera, & magnifica vmbraticis, & inanibus illis vlla parte cedant, B. Franciſcæ funebrem lectulum, ipſius pretioſa in conſpectu Domini morte, multis clara, non gemmis, ſed

miraculis ſumptuoſiſſimè apparatum, in huius mei Panegyrici apice, atque in meæ turris ſpeculorum ſupremo tholo componam: placet ex cupreſſo tholum excitare, columellis, ad reliquæ ſtructuræ formam, cōpoſiti, mixtíque ordinis eleganter, per ſena item interualla, diſtinctis; nam Cupreſſum veteres feralem, & funebrem arborem vnam ex omnibus habuerunt, quam nos non aliunde, quàm ex monte Sion exciſam extremo operi adhibebimus; vnde ſummæ coronæ commodùm inſcripſimus, QVASI CVPRESSVS IN MONTE SION. Sion noſtrates Theologi cæleſtem patriam in excelſo locatam interpretātur; ibi ego ſanctiſſimæ matronæ funus exoluam, cuius cæleſtem penitus & Sione digniſſimum obitum immortali, quaſi ſuperiori vitæ idoneam, glorioſamq́ue coronidem adiungam Ergo moritur tandem, hei mihi! moritur, intempeſtiuo tempore, B. Franciſca, tam ſuo magno bono, quam Chriſtianę Reip. detrimento. Extremus illi dies fuit VII. ID. MARTII. Anno Chriſtianæ ſalutis aſſertæ M. CCCC. XL. ſuæ ætatis LVI. Felix magis dum moritur votorum compos, quàm dum viueret, tam varijs vitæ procellis obnoxia. Ille qui alienis canalibus iam cęlum amplius non contemplatur: qui in volatica ſenſuum fide veritatem non venatur, qui ſub pedibus vacillantis, titubantiſq́ue fortunæ expectationum ſuarum munitam arcem nutare non ſentit; ad quē cura, ſtudium, anxietas, & quæ ſunt alia id genus minutiora miſeriarum dragenieta accedere iam verentur; cui elementa, & mixta omnia obſecundant,

humana velificantur, diuina deseruiunt; deniq; bruta ista, & rotatilis mūdi moles sub pedibus plenè subiugata, conculcataque intra suæ leuitatis reciprocationes semper euoluitur, is demum, mea sententia beata, tranquillaq; vita frui censendus est: id autem mortē solam posse afferre in comperto est. Quantis ergo lætitijs gestijsse, eo mortis appulsu, suspicari possumus? Atque, vt primis vltima responderent, ex charitate in proximos, qua semper exarserat, mortis gloriosæ causam inuenit, eo mortis genere felix, quòd seruatorem Christum pro humano genere morientem, etiam supremo interitu imitatur, cuius vitæ vestigia non leuiter pressa ad exigui prædicationem temporis; sed penitus fixa retinuit ad immortalitatis gloriam sempiternam. Ioannem Baptistam filium, quo de supra diximus, graui morbo iacētem inuiserat, vt materna cura, ægri molestiam solaretur, illiusque animam interim cælo, per Christiana, atque vsitata subsidia compararet. Illis officijs, dum horam ex hora trahit, nec inopinatò, noctis ineuntis interuentione, magistri spiritalis imperio, Turrim speculorū petere prohibetur, in domo Ioannis pernoctare, in Transtyberina regione, cogitur. Interim, ea nocte, ipsa pariter ardore febrili adalligata, postridie malo inualescēte, vt sibi ad iucundissimas sorores aditum obsessum, & interclusum sensit esse, in eam primam, & summam curam incubuit, vt conscientiæ moderatorem accerseret, animum quàm accuratissimè expiaret, extrema animæ Christianæ solatia omnia, quæ moris sunt, ritè sacramenta suscipe-

ret. quibus exactis, eo diuino beneficio, quod ego equidem omnium, quæ in vita sperari possunt, maximum duco, ita se Deo obstrictá, deuinctámque persensit, vt omnés, qui tum illi adstarent, Augustinianos præsertim Religiosos, incredibili contentione obtestaretur, vt pro inexplicabili illa susceptorũ sacramentorum accepta gratia, largitori munificentissimo numini, quanto maximo fieri posset cordis affectu, secum gratias immortales, consociata voluntate, rependerent. Proxima nocte, postquàm in febrim inciderat, clarè se illi conspiciendum Deus obtulerat, innumerabili Angelorum choro stipatum, prædixeratque, septimo pòst die, statuisse se illam hac mortalitate miserrima expeditam cælis inferre; quare quatriduo ante, quàm ex vita decederet, à Francisco Ioanne Angelo Sclauo, ciue Romano, sacerdote clarissimo visitata, cùm morbo aliquanto leuata illi videretur, ideoque ægrotæ dixisset sibi videri, fortè numini gratum futurum, vt ipsa multorum, maximè sociarum bono conualesceret, etiamq; adhuc cum illis viueret; illa multo aliter de se sentiens, Deo, inquit, laus, Deo grates immensæ, æternæque, ego ad diem Mercurij, aut ad summum Iouis; hînc ad tutiorem vitam commigrabo. Et fuit ita. consequenti die Mercurij, hora noctis admodum prima, nono Martij, hisce humanis tendiculis extricata, liberiore curriculo, astra conscendit. Aliquanto antea tantisper, dum in illius cubiculo Missæ diuinũ sacrum fieret, sub consecrationis tempus in ecstasin raptam spiritum iam iámque efflaturã rati, qui præsen-

tes aderant, Magister spiritalis imprimis, & suæ aliquot moniales in lacrymas certatim omnes effusi, funebri eiulatu, illam iteratis vocibus exorabant, vt secum manere diutiùs vellet, idq́;, quod in promptu haberet, à Deo supremis precibus impetraret. Hîc suorum fletibus, atque suspirijs satis emollita tenera, illa, & Dei plenissima anima, quod B. Martinum fecisse, in simili suorum imploratione accepimus, ad suauissimum numẽ conuersa, Domine, inquit, *si adhuc famulis tuis, filijs meis sum necessaria, non recuso laborem, fiat voluntas tua, sicut in cælo, ita in terra.* Deinde cùm mortem propinquam præsentisceret, idq́; tum ex præmonitione illa diuina prospiceret, tum ex inusitato quodam tutoris Archãgeli spectaculo, qui eo die, qui dies illi vitę vltimus fuit, summa festinatione, & extraordinaria diligentia triplicem illam suam telam, de qua alio loco memini me dicere, ordiri, atque absoluere nitebatur; sermone ad filias moniales conuerso, quæ totę lacrymis diffluẽtes suauissimæ matris lectulum circumsidebant, eas magna vi inflammati charitate animi in hæc verba nouissima adhortabatur. vt omnes inter se inuiolabili quodã mutui amoris vinculo nexæ, iugatæq́; viuerent: vt violenti cacodæmonis quotidianis incursibus fortiter obsisterent: vt mundi fallacis insidijs, illecebrísque vigilanter occurrerent: vt Domini Christi vestigijs prorsus insisterent, spesq́ue suas omnes in eius patrocinio collocarent: vt in virtutum omnium studiũ maximè sui despicientiæ, & obedientiæ constanter incũberent: væ enim illi, quæ se inobsequentẽ, aut refra-

ctariam exhiberet. Ad vltimum quæ, totius vitæ fermè curriculo subterraneorum lemurũ importunissimis, atque continuis agitationibus obsessa, & vexata fuerat, vltimo mortis articulo, ab illis penitus triumphatis, fugatisque libera, cùm quotidie tota vita Parthenium Deiparę matris officium recitasset, visa extremum nescio quid, formicantibus labijs, submurmurari, à suo Moderatore, quidnam diceret, interrogata, respondit iam iamque animam emissurã se Deiparæ virginis preces vespertinas persoluere, quibus oppidò absolutis, dormienti magis, quàm morienti similis, nullo cuiusquam doloris indicio, sui semper ad vltimum compos, leniter occlusis oculis, quieto, & tranquillo vultu, laboriosissimum vitæ stadium palmæ properanda decurrit. Vt primùm vrbem gloriosi obitus fama peruasit, veluti signo dato, incredibilis mortalium cuiusq; ordinis, ac generis iucundo spectaculo oculos implere cupientium concursus fieri trans Tyberim cœpit, vbi decesserat; vrbs tota momento confluere; non pueri, non puellæ, non senes, non debiles domi se posse continere. Currentibus calcar admouit nouum, & propositum palàm omnibus in corpore extincto miraculum: funere ad S. Mariæ nouæ elato, sacrum cadauer duobus diebus, tribusque noctibus, inibi insepultum ad vota, importunaque desideria populi reseruatum, tam gratum ex sese odorem perpetuò exhalauit, quod cõceptis verbis autẽtica rerũ gestarũ acta solenniter descripta testãtur, vt rosæ, & violæ, & omnis generis flores ibi copiosè conspersi putarẽtur. certiori

prodigio, quàm ex Alexandri Magni corpore, cuius ex viui membris balſameum quendam odorem exſpirari ſolitum Plutarchus, neſcias an putidulus aſſentator, an veridicus ſcriptor, memoriæ prodidit. Ergo totius ampliſſimæ vrbis congratulationes; augeri cœptæ. Ægri quoque relictis grabatis adrepere, viſendi, oſculandiq́ue cupiditate, vires, vti aſſolet, ſubminiſtrante. Pleriq́ue impetu quodam ardoris irruentes certatim ante alios prouolabant, vt primi gratum geſtamen attingerent; tantiq́ue vndique ex omnibus vrbis partibus repente concurſus facti, adire, contingere, oſculari ſancta pignora decertantium, vt ſe mutuò prementes penè alij ſuper alios corruerent. In auguſtæ ædis ingreſſu, vt quiſque ad feretrum propius accedit, dum venerabundi odoriferas ſalutant, ſubodoranturque reliquias, ingenti religione perfuſi vim lacrymarum leniter decurrentium maximâ profundunt: conſilia ineunt melioris vitæ; nouam Populo Romano in cælis Aduocatam perditiſſimis temporibus gratulantur: ab eo loco diuelli nequeunt. Super omnia triſte ſimul, ac dulce ſpectaculum augent horrendi vndiq; ægrorum præcipuè, ac debilium clamores exaudici, confuſis vocibus, & feſtis acclamationibus patronam, matrem, & ſuam Romanam Dorcadem appellantiũ, valetudinemq́ue, ac ſanitatem crebris, iteratiſq́ue vlulatibus expoſcentium; veſtes, induſia, alia ſuæ curatricis inſignia munera oſtentantium: nonnihil reliquiarũ ex demortuæ veſtibus, aut cadauere certatim abradere geſtientium, feretrúmve manu contingere gaudentium.

dentium. Neque voces vanæ, nec preces irritæ recidebát: protinus depulsis morbis, restitutisque viribus multorum, diuina sanctissimi funeris vis extitit. Ex reliquo numero, Iulianus quidam, trium mensium vlcere in infimo pede contracto, medicamentis omnibus irrito exitu tentatis, Sanctę inhumatę adhuc funeri applicans ex veste frustulum præcisum vulneri admouit, sanitatemque è vestigio recuperauit. Andreotia item vndequadraginta annos nata, Petri sanctæ crucis eadem vxor, renum, ac dorsi cruciatu acerbissimo ita oppressa, vt lecto moueri, séque sustinere non posset, permota miraculorum fama, quæ ad ferculum B. Frãciscæ etiamtum insepultæ patrabantur, illi se, ardentissima fusa prece, commendauit; vixque oratione dum finita, perfectè conualuit, ac iam lecto exurgens, suis viribus nixa, curriculo ad salutares Sanctæ reliquias, ad mutuam coràm referendam gratiam conuolauit. Denique illo triduo, triumphi potius, quàm funeris instar exacto, corpore nulla parte vitiato, aut corrupto, imò perinde, vt si viueret, viuido, tractabili, colorato, & odoris illa continuata fragrantia admirando, placuit, quamuis populo Romano plurimum reclamante, lacrymanteq́; , sepulturę mandare, quod ægrè tandem, vti constitutum fuerat, effectum, duodecimo Martij, in ipso S. Mariæ nouæ sacratissimo templo. Verum eodem anno, ad VI. Kal. Augusti, cùm clara in dies, testata miracula exaggerarẽturq́; ex humiliori loco corpus miro adhuc odore fragrans ante altare princeps deportatur, ibique honoratiore monumento reponi-

tur, ornatu marmoreo, atque porphyretico, superiniecta craticula ferrea, ea forma, quam hodie videmus, cui Epitaphium sepulcrale huiusmodi, recenti, & glorioso testimonio sculpi fecerunt. IN ISTO LOCO REQVIESCIT VENERABILE CORPVS BEATÆ FRANCISCÆ DE ROMA, DICTÆ ALIAS DE PONTIANIS, QVÆ FELICISSIMO TRANSITV, MIGRAVIT AD DOMINVM. ANNO A NATIVITATE EIVSDEM M. CCCC. XXXX. DIE NONO MENSIS MARTII. CVIVS VITA ANGELICA MVLTIS MIRACVLIS FVLGET IN TERRIS, EIVSQVE BEATA ANIMA AETERNIS GAVDIIS EXVLTAT IN COELIS. Is lectulus, id ferculum, ea veluti sella triumphalis, hoc apparatu, illaque magnificentia, per me in summa turri sub meum tholum reponatur. Iam ad perfectionem operis iubeo, consciscóque, vt sex illa latera, ne lectuli prospectum impediant, ex purissimo, illustrissimoque cristallo, vt ita dicam, fenestrata, accurata incisione, perpetrata post mortem B. Franciscæ prodigia, bina singula ita referant, vt in transuersum intus in tholo lectus pompaticè ornatus appareat. Atque vt ille ex funere fragrãtissimus odor emanãs repræsentetur, volo, ac statuo, vt mera, sinceraque florum omnium gratissima genera, lilia, rosæ, violæ, narcissi, & reliqua, non arte ex ligno, vt superiùs, elaborata, sed ex hortulis pura, ac recentia, varijs sertorum, & Eucarporum, & vasorum, & coronarum, & lemniscorum inuentionibus, vndiq; in tholo, exteriùs, interiùs, ad columellas,

ad epistylia, ad stylobatas, ad coronides, visenda, ac triumphali colorum, odorumque omnium pulchritudine intexantur. Post hæc, sese efferat primo loco PETRVS PAVLVS de Molaria, qui ad nouum ædificium domus turris speculorum, cùm sublimi loco magnam trabem statuere vellet, subita decidentis trabis ruina oppressus, & pro mortuo ab omnibus habitus, vnius ex monialibus oratione in periculo, B. Franciscæ commendatus, exiguo spatio interiecto, liberius iam meante spiritu, alleuare oculos cœpit, indeque paulatim redeunte animo, circunstantes agnoscere, ac demum sensus omnes cum voce, & vita recepit. AVGVSTINA ANGELI DE VITERBIO ad idem latus exprimatur. Ea ex graui oculorum morbo haud dubiè cæca, sic vt iam lumen adspicere non posset, postquam omnia vulgata remedia nequicquam admouisset, denique, re B. Franciscæ commendata, & panno, qui eius corpori impositus fuerat, pupillæ adhibito, mox claram lucem sanis oculis haurire, postea penitus conualescere incepit. Alterum latus ANTONIVS DE PALVMBARIA, & IACOBVS DE CLARELLIS excipiant. Ille, anno ætatis quinquagesimo, lethali in capite vulnere accepto, iam sex ossibus à chirurgo detractis, mortem inter, & vitá dubius, à B. Francisca voto ad opem vocata, & panno, quo illa vtebatur, ad plagam illato, statim persanatus est. Hic pestilentia tactus, cùm fœda impendentis mortis facies oculis obuersaretur, valetudine à medicis complorata, Gentilescæ sororis voto, de B. Franciscæ tumulo in-

nifcendo, tum de Iacobi imagine cerea offerenda, continuò horribilem morbum, & imminentem cladem euasit. Succedant duę matronæ lue illa vulgari, eadem præsentissima ope, ereptæ, MAGDALENA CLARELLIA, & ANGELOTIA, eâdem vna capedine expressæ. Prior, tumore pestifero exsécto, vehementer læsa brachium tantumnon amiserat, & dolore grassante, mortem proximam expectabat: tunc mater ipsius, humanis auxilijs desperatis, tumulum Beatæ, suæ popularis, diuinæ quærēdæ opis causa, petijt, ei filiam commendauit, domum reuersa, ea ipsa hora, qua precem fuderat, malo liberatam offendit. Altera, simili incisione, contagioso tubere lancinato, iam latere amisso, continua capitis agitatione suborta miserabilis, simul se voto ineundæ cum alijs, ad Turrim speculorū, societatis, si præsenti ægritudine leuaretur, obstrinxit, visa sibi B. Franciscam in hęc verba loquētem audire; *Filia, non morieris*, extemplo meliusculè habuit, statimque conualuit. Prodeant geminæ aliæ, febri simul, & Arthritico cruciatū exemptæ: AGNES Pauli Lelli filia, & ANGELOTIA altera quędam Turris speculorum sodalitio aggregata. Agneti extremè cum morte luctanti, & carbonis instar ex morbi violentia denigratę Iacobella, & Augustina, Parthenij officij libello, quo B. Francisca vulgò vtebatur, ad pectus applicito, certum à Beata exitium sunt deprecatæ. Angelotię, præter febris ardorem, linguę pręterea facultate, ex articulari illa fluxione destitutę, mutæque, tum ad noctem proximam, medicorum iudicio, de vita certissimè pe-

riclitanti, Iacobella Socia non prius eundem illum precarium codicem pectori primùm, tum capiti impoſuit, quàm illa loquendi vſuram, & abſolutam valetudinem recuperauit. Conſequantur in ordine ANTONIA, Ioannis Chriſtophori coniunx, vnà cum FRANCISCÆ Pauli Totti vxoris filio quadrieñi. Illa febris, & pleureſis coniurato dolore, eò perducta, vt in ſequentem diem Medicus pronunciaret viuere nõ poſſe, iam iámque poſtremo ſacræ vnctionis auxilio muniendam duxiſſet, prece ad B. Franciſcam conuerſa ex animo, panno illius vſuario ad partem maximè laborantem leuiter tacta, geminis repente leuata doloribus, poſtridie valens, & ſana de lecto ſurrexit. Franciſca Tottia gnatum ex tibijs adeò captum, vt liuidæ plagis, atræque, obſtipata ſaniè, putreſcerẽt, nullaque omnino gradiendi eſſet reliqua facultas, ſpes verò ſanitatis multo deterior, brachijs delatum ad Sanctæ Mariæ Tranſtyberinam ædem pleniſſima fidei deportauit, vbi ante tabellam B. Franciſcæ procumbens, vix illius patrocinio dolendam miſerandi filij vicem commendauerat, quando puer ſe humi demitti matrem precatus, primo ſtare ſuis pedibus, tum gradum figere, deinde paulatim incedere, poſtea ipſe domum redire, denique ligamina abijcere, emplaſtra deponere, ſaluus, ac ſanus de cætero viuere viſus, ſolenne prodigij teſtimonium propagauit. Concludẽt hanc ſeriem recens, & ſpirans adhuc noſtri ſeculi celebre factum, magno theatro, tota Roma ſpectatũ. Ante quinquennium, anno ineuntis ſeculi tertio, Chriſti corpora-

ti M.DC.III. BELI quidam in Mahometana perfidia obduratissimus, cùm ante viginti annos, in Turcarum triremibus infestam Mediterraneo Piraticam exerceret, à Christianis captus, & in vrbem deductus, iam Marchioni Malaspinæ Triremium Ecclesiæ præfecto seruiebat: is sæpius, vt fit, à varijs de resipiscendo commonitus, cùm obfirmatus in scelere magis in dies obduresceret, & cani surdo omnia viderentur, ex casu, quem referam, quam refugiebat, huius Diuæ patrocinio, salutem reperit. A Catarina Malaspina præfecti sorore germana sæpenumerò cum munusculis ad ædes Turris speculorum, ad Maximillam præsertim Accorambonam missus, cùm ea occasione à Religiosissimis mulieribus de capessenda Catholica fide vrgeretur, se tamen obstinatum ad omnia, & impenetrabilem ostenderet, monita respueret, consilia, & argumenta omnia, obfirmato proposito, ludificaretur, ægre tādem, officiosa Maximillę importunitate, persuaderi se passus est, saltem vt preculam illam secum ipse identidem iteraret. *Beata Francisca memento mei*. Ecce tibi igitur, ô admirabilem clementissimi numinis benignitatem! dum aliquoties an seriò, an iocularireт illa repetit, piæque sorores interea dulcissimam Magistram non cessant, ad mentis sanitatem infideli homini comprecandam, assiduis precibus solicitare. Serò, sed aliquando tamen, propitium Dei numen ei cæco aperuit oculos, vt ex infidelitatis lutulento cœno ereptus emergeret. Nam, nocte intempesta quadam, hora quasi noctis septima, profūdissimo somno sopitus,

puerum, qui à fe ftipem expofceret, ea forma, fibi videre videbatur, qua B. Francifcæ tutelaris Archangelus depingi folet: dein experrectus, vifo domefticis alijs feruitijs, atque heræ imprimis Catarinæ expofito, folito lætior domum Oblatarum Turris fpeculorum adire iuffus, re omni cum illis, cum Maximilla maximè communicata, ingenti gaudio, fumma conftantia, maxima admiratione, ferocitate depofita, errore damnato, fuperis gratulantibus, hominibus applaudentibus, fe Chriftianum fieri, poftulauit; atque doctus in fide, & piaculari poftmodum lympha initiatus, beneficij memor, miraculi authorem profeffus, Francifci nomen expetijt. At quis me ferat iam mea prolixitate immortaliter faftidiofum omnia referētem? quod fieri nequit, aut plura, quod in promptu eft, dicere aggredientem? aut plurima fummi momenti, breuitatis ftuftio, prætereuntem?

VERVM ILLA fublimis, auium Regina, magni Iouis ales, armigera, fulminaftra, folaris, rupicola, cælicola, Romana, Imperialis, bellicofa, fignifera Aquila, quam in fummo culmine bufti triumphalis, ex veterū fcriptorum hiftoria confpicor, me ad fe rapit, & pectus meum penetrale, infinito quodam congratulandi ftudio, concitatum ad illa aliquādo magnifica vim orationis maiorem quandam inflectere hortatur. Crefco, Beatiff. pater, & exulto, & viuo magis, cùm cōfidero Sanctam tot annis pontificale fuæ fanctimoniæ toties tentatum, quæfitumque fuffragium eum ad finem diftuliffe, quoufque Pontificem maximum ge- AQVILA IN SVMMO LOCATA.

nere Romanum, ſibíque in alijs vnicè expetitum, aut diù expectatum conſequeretur, aut ſingulari apud Deum gratia, quod ego non dubito, impetraret. Illud námque illa Burgheſia, Romana, Pontificia Aquila perficere potuit, quod Eugenij IV. tranſuerſa regula non direxit; quod Nicolai V. claues non reſerarunt; quod Callixti III. & Alexandri VI. ſacrificæ vaccæ non expiarunt, quod Piorum II. & III. Lunatæ cruces nõ illuminarunt; quò Pauli II. Leo adrepere non potuit; quod Sixti IV. Iulij II. Innocentij IX. arbores non fruticarunt; quod Innocentij VIII. quincunces non ordinarunt; quod Leonis X. Clementis VII. Pij IV. Leonis XI. glandulæ non penetrarunt; quod Adriani VI. Leones ad repagula decuſſati non perfregerunt; quòd Pauli III. lilia neque olfecerunt, neque fragrarunt; quod Iulij III. corollæ non coronarunt; quod Marcelli II. velociſſima cerua non decurrit; quod Pauli IV. directa, quod Pij V. trãſuerſa repagula non terminarũt; quod Gregorij XIII. dracones non viderunt; quod Sixti V. nec leo ſuperauit, nec ſtella oſtendit, nec monticuli conſcenderunt; quod Gregorij XIV. vel raſtra non expurgarunt, vel arbores non germinarũt; quod Clementis VIII. nec raſtra ſecreuerunt, nec ſidera penitus illuſtrarunt. Haud dubia Dei numen prędeſtinatæ ſuæ voluntatis indicia de Pauli V. Romani Aquila ad ſublimem illum volatum prouehenda monſtrauit. nemo ferè de cæteris Pontificibus non tentauit; omnes in eam curam calidiſſimè, & ſtudioſiſſimè incubuerunt: Paulum, B. Franciſca inquit, volo, Apoſtoli Pauli

Pauli non ignaua discipula; Romanum expecto Romana; quietum, & clementissimum desidero pacis amantissima; denique sanctum, si me Romani sanctam decernunt, iure deposco. Cæterorum conatus amplector, huius extremam manum imploro. Equidem, B. Pater, hæc mihi certa vidētur diuinæ demōstrationis arbitria: nam illo ipso anno M.CCCC.XL. quo vitam cum morte B. Francisca mutauit, recenti, tepentíque quodammodo rerum ab illa gestarum memoria, Andreas Auximanus Episcopus, qui pro Eugenio Papa IV. vrbem cum eius ditione, cum summa sacrarum rerum potestate regebat, Sanctium Bouensem Antistitem, & Ludouicum Carthusianum Monasterij vrbani S. Crucis in Hierusalem præpositum, ad quæstionem de vita, & rebus cum miraculo à B. Francisca patratis, accuratè, & legitimè habendam destinauit: quare testes citati, auditique oculati omnes, ac locupletes, breuisq; summa autenticè inita rerum maximarum Super hæc biennio pòst, eoq; amplius, Anno M.CCCC.XLIII. Eugenij IV. Pontificatus XIII. Rogatione procuratoris, ac syndici Religiosorū patrum S. Mariæ nouæ, ordinis Montis Oliueti, coram Dominico Cardinale Firmano, cui fuerat a Cardinale de Albertis, præcipuo in hac causa Quæsitore, ea delegata prouincia, alia solennis habita quæstio est, qua de LXXX. capitibus actū, testes XXXVIII. iurati, atque assidui interrogati. Præterea Anno M.CCCC LI. Nicolai Papæ V quarto, post B. Franciscæ felicem obitum, XI. ad consecrationis ab Eugenio inchoatæ negotium prosequendum, iudi-

X

cium commissum Episcopis Spoletano, & Mindoniensi; apud quos Michael Pratésis procurator, ac syndicus cœnobij S. Mariæ nouæ de promouendo sacro negotio diligenter egit, positiones, & capita protulit, testes XLIII. viros, LXXXVIII. fæminas præsentauit, actio tota iuridicè; meliori quàm vnquam, & exactiori ordine compilata. Inde vsque ab illo tempore, videtur ea res ad Clementem vsque Papam VIII. incertum qua causa, resedisse, tametsi in vrbe nusquam interrupto, aut imminuto præclaro in Diuam studio, eximia illius Religio semper continuata perseuerauerit. Siquidem in oculis summorum Pontificum eius dies festus in vrbe, præcipua quadam obseruantia, cultus fuit; in curia capitolina à iure dicundo, & strepitu forensi cessatum: ipsa diei religio, statuto antiquo anniuersaria, Alexandri VI. authoritate (ad lib. 4. cap. 25.) firmata, & stabilita. Eius tumulus constanti religione celebratus, tabellæ diademate insignes vulgò depictæ, appensæque: multa illius miracula ad Turrim speculorum, inde ab anno M.CCCC.LXXXVIII. picturis expressa; Missæ sacra, die anniuersario, solenni ritu, à quopiam Episcopo ad S. Mariæ nouæ facta, tumque de ipsius laudibus Panegyrica oratio habita, Annis M.D.XXXIV. XXXV. XXXVI. XXXVIII. quod Ioannis Bruccardi, & Paridis Grassij, qui sacri Palatij ceremonijs præerant, diaria testantur. Nostro seculo, à summis Pontificibus piaculares indulgentiæ, ad VII. Idus Martias, ædem, vbi B. Francisca requiescit, piè adeuntibus ritè concessæ. Illo die celebre sacrum magna Cardinalium frequētia fieri

consuetum. Senator, Cõseruatores, aliјque Magistratus Capitolini adesse, calicem magni pretij, & funalia quatuor è cera candida offerre soliti. Insuper, quod cõstet, multi alij Pontifices diuersis temporibus, de Beata consecranda variè prouocati. Pius II. sibi super ea re supplicatum, iustamque petitionem fuisse, ad volumẽ commẽtariorum quintum affirmat. Volaterranus Iulio II. B. Franciscam Romanam Sanctis adscribere cõstitutum fuisse testatur. Postremò in Bibliotheca Vaticana, vetus quædam nota Ioãnis Bruccardi eius Ceremoniarum magistri, quem diximus, illo inscripto titulo, inuenitur; *Ea, quæ pro canonizatione B. Franciscæ Põtianæ Romanæ ordinanda, & statuenda sunt.* Ergo inclitus, & sanctus modò, & Diuino numini peculiaris, ac lectus acquisitionis Populus Romanus, pro auita, & immortali sua pietate, & Religione catholica, magnaq;, & domestica erga sanctissimam suam popularem, atque gentilem obseruantia, Clementi VIII. dulcissimæ, æternæque memoriæ Pont. Opt. Max., felicissimo, denique supplicarunt, vt optatum ad exitum vsque, susceptam ab alijs summis Pontificibus, expetitam à Romana ciuitate, expectatam à populo Christiano vniuerso, debitam Beatæ, gratam superis, acceptam omnibus retrò seculis, posterisque futuram consecrationem absolueret. Clementer audiuit, accepitque Pontifex æquam, ac iustam supplicationem. Tribus Rotę principibus viris illustrissimis, Serafino Oliuario, Hieronymo Pamphilio, & Garsiæ Mellino, eam demandauit ex more prouinciam, vt grauissimum nego-

Volaterr. lib. 22.

tium à capite acceptum absoluerent. Sub hæc Serafinus notum iam, & celebre totius Italiæ oraculum, ingentissimis suis in Remp. Christianam meritis, indefessa præsertim, & mirabili Galliæ Regno miserandũ in modum periclitanti nauata opera, Cardinalis, maximo totius orbis applausu, inauguratur, sua vtique fortuna dignior, quàm illo fortuna. Nam vir ille vniuersæ posteritati propositum diuinitus imitandum exẽplum, cùm omnia Regi nostro, & Regno infesta, infensáque horrendam omnium Regnorum pulcherrimo, sanctissimoq́ue stragem intentarent; hostes vbique odijs infinitis baccharentur, amici, fœderatiq́ue taciti gemerent, omnes tamen silerent, & conclamatum iam diuinum liliũ lamentarentur ex animo; vnus Serafinus patriç vulneribus ex omnibus vnus, intimo pectore, trãsfossus intrepidè loqui, sollicitare animos, Summos Pontifices, præsertim Xystum v. & Clementem VIII. qui illo iam pridem pro certo, experto, exploratoq́ue oraculo vtebantur, audacter instruere, viã non satis tum, desperatissimo seculo, tutam Regijs oratoribus sternere; ad illos primò sponte, tum concessione, iamq́ue, iussu Pontificum, liberius commeare, illustrare, incendere, inflammare omnia, aliã omnino breui rerum faciem incredibilili suo ardore, & in regnum studio inducere. Hinc factum, vt Christianissimi Regis Henrici IV. memori magnificentia, ad purpurã vocatus, etiam paulò pòst, minimo momẽto ad ipsum summum Pontificatum, omnium penè votis, vocaretur, nisi vel ipse nimis Gallus fuisset, vel Paulus v.

claro superûm, hominûmque suffragio, Ecclesiæ, æterna numinis prouidentia, deberetur. Ergo Serafinus purpuratus, cum illo etiam Pamphilius ad sacrum collegium accitus; Mellinus verò, non multo post, in Hispaniam à Pontifice Max. missus, huius sacræ Quęstionis cursum intermiserunt; donec tres alij ex Rota insignes viri in idem negotium, maximo, & amplissimo delectu sublecti iussu Clementis fuerunt Franciscus Penia vir omnibus exquisitissimis ornamẽtis omninò mirabilis, Horatius Lancelottus, & Ioan. Bapt. Pamphilius, vt causam eo statu, vnde desierat, quasi à principio repetitã resumerẽt, acta omnia superiorũ tẽporũ habitásque hactenus perquisitiones expenderẽt, tum an legitimè, & iure actum esset, quod eius sanctitatem velle intelligerent, consultò referrenti fecerunt quod iubebantur, omni exquisita, & infatigabili diligentia. Veteres actiones sus, deq́ue versarunt, expenderunt, ponderarunt, contulerunt, selegerunt: nouam ipsi omnium accuratissimam instituerũt de continuata, inde à B. Franciscæ obitu, vsque ad Annum M. DC. IV. & nusquam intermissa serie miraculorum, & famæ sanctitatis, inuiolatè ac piè per tot annos, hactenus cõseruatæ. Omnia ritè, & iure, & legitimè transacta pronunciarunt. Rem eo statu, ac loco statuerunt esse, vt progrediendũ vlterius summo Pontifici, ad extremã manum antiquo, & toties iam versato negotio imponendam, videretur. Verùm ipse quoque Clemens, re infecta, moritur. Hei mihi quid dicam? tanta maiestas emoritur, quæ immortalis nostris seculis debebatur:

tot iudices extinguntur, tot maximi Cardinales intereunt, tot Pontifices maximi in vno negotio, eoque non maximo, neque arduo, præſertim in re adeo probata, teſtatáque moriuntur. ô inanes noſtras contentiones, ô fruſtra ſuſcepta conſilia, quæ in curſu ante franguntur, & corruunt, quàm portum adſpicere potuerunt. Intelligimus modò quid ſit iſta mortalitas? adſpicimus ſatis quis ille ſit Euripus rerum humanarũ? videmus quid ſit iſthæc ambitioſa vita, quam tanti facimus? in qua ludimus? pro qua de ſalute etiam animi ſæpenumerò decertamus? quam irridere, contemnere, deſpicere, ſpectare poſſumus, deſcribere, & definire non poſſumus? non poſſum omnem animi mei ſenſum acerbiſſimum explicare, niſi dixero hãc vitam non vitam eſſe, verùm contentionem inanem, inuiſam, inuitam: quam porro illam contentionem nos aliam eſſe arbitramur, ſi verum dicere volumus, quàm mare inquietum, vadum proceloſum, inexorabile bellum, longum funus, breue diuerſorium, iter lubricum, inexplebile deſiderium, lamentabile exilium, fortunæ ludibrium, inconſtantiæ documentum, glorioſum probrum, faſtidioſum lucrum, vanitatis emporium, immane naufragiũ, furiale ſolatium, bacchanale tripudium? Quo plura dico, plura occurrunt, illaq; potius in mentem veniunt. horrendi ſcopuli, rapidi fluctus, Syrenum cantus, Scyllę latrantes, ſentes aſperi, mordaces aculei, operti laquei, lappæ herentes, latæ anguſtiæ, doloſæ blanditię, latebræ inextricabiles, ſalebræ vorticoſæ, ſpirantes exequiæ, ſecuræ inſidiæ, te-

nebræ luculentæ, vadosa littora, tecta labentia, longa suspiria, violenta vincula; Circæa pocula, hospitia Cyclopæa, latronum insulæ, Diomedæa stabula, Lapitharum conuiuia, Phaëtontia plaustra, Dædalea spectra, Icaria præcipitia. Hoc est vita nostra, cùm recogito, hoc agimus, hoc amamus, hanc plusquam prodigiosam varietatem in dies experimur. Verùm, Beatiss. Pater, vt veriùs aliquid, & magis ex meo sensu, dicam, B. Francisca tam multos Pontifices præteruecta Romanam Aquilam expectabat, quæ supra casus, supra fortunam, supra lethi inuidiam, supra temporum peruersitatem, supra obliuionis insolentiam, supra difficultatum omnium volubilitatem intrepida præteruolaret. Illi Dauides, sanguinarijs suorum temporum tragœdijs, inquieti; partim schismatum immanissimis tẽpestatibus agitati, partim bellorum ciuiliũ inusitatis tumultibus implicati, partim Galliæ miseræ conquassatæ periculis occupati, materiam illi quidem, & cęmẽta, iussu diuino, compararunt: at pacifico Salomoni, pace iam toto orbe Christiano stabilita, tranquillo, Pontificatu verò pacatissimo, & innocentissimo, singulari clementia, cunctis amabili, hoc sacrosanctum sanctificatæ B. Franciscæ S. Spiritus templum extruendum, admirabili quadam prouidẽtia, reseruauit. Quos ritus, quam pompam, quos triumphos, quam magnificentiam, quam huius Pontificatus felicitatem, quod istius seculi ornamentum, quod Angelorum solenne spectaculum patiatur me sua Sanctitas per Panegyricũ breuiter posteris commendare, ne tam Regia, tã splen-

dida, tam diuina celebritas, aut vnius vrbis Romæ pomœrijs interclusa, aut vnius Italiæ lætitijs comprehensa, aut istius seculi memoria circumscripta coarctetur.

OMNIVM ORDINVM AD PIRAM IN APOTHEOSI FREQVENTIA.

VLTIMVM QVOD Alexander in profana Apotheosi iactabat, memini fuisse omnium ordinum, Cōsularis, Senatorij, Equestris, & aliorum, qua laticlauo, qua senatoria purpura intermicantium, magnam frequentiam, qui triumphali busto frequentes ȧdstabāt. Nos, vt in omnibus, ita in hoc maximè, toto cęlo, vincimus, itàque vmbratilem illum Romæ veteris fastū retundimus, & perfectè calcamus, vt illa præ nostris ludicra, & theatrica, & puerorum iocularia præludia fuisse videantur. Nam illius frequentiæ tonsæ, veteri more, & discalceatæ loco, nos purpuratorum Patrum tot celebres consessus, ad B. Franciscæ consecrationē denique disceptandam, sanciendámque; innumerabilium præsulum operam eòdem allatam; omnium Ecclesiæ ordinum ingentem multitudinē, qui sacræ pompæ interfuerunt; totius Romanæ nobilitatis concursum mirabilē, & quod caput est, omnium nationū, non iam dico vnius vrbis Romæ, lectissimam nobilitatem, præcipuam magnificentiam, spectatissimam concursionem afferimus, vt ad hanc pompā, cui diuino munere, ego quoque interfui, non vnam maximā vrbem, sed totum, qua latissimè funditur, orbem confluxisse mihi verè magis, quàm oratoriè videar esse dicturus. TANDEM aliquando igitur, Clemente ægris hominibus ablato, suique dulcissimo desiderio, tota Christiana immensitate, relicto, Tresviri illi Rotæ Auditores,

ditores, quos modo dixi, egregia, ac felici subſortitione cęteris ſubrogati, Franciſcus Penia vir vndique maximus, & grauiſſimus, Horatius Lancellottus, & Ioan. Baptiſt. Pamphilius, iuſſi de integro fuerunt à Paulo v. Pont. Max. inſtinctu, ſupplicatuque populi Romani, grande operæpretium ad operis faſtigium attollere, & quod iam illorum penſi reliquum eſſet, maturè abſoluere. Illi ad III. Idus Aprileis anni ſalutaris M.DC.VI. ad ſuam Sanctitatem primùm exactè de tota ſacra quęſtione retulerunt, tum poſtea ad Sodalitatem ſacrorũ rituum, quæ ex Cardinalibus conſtat, iuſſu Pontificio, ad VI. Id. Auguſti eiuſdem anni; tota diſceptatione, vti moris eſt, in ſcriptis tùm ſuæ Sanctitati, tum ſodalitati rituum in manus data, cum apta, & rite digeſta, & ſuis probationibus autenticè, & ſolenniter firmata ſerie miraculorum Re moroſiſſimè, &, vt ita dicam, faſtidioſiſſimè, certè quanta maxima humanitus poteſt, diligentia, pertentata, Illuſtriſſimi ſacrorum rituum Cardinales negotium propiùs, & cominus aggreſſi, ſedecim conſultationibus ſuper ea re, diuerſis temporibus, habitis, ſtudijs, dictis, ſcriptis, atque actionibus auditorum omnibus à principio ſus deque verſatis, denique decernunt in omnibus diligenter, exactè, iure, & legitimè actum videri: acta omnia iuridica, omnem quæſtionem ritè inſtructam, de vitæ ſanctimonia, excellenti fide, rerũ naturã tranſcendentium effectione, in B Franciſca manifeſtò conſtare. Qua rogatione ſua Sanctitas denique accepta, ſancit ad extremum, vt omnium Cardinalium, qui Romæ tunc eſ-

ſent, quibúſue vacaret, ad omnem penitus ſcrupulum, & dubium reuellendum, concepta, conſuetaque in re ſimili, conſiſtoria (noua enim nouarum rerum vocabula vſurpare cogimur, qui veteribus indigemus) haberentur. Tria omninò rituales codices Romani fieri decernunt priùs, quàm ad ſolemnem conſecrationis ſententiam deueniatur, quæ ſumma religione ad hunc modum habita ſingillatim fuerunt. Primum priuatim, extráque omnem frequentiam indictum eſt, ad diem Lunæ IV. Kal. Maias, anni decurrentis adulti M. DC. VIII. in quo Dominicus Pinellus ſacri Senatus princeps, ac Decanus, Epiſcopus Oſtienſis, ex ſodalitate ſacrorum rituum, ætate, & experientia, prouectiſſimus breuiter ad Diuinum Senatum, latinè, de tota quæſtione grauiſſimè, atque ampliſſimè retulit; Beatæ vitam expoſuit; ſanctitatem notauit; præcellẽtem fidem confirmauit; miracula exquiſitiora perſtrinxit: quam ego relationem poſtmodum elegantiſſimis typis editam, & ſolis Cardinalibus communicatam, beneficio Illuſtriſſimi Cardinalis de Giury percurri, peruolui, & quæ indubitatę fidei, & firmitatis eſſent, ſingillatim notaui, accuratè contuli. Hac relatione abundè ſacro cœtui ſatisfactum, viſumque collatis, rogatíſque ſententijs, ſummo Pontifici, ſi vellet, vlterius progredi licere. verùm ampliùs dicendũ cẽſuit: ad alterum Conſiſtorium publicum, & ſolemne, ad diem Martis, VI. Nonas Maias dictum, procraſtinauit, cui ego quoque, quamquam, præ ingenti mortalium concurſu, ægrè interfui. Ibi ſolenni ſalutatione

Pontificis à ſingulis Cardinalibus, qui frequentiſſimi, cũ maxima aliorũ Præſulum omniũ ordinũ affluentia cõuenerant, incredibili maieſtate, ritè peracta, Hieronymus Roſſius nobilis Romanus, Aduocatus Conſiſtorialis, Orator ea parte populi Romani, orationem Latinam, non modò elegantem, & grauem, ſed benè longuam, ex æquo habuit, ſermone ad ſummum Põtificem conuerſo, qua B. Franciſcæ exquiſitum vitæ genus, morum ſanctimonia, & res cum miraculo patratæ continebantur. Eaque tandem perorata, Orator ſuæ Sanctitati genibus obuolutus, nomine Populi Romani, B. Franciſcæ conſecrationem ſummiſsè depoſcit. Hîc Petrus Stroſſius à ſecretis domeſticis, eius imperio, ad ipſius latus aſſurgit; tum oratione breuiſſima illa quidem, verùm, ad meum ſaporem, admodum terſa, & neruoſa, & graui, poſtquàm verbo negotij ingentem difficultatem exaggeraſſet, denique reſpõdet, gratam, iucundamque ſuæ Sanctitati poſtulationem accidiſſe, ob rei tamen ingentiſſimam molem, quo ea conſultiùs ventiletur, ſuperûm diuina vis exoretur, ſupremique numinis imprimis occulta ſententia, ad ipſius gloriam, Eccleſiæque Catholicæ propagationẽ, omni ope exploretur; omnes vti Cardinales qui tum adeſſent, cæterique Præſules, pijs largitionibus, ſacris inedijs, aſſiduis precationibus ſeſe totos dederent, ſuam Sanctitatem cenſere, conſciſcereque. Itaque, poſtremò purpuratorum Patrũm conſeſſu priuatim publico, & publicè priuato (ſemipublicum appellãt) operi extrema coronis appoſita. Ha-

bitus fuit, ad XII. KAL. IVNIAS. Fores non modo Cardinalibus, quod ſolenne, & vſitatum, & ordinariũ eſt, apertæ, qui vndetriginta tum aderant, verùm & cæteris Præſulibus permiſſæ (vnde ſemipublico Conſiſtorio indita appellatio) in quibus, vnus Patriarcha, quinq; & triginta an Archiepiſcopi, an Epiſcopi, prętere a plerique Protonotarij Apoſtolici, eorum enim propriè id negotij intereſt; poſtea Rotæ Auditores, Magiſter ſacri Palatij ex Florentiſſimo Dominicano ordine, tum qui à ſecretis nonnulli, & fiſcalis, quem vocant, Actor, intererant; cæteraq; omni turba ſummota, foribuſque concluſis, tum ſua Sanctitas, quod omnes, qui adfuerãt iucundiſſimo quodam ſenſu recentis voluptatis commemorabãt, Angelica illa, qua ſemper ſolet, maieſtate, maximo decoro, & incredibili ſenſu pietatis, afflatu Pontificio, ſuccinctam, & grauem orationem, ad conſeſſum ampliſſimum habuit, ab illis Regij pſaltis verſiculis exorſa, *Mirabilis Deus in ſanctis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis.* Quę cùm in theſi primùm, tum in B. Franciſca, mira breuitate, tribus capitibus, vitæ ſanctitate, fidei excellẽtia, rerum mirabilium effectione oſtẽdiſſet, ad vltimum, quo opus extremam maturitatem acciperet, omnium ſententias rogauit. Poſt hæc ſinguli viua voce, ſpectata grauitate, Cardinales primum, tum cęteri Antiſtites, ætatis pręrogatiuo ordine, ſententias dixerunt, in quibus Spartanus Archiepiſcopus Græcus, qui recẽs Romam appulerat, vt Summo Pontifici obtemperaret, Græcè dixit, vnâque ſtatuit poſſe Frãciſcam in Sancto-

rum album censeri. Quibus calculis accuratè collatis, conceptisque, sua Sanctitas denique Pontificale decretum pronunciauit, B. Franciscam in Sanctis imposterum solemni ritu adnumerandam videri. Hîc fiscalis actor Prosper Farinacius, Protonotarios Apostolicos primùm, tum aliquot à secretis obnixè rogauit, vt illius publici Conuentus Cardinalium, Patriarchæ, Archiepiscoporum, Episcoporũ, & cęterorum antistitum vnam, pluréſue publicas tabulas expedirẽt, quem ad finem Protonotarij Apostolici, vt illi alij à secretis, Consistorijs eiusmodi adesse solent. Auditores quoque Rotæ intersunt, illi præsertim, qui ex officio causam cognouerunt, vt omnibus dubijs, & difficultatibus, si quæ interuenirent, ad respondendum præsto sint. Tandem sua Sanctitas ad extremum est impensissimè adhortata, vt maxima, quàm vnquã, sacrarum precum, inediarum, & piarum donationum frequentatione, diuinum numen precarentur, ne in re omniũ grauissima, Ecclesiam suam sanctam errare, neu circumueniri Pontificem sineret. Diem porrò consecrationi dicendum sibi interim reseruauit. Nihílque amplius patres moratus consessum soluit.

Interea operæ ad apparatum tempori maturandum vndique superbo delectu expediuntur. Locus consecrationi dicitur, qui solet, Augustissimum templorũ Vaticanum, Octauum orbis, si qua alia septem fuerũt, hoc digna nomine, non poëticè iactata, miraculum, cum omnibus, vel iudice inuidia, decertaturum. Ne verò, vbique hæream, hoc tantum dicam, & pace to-

tius dicam antiquitatis, hoc Pōtificio opere, quidquid veteribus aut verè de templis, aut fabulosè exaggeratum est, ingenti interuallo superari; idque mea sententia, vnum artis opus esse, quòd ego in Italia adspexi, lapidariæ artis prodigium, Christianæ magnificentiæ specimen, Italiæ solemne spectaculū, vrbis triumphale trophæum, summorū Pontificū perenne, & æternū, & vltimum cum orbe exarsuro, deflagraturum monimentum: in quo vt excitatus apparatus vno veluti oculo postea cerni possit, hoc semel dicam, id quod hactenus eius diuinæ molis exstat perfectum, exactæ crucis speciem referre: quare Principes quatuor fornices ingentes auro vndique, vsque ad stuporem fulgentes, ad quatuor immanissimę densitatis, & stupendæ magnitudinis pilas, quasi ad centrum terminari, quarum quatuor immensarum molium soliditate, illud verè maximè mirabile omnis memoriæ, omniū seculorum, omnium nationum, omnis artis, omnium ingeniorum manupretium Tholus, quem Itali coupolam appellant, sustentatur, qui summum altare Apostolorum, ad perpendiculum, tabernaculi instar supernè exornat; mirè ex quatuor crucis spatijs, totaq; præcipua templi capedine infernè aspectatur: ita altare Apostolicum, vbi Pontificium consecrationis sacrum est habitum, quasi crucis Augustissimi templi centrum facit. Præter hęc, eximia corona toto templo regnante, omnes fornices eleganti artis opere veluti subnituntur, quę æquis, & immensis anfractibus, æqualiter fornicum flexionem singulari venustate

ſubcingit. Iam vt inde, vbi omnia, ſub illa Tholi pulchritudine, tranſigi myſteria oportebat, turbæ arcerentur, ſimul vt ſuæ Sanctitati, & ſacro collegio tuta ſtatio eſſet, ſpectatoribus ad hæc vt ſua ſepta diſcreta, aptaque non deeſſent, ecce quanta ſolertia, quàm ingenti ſumptu Populus Romanus pompæ author, princepſque prouiderat. Primùm ad grandius crucis veluti interuallum, quod inſtar habet areæ maioris, qua in templum extemporaria maiori porta ingreſſus eſt, ſtatim cancelli in introitu primores, ex ſolido ligno, in tranſuerſum excitantur, trium ac centum palmorum longitudine, altitudine ſeptem, quorum in medio vnicum oſtium Heluetiorum armatorum cuſtodię, ad primas vulgi tempeſtates frangendas, deſtinatum. Inde ſex vltrà paſſibus, alij cancelli in directum iniecti, abſque oſtio, ante ſacellum Gregorianum, ne inde in prima repagula vulgus erumperet: Paulò ſuperiùs, verſus altare, item in tranſuerſum ferè centenûm denûm palmorum interſtitio, alij obiecti clathri obtenduntur, trium centenû palmorum longitudine, vbi ſuus adpoſitus aditus, ad ſummouendam confuſam multitudinem, ab Heluetijs pariter obſeruandus. Ita hoc principe veluti Crucis templi latere bellè duplicatis clathris munito; ad duo brachia altera, quæ in tranſuerſum extenduntur, bini alij ingentes qua ad ſiniſtram, qua ad dexteram, altaris ſpatio inter quatuor maiores Tholi pilas emenſo, ſeptem pedum altitudine, trium ac centum longitudine, tumultui ſimiliter circumfuſo, abſque oſtio, obuertuntur: ad cru-

cis caput, versus extremam fere partem fornicis superioris, vltra altare, longissimo fere quinquaginta passuum interuallo, eminens illud, & sumptuosum opus duodecim marmorearũ columnarũ miro artificio intortarũ, quæ ex templo Salomonis quondam adsportata fuerunt (quo in transuersum crucis illud spatium cingitur) speciem cancellorum, plusquam regio luxu, opulentorum referebat, itaque recens candelabris ad cæterorum formam effictis instauratum fuerat, vt operis pars inscijs putaretur: tum tribus postremò à me cõmemoratis cancellis ita respõdebat, vt illi quatuor sacris maximè arderent funalibus. Interim ne ea parte peruia sint omnia, maxima interualla, quæ à Tholi superioribus duabus pilis, ad illud augustissimũ columnarũ opus, per duas minores fornices interijciuntur, suis cancellis, læua, dextraque in directum prohibentur, septenûm pedum altitudine, longitudine quinquagenûm octonûm. Ac meo ouili ita descripto, quę theatra in meditullio, ad operis præcipuam opportunitatem fuerint substructa, verbo me expedio. Supra Principem Apostolorum aram, septum, theatri specie, sensim ab ara versus crucis caput, quatuor humo, qua altissimè palmis assurgens, ad centum, & viginti pedes in longum, ad duo, & quinquaginta in latum protenditur, panno viridi omni ex parte circumuestitum, vnico ostiolo, eoque binis clathris munito, relicto In extremo huius, an septi, an theatri, è regione altari obuersa, qua humo maximè attollitur, solium trina facie, quatuor magnis gradibus

dibus panno rubro ornatis, à reliquo theatro excitatur, capiendæ pontificiæ ſedi adornatum; cui ad dextram ſedile purum, ac planum proſtabat Cardinali Epiſcopo Adſiſtenti excipiendo adpoſitum. Solio, recenti opere, Populi Romani ſumptibus, vt & reliqua omnia, vmbella opulētiſſima ſuperaddita, ex ſerico rubro, Beata Franciſca paſſim efficta interiacente, fimbrijs aureis, ſericiſq́ue circumfluentibus. Ad ſolij læuam, dextramq́ue, qua in longitudinem Pontificium theatrum deprimitur, gemina vndique ſubſellia ducuntur; anteriora hinc inde Cardinalibus, poſteriora ad dextram Epiſcopis, ad læuam Protonotarijs Apoſtolicis, aliiſq́ue eius generis Præſulibus apparata. Dextrâ, ſtatim, vbi Cardinalium ſeries deſinebat, alterum depreſſius aliquanto ſolium, vbi ad ſacram Liturgiā, & ad cęteram rituum varietatem Pont. Max. ſacram veſtem mutet, tribus gradibus, panno item rubro veſtitum, elatum quinque palmorum altitudine, longitudine quindecim, tredecim latitudine, infrà ſpectatur. Proximè, verſus principem aram, eodem ex latere, opportunè paruum altare ſumptuosè componitur, nouem palmis longum, ſex latum, altum quinque duntaxat, vbi ſacra munuſcula, de more, celebranti offerenda, apponuntur. Non longè ad latus altaris maximi, huic ſimile alterum, magno ſplendore, non abſimili magnitudine, compoſitum magnificè erigitur, capiendis ingentibus vaſis aureis, argenteíſque, ad aquam ſummo Pontifici ſacris operanti fundendam. Huius è regione, ad læuum magni altaris latus,

huius nõ absimile alterum sacratiora, ad rem diuinam peragẽdam vasa complectitur. Maximum altare duodecim argenteis Apostolorum signis spectandæ magnitudinis, totidemq́; argẽteis ingentibus candelabris inauratis interim exornatur, sic vt auro omnia, argentóque splendescerent. Hæc de septo Pontificio, opinor, quantum est satis. Huic ad sinistrum latus, seorsim theatrum pro Cantoribus, decem altitudinis palmos, viginti longitudinis, nouẽdecim latitudinis habebat suis aptè cancellis marginatum, vnde sua peristromatum ornamenta pendebant. Huius ex aduerso aliud magnum septum pontificio vno palmo depressius Clerum Romanum, maxima grauitate, & ingenti numero visendum excipiebat. Ad dextram, læuamq́; Pontificis, duo alia maximè illustria theatra, per gradus sensim elata, Amphitheatrorum in speciem, præ cæteris nobilitati Romanæ ad spectandum prostabãt, læuum viris, dextrum mulieribus cedendum, nisi hac matronæ Romanæ noua gloria, iusta mulierum curiositas, vtrumque tempestiuè obsedisset, viróśque idcircò adegisset, qua in cantorum ouile, qua in Clerichorũ, qua in Cardinalium, suæq́ue sanctitatis adyta, vt cuique expeditum erat, certatim adrepere. Hoc situ concepto, facile animus suspicatur, quàm singularem venustatem funalia cerea toto templo disposita adferrent, de quibus vniuersè, omnia ex candida cera, omnia maioris, quàm vsitatæ magnitudinis, omnia candelabris ingentibus opere lignario fabrefactis, foris penitus argentatis imposita, numero vèro penè in-

numerabilia fuisse. Primùm è Romano Clero, qui separato, vt dixi, loco stabat, quisque ingẽtem eiusmodi cereum manu gestabat; tum tres maiores illi cancelli trium sacratioris adyti laterum, & quartum duodecim Salomonis columnarum, tu quintum ad Gregorianum sacellum, sua in altum lumina longis ordinibus attollebant: illa, quam memorauimus corona sola, qua intra templum, infinitis amplexibus, omnes fornices portãtur, ornãturúe, pilæ verò illæ quatuor Tholi immanes coronãtur, quadringenta eius generis funalia, æquis spatijs, vniuerso templi interiore ambitu, præferebat; dein an in summo præcipuarum templi pilarũ, bina, an in quatuor maximis, quatuor ingentium aliarum loculamentis, plusquam alia quadringẽta micabant: præter hæc, in minoribus omnium minorum altarium, & pilarũ capedinibus, atque super omnia columnarum epistylia, quæ incredibili numero tota æde visuntur, alia, numero incerto splendebant: demũ qua maximi quatuor templi fornices ad Tholum quatuor illis pilis veluti rotundantur, terminanturq́; quatuor accurati operis ingenteis lampades, singulæ ex singulis extremis fornicibus, inter binas pilas, ad perpendiculum propendebant, palmorum quadraginta altitudine, & sexaginta per ambitum, triplici veluti decussata facie, triangulari forma, angulis bellissimè ad imum in conum consociatis, ad summum in volumen exactè in sese reflexis, areola ad cereorum opportunitatem, ad fastigium sese commodè ostentante; omnia eleganti pictura egregiè locupletata;

ſingillatim ad ſingulas facies, qua B. Franciſcæ expreſſis imaginibus, qua Pontificis, qua populi Romani inſignibus auro, argentóque præclaris. Ex ſingulis huiuſce molis lampadibus duodecim argentatæ lampades appenſæ, non oleo, ſed candidiſſima liquata cera ſemper ardebant; duodecim item candelabra in ſingulis, ad areolæ margines, duodecim inflammatos cereos, pari cum cæteris pondere, ſuſtinebant; ſic vt non totum interius templum vndique deflagrare, ſed ſtellatum cælum, ſereno, & terſo cælo, conſecrationi B. Franciſcæ obſecundare, & collucere videretur. Cætera Apoſtolicæ ædis ornamenta, incredibile dictu, quàm tenerent, caperentque ſpectantium oculos. Primus Baſilicæ aditus, quâ in maximam Vaticani aream, cùm primùm marmorei gradus conſcenſi ſunt, proſpectus eſt, tum illius veteris Apoſtolorum templi aliæ tres portæ, quæ poſt primam, ſupra pinum occurrunt; tres item imprimis maiores noui ædificij, vbi pompa ſpectanda, omnes elegantiſſimis coronamentis exornatæ oculos capiebant. Ruſticani imprimis negotij columnę vario frondium genere connexitę, pictarũ cartharum varietate lemniſcatæ; faſciæ deinde eodem frondoſo opere coronatæ; eucarpi, omnis generis exquiſitorum fructuum ſimilitudine, ingenioſiſſimè effictorum intexti, lemniſcis aptè, ſuis locis, ſtringentibus, fluentibúſque; omnia inſtar arcuum triumphaliũ, & trophæorum ad veterum ludicram imitationẽ, vniuerſum illum extimum ornatum componebant; prçter, quòd in ſummo horum, quæ deſcripſi, faſtigio, ad

ſingulas portas, B. Franciſcæ pictura ſex palmorum, tum hinc inde Pontificia, & Romana, & Collegij Canonicorum Vaticani expicta inſignia prominebant. Intus, in templo, per totum illum vaſtiſſimum parietum, & pilarum ambitum, præcipuo ornamento erat perpetua faſcia, altè humo octoginta palmis elata, mille trecentorum pedum longitudine. Ea varijs picturę delicijs, certis interſtitijs opus aptè partientibus, præter intermedias penicilli ſapienter errantis, quaſi fortuitas artis, & Chymericas circumcurſationes, præcipuè B. Franciſcæ imagines, Pontificia, & Romana inſignia cōplectebatur: ſus deque, in latitudine, frondoſo cinctu, expictis chartis, & aurichalco, lemniſcorum loco, ad varietatem circumplicatis ornabatur. Ea ex faſcia, ad terram vſque, inuſitata pulchritudine admirandi quatuor periſtromatum diuerſorum ordines vnus ex alio, tota eadem templi interioris amplitudine fixi, egregio ſpectaculo tendebantur: qui quatuor maximè ex generibus conſtabant, ex varijs plumariæ artis exquiſitis operibus; ex tela aurea, argenteâue; ex panno opere damaſceno, Attalicóque elaborato; & ex ſerico villoſo; omnia diuerſiſſimorum colorum. Verùm hac parte miraculo erant quinque tapetes noſtrorum Gallorum Regum inęſtimabilis pretij admiranda donaria, ex ſolo auro, ſericoque contexti, tam raro, ſtupendoq́ue artis ingenio, adeo viuis, æterniſq́ue coloribus, adeò perfectis, loquíque, vt ita dicam, laborantibus lineamentis, elaborati, vt eò nulla penicilli quantumuis Apellei vis accedere poſſit. Europæ

credo ego operæpretium, & immortale pietatis nostrorum Principum monimentum. vnum Christi extremum cum Apostolis diuino epulo cænantis supra valuas, intra templum, vndique spectandum appenderant; reliquos quatuor Christi nascentis, resurgentis, ascendentis, diuinum pneuma in Apostolos immitentis, opportunis quattuor locis exposuerant, scilicet quatuor ingentibus pilis, quibus Tholi rotunditas sustẽtatur, quo ferè ambitu, Põtificium adytum, vbi omnia consecrationis mysteria peracta sunt, claudebatur. Cæterum quatuor illæ pilæ quatuor maximis loculamentis ornantur in fronte, tum superiùs, versus arcus Tholi, quatuor alia minora maioribus quatuor respondent. Inferioribus maximis vastæ magnitudinis, quatuor B. Franciscæ tabulæ, tricenorum senûm pedum altitudine, locatæ erant, quibus aliæ quatuor paris magnitudinis, inter pilas, sub fornicum arcubus, ad quatuor interiores, quos supra dixi, cancellos defixæ respondebant. In superioribus arcuum minoribus loculis, duobus quidem sanctorum Apostolorum Petri, & Pauli, reliquis Angeli B. Franciscæ tutelaris tabulæ viginti Palmorum altitudine sitæ erãt, ne quid omninò vacuum ab ornamento, toto illo cõplexu, relinqueretur. Ac mea sententia, elegantiam cæteris, quæ commemorauimus, non vulgarem afferebant quinque vexilla opportunè, commodo prospectu, suspensa, quæ in speciem labari quadrata, super serico rubri admodum coloris, depictam B. Franciscę effigiem, eiusque tutelaris Angeli, cum Pontificijs, &

Capitolinis insignibus referebant. Vnum paulò cæteris maius octodecim pedum altitudine, duodecim latitudine, commodè ex Tholo, ad perpendiculum supra Apostolorum altare demissum volitabat: cætera quatuor, quatuor pedibus depressiora, strictiora tribus, præcis, crucis forma, disposita, ad quatuor principes arcus, quatuor Tholi pilis interiectis, vbi quatuor principes totius templi testudines, versus aram Apostolicam, terminantur, æquis spatijs pendulo, ac libero pondere cadebant. At pretium huius exterioris apparatus, meo calculo, meóque iudicio, super omnia huc vsque, recenti opere adornata, ornamento Apostolici altaris externo debetur; nihildũ enim de Regia magnificentia sacræ vestis, quæ diuinis inseruit, attingo. Ingenti primùm vmbella vniuersam aram quatuor, & triginta pedũ in quadrum opportunè texerunt. Materia serica rubra dibapha exquisiti operis, pendentibus aureis, ac sericis mixtim fimbrijs; pictura multo auro ornata, frequenter Beatæ, ęquis interuallis, imagines referebat insignibus Pontificijs, & populi Romani implexis, insertîsque: corona desuper lignea ornando operi vndique auro effusè aurata prominebat; quatuor itidem veluti columellæ suffulciendæ vmbellæ erectæ, totæ in magnam altitudinem auro circumtectæ surgebant; singulariter quatuor candidi Angeli, ad colosseam formam, octodecim pedum altitudine elati, vim incredibilẽ auri exhauserant; nam super vaga, fluxáque veste mero albo imbuta, cæterũ ita apposité Attalici cuiúsque panni varietatem, puro

auro, omni ex parte, ingenti profusione, superiecto, expresserant, vt magnam opulentiam ostentaret. Cōmodùm omnino eo loci occurrerant, ea forma, eoq; ornatu angeli, cùm omnia in isto negotio tutelaribus Angelis, picturæ omnes, vexilla, ornamenta pręcipua, parietes templi, portæ omnes, porticus, vestis sacra vndique abundarent. Porrò quisque horum quatuor ingentium Angelorum aliud labarum volaticum, militari forma, sericum, rubro dibapho splendidum, cum B. Franciscæ, & tutelaris ipsius Angeli expressa figura, insignibus Pontificijs, & vrbanis de more adiunctis, magnifica specie, circumferebant.

IAM Age, aliquando ad intima illa, quibus diuinum cœptum auspicatò perfectum est, nos inferamus. Populus Romanus, cui incumbebat sumptus conferre, commodùm accurauerat, vt omni Regio apparatu, sacra ornamenta imprimis, destinato artificio, & proprijs operis tempori compararentur. Regium spectatu erat, & supra quod verbis exprimere possum, adspectabile: vestis sacra omnis, tum ad consecrationis diuinas cæremonias, tum ad Augustissimũ Missæ sacrificium à Pontifice celebrandum necessaria, vnius materiæ, vnius operis, vnius artis, vnius ingenij, vnius opulentię erat, spectabili conformitate. Chlamys, & casula Pontificia, cum chlamide Adsistentis Cardinalis, & tunicis duorum Cardinalium subdiaconi, diaconíque, Pontifici adstantium; diaconi item, & subdiaconi tunicis, quorum partes Epistolam, atque Euangeliũ Græcè decantare, vt in sacris Pontificalibus assueuit;

Pari

pari omnia magnificentia, & pari venustate nitebant. Vniuersum opus Attalicum ingeniosissimè elaboratum, auro vel subsidente, vel omnia figurante, vel opus delicatissimo artis inuento crispante, sumptuosissimè intertextum: figuræ, ne quis adsciticiũ opus putaret, B. Franciscæ, & asseclæ Angeli effigies, summi Pontificis, & Romani populi insignia, præter infinita eius artis, opportunis parergis, florum, & fructuum, & vasorum, & rerũ eiusmodi oblectamenta; operæpretium Pontificio thesauro, vbi postmodum reponi omnia eius generis, ad facti perennandam memoriam, solent, dignissimum. verùm oculi iam illa sua illecebra nimis curiosa tandiù spectando dolent, animum suis quoque interioribus spectaculis, ipso consecrationis ritu propiùs, interiusq́ue spectato pascamus. Ergo omnibus ad hunc modum tempori, ad externum decus, adornatis, ipso Iouis die, proximè Pentecostes solemne festum consequẽte, ad quartũ calendas Iunias, qui coronatæ quoque vestræ Sanctitati anniuersarius prosperè illuxerat, à solemnissima omnium, quæ esse Romæ potest, supplicatione negotium auspicatissimè inchoatur. Summo mane, hora, Gallico horologio, præcisè quinta; Italico, circiter nona, sacrum Collegium Cardinalium, Patriarchę, Archiepiscopi, atq; Episcopi, in Palatium Vaticanum, ad Sixti sacellum cõueniunt: post paulum, vestra Sanctitas tum ad cætera, tum ad omnia id genus, ad expergiscendum, omnium vigilantissima, per abditiores, & occultiores scalas, eòdem priuatim gliscit; inibi veste in id apparata vesti-

tur; tum illustrissimorum Cardinalium circumstante corona, modulatè in parthenium hymnum, vt mos est, prima, vniuersæ supplicationi præcinendo, erumpit: interimque dum primus versiculus decantatur, sua Sanctitas genuflexa duos ingentes, & bellè ornatos cereos dari mandat; vnum Francisco Contarino nobilissimę Reipublicæ Venetæ, alterũ Carolo Costæ serenissimi Ducis Sabaudiæ Oratoribus. Nam Henricus à Neufuille Dominus d'Alincourt, modò Lugdunensium gubernator, superioribus verò annis, Henrici IV. Regis Christianissimi, atque, ex omni Regum nostrorum memoria bellicosissimi, gloriosissimi, clementissimi Orator, tũc ante mensem dumtaxat, ad fruendos sibi à Rege delatos honores amplissimos, Galliam repetierat: vir perpetuo vniuersæ vrbi sui desiderio, æternáque relicta memoria, tum omnibus Italis, tum vniuersæ nationi Gallicæ eius absentiam impatientissimè ferenti desideratissimus; felicissima verò, & celeberrima, & omni parte magnifica (pace Veneta præsertim, alijsque egregijs facinoribus) si qua vlla esse potest, legatione gloriosus, ingentibus porro obsequijs, Christianissimo Regi, toto eo tempore, & toti genti nostræ exhibitis, fastis egregiorum Regum nostrorum Equitum, cum grata posteritatis admiratione adscribendus: quem audeo dicere, ex his, quæ ego de illo Romæ vidi, illum vnum ad summæ huius celebritatis cumulum defuisse: præterquàm enim Regem nostrum, omnium terræ habitabilis Regum maximum, Ecclesiæ certè Catholicæ vni-

Aue Maris stella.

cum,certissimumque,omnibus seculis,à Regno condito,propugnaculum repręsentabat,quo ad illum primi cerei,primíque,sine controuersia,Regios inter Oratores loci ius pertinebat : aliunde Orator ipse, tanta dexteritate, tãtáque maiestate, huiusmodi in rebus, Romæ antecellebat omnibus,vt nullo negotio ex Oratoris grauitate, atque præstantia, quantum ille Regem referret, vel ex ipsa quotidiana ratione agendi, dignosceretur. Ex q̃uo exiguo patriæ gloriæ diuerticulo, supplicationẽ iam,primo exacto versiculo, procedentem, piè,vt par est, admirabundi prosequamur: statim enim sua Sãctitate,cereo minori sibi reseruato, Põtificię sellæ,de more,ob intolerabiles turbas,tumq; ad Maiestatem,imposita,vniuersa corona Cardinaliũ, Pręsulumque portam Heluetiorum versus, mouere cęperunt, toto interea Romano clero, vniuersisque Religiosis ordinibus, qui in inferiore Palatij area, innumerabili penè multitudine, operiebantur, circum maximam aream, quæ ante Vaticanum latè protenditur, prçire iussis, donec certo interuallo ad veterem Apostolorum ędem appulsis cõdictum est, vt sisterẽt omnes suo vestigio, geminísque hinc inde ordinibus expeditam sacrę pompæ in medio viam aperirent, ne Clericorum, & Religiosorum ingenti illo numero tẽplum vel compleretur, vel turbaretur. Igitur per medium clerũ,mediosque Ordines Religiosos pontificalis comitatus, hac prçcisè seriè incedebat, in quo nullus omnino,nec Cardinalium,nec Pręsulum,nec Pontificiorum, nec aliorum penitus, absque candido ce-

reo viſebatur.

Cubicularij extra muros rubro induti.

Tubicines.

Regularium ordinum Procuratores.

Cōſiſtoriales Aduocati, & qui à ſecretis, violaceo ornatu.

Cubicularij honorarij, & interiores, item rubro colore veſtiti, & cucullati.

Populi Romani Prior, cum magno vexillo B. Franciſcæ effigeum referente: ipſe, ſenatorio habitu, veſte aurea inſignis, vtrinqúe Cancellarijs Capitolinis comitatus, qui veteri veluti tunica, & toga, partim ex villoſo ſerico violaceo, partim, ex panno aureo veſtiebātur.

Suæ Sanctitatis Capellani rubrum induti qui Pontificios Tyaras, præ manibus, opulento ſpectaculo, præferebant.

Cantores Pontificij violacei qui ſuperiorem hymnum inſigni harmonia proſequebantur.

Alij à ſecretis, Breuiatores, quos vocant, & Accolyti, item rubri omnes.

Auditores Rotæ pullati, & magiſter ſacri Palatij ordinis Prædicatorum.

Subdiaconi Apoſtolici, cum altero Accolyto, qui Thuribulum geſtabat.

Septem Accolyti, qui ſeptem eximij ponderis candelabra argentea, ardentibus cereis, circumferebant.

Subdiaconus Tunicatus Epiſtolam decantaturus crucem ferebat, duobus miniſtris, veſtitu rubro, eius latera cingentibus.

Pœnitentiarij Apostolici Casulati è Societate Iesu.

Abbates cum Chlamydibus infulati.

Archiepiscopi, atque Episcopi, eodem ornatu.

Cardinales Diaconi, cum Tunicis, infulati.

Cardinales Præsbyteri, cum casulis, infulati.

Cardinales Episcopi cum Chlamydibus, infulati; omnibus porrò quos commemoraui cerei maioris, quàm iusti ponderis ex cera candida in manus dati.

Proximè ecce iam, qui pontificiam sellam circumstabant, stipabantúe. Post Cardinales continuò Apparitores Clauigeri Pontificij, qui clauas argenteas humeris sustentabāt; deinde Conseruatores Capitolini pompæ authores, tum serenissimi suæ Sanctitatis germani fratres; pòst vrbis gubernator Benedictus Ala succedebant.

Proximi omnium, Duo Cardinales Diaconi Tunicati, & Infulati, qui suæ Sanctitati semper adsistunt, atque horum intermedius tertius Cardinalis Diaconus eodem vestitu Euangelium decantaturus.

Duo Oratores, quos principio memorauimus, Venetus, & Sabaudus, qui coràm sua Sanctitate, geminos solemnes cereos ostentabant.

Super omnia, sua Sanctitas sublimis in sella gestata, sub vmbella, quam aliorū Principum Oratores vicissim fulciebant, duobus flagellis ingētibus, ad obuias turbarum, & cæli arcendas iniurias, hinc inde elatis, ipsa, vt in re maximi omnium momenti, profundissimis precibus defixa, inter omnes, tranquillissimo, at-

que intentiſſimo adſpectu, apparebat.

Porrò Pontificem ſequebantur duo Cubicularij ex intimis, & honoratiſſimis.

Protonotarij Apoſtolici ſuam Sanctitatē proximè circumſtantes, Prælatorum ornatu, tunicula linea, habituq́ue reliquo violaceo.

In medio Franciſcus Penia Decanus Rotæ, ad quem idcircò ſpectat, Tyaram Pontificis, quoties illi adimitur, tenere.

Poſt hos ſequebantur Præpoſiti Generales ordinū.

Pręter hęc, dextra, lęuáque, Heluetiorum cohortes armatæ ſuam Sanctitatem, & Cardinales ſtipabant, & circum plerique alij milites nobilioris notæ, ſatrapę, ac ſatellites magno numero.

Ingens verò illa area è proſpectu Vaticani exterior, quà ſupplicationi ſacra via erat, tota leuioris armaturæ equitibus armatis vndique obſeſſa horrebat, vibrabatq́ue.

Appulſa Majeſtas Pontificia ad Apoſtolicam ædem diuino triumpho paratam, ipſo in aditu ab Collegio Canonicorum eius loci, ſuauiſſimo concentu muſico cōfeſtim excipitur. Interea, præ inaudita populi perturbatione, ita vbiq́ue templum fluctuabat, ita ſeſe turbatum tempeſtates attollebant, vt inter ſpiſſiſſimas cohortes armatas omnia concurſantes, obſidentes, pulſantes, miſcentes, vix aliquid ipſis Cardinalibus tutum eſſet. Ego me ad illuſtriſſimum Cardinalem de Giury, ita applicui, vt cùm ad interius ſeptū ventum eſſet, tota eius familia momento, fluctuanti-

bus turbis, procul depoitata, dilapſáque, Illuſtriſſimus Dominus me altero brachio apprehenſum, Heluetijs, altero me raptantibus, auulſum in Pōtificium adytum inuexerit, an quia me nullo meo merito tenerè amabat, an quia mei conſilij conſcius volebat, vt quæ ego ipſe oculis ſpectaſſem, fideliter, non quę ab alijs inaudijſſem, fortuitò ſcriberē: maxima verò illi ab ferreis illis pectoribus, inter omnes Cardinales, quod ab omnibus animaduerſum eſt, exhibita reuerentia eſt, tum ſemper aliàs, tum in iſto tumultu, vel præ illa veneranda canitie, vel præ opinione ſummæ Sanctitatis, qua Romæ apud omnes venerationi eſt, vel præ ipſa humanitate, & comitate quadam mirabili tractandi cum omnibus, quæ ex ipſius oculis, ex toto alloquio, ex vniuerſa totius vultus conformatione in illo ſuauiter erumpit, ſaxeáque etiam pectora emollit. Tandem vt ad interius adytum peruentum eſt, primùm ſua Sanctitas, genu humi inflexo, ad Apoſtolorum aram piè admodum preces fundit: dein ſolio parato aſſidens, de more, à Cardinalibus, atque ab Epiſcopis ſummiſſiſſimè ſalutatur. Tum Conſeruatores Capitolini, Mutius Matthæi, Horatius Farinacius; Robertus Capoſuccus ab Paulo Alaleone ceremoniarum Magiſtro accerſuntur: illi coram ſua Sanctitate ad infimum ſolij gradum genuflexo, per Hieronymum Roſſium ſuum Oratorem, conſecrationem optatam expoſcunt, qui procumbens item in genua, his conceptis verbis ſuam eſt Sanctitatem affatus. *Beatiſſime Pater, Cōſeruatores cameræ almæ vrbis hîc præſentes, nomine totius Populi Romani,*

INSTANTER *petunt, per Sanctitatem vestram pronunciari piæ memoriæ Franciscam Romanam fundatricem congregationis oblatarum Turris speculorum, Catalogo Sanctorũ D. N. Iesu Christi adscribendam, & tanquam Sanctam venerandam ab omnibus Christifidelibus.*

AD hanc obsecrationem Petrus Strossius, nomine suæ Sanctitatis, respondet eam, cùm tantæ molis, tantique momenti id negotium esset, hactenùs omni illud exquisitissima adhibita diligentia, ponderasse, quare cùm omnia necessaria ritè probata, digesta, cõfimataque comperisset, in augustissimum illũ locum conuenisse, vt omnium maximo negotio extremam manum imponeret; videri tamen nihilominus, vt simul omnes secum sese de integro in preces darent, vt tantum opus ad Dei Domini nostri gloriam inchoatum, ipsius diuina misericordia, promoueretur. His breuiter peroratis, sua S. solio egressa præparatum in medio septo oratorium petijt, vbi infulata, & genuflexa tamdiu fuit, dum Cantores duo Litanias Sanctorum decantassent: postea, solio repetito, iterumque Conseruatoribus, vti supra, accitis, & formula eadem postulationis à Rossio iterata, tantũ INSTANTIVS additum: Strossius iterum monet diuinum pneuma, ad felicem operis exitum sedulò implorandum suæ Sanctitati visum, quę extempore ipsa Oratorium petit infulata, quousque illustrissimus Cardinalis Diaconus Franciscus Sfortia, qui dextra, pro munere, adsistebat, cõuersus ad populũ clarè in hãc vocẽ erupit, ORATE. tum enim oppidò suę Sanctitati Tyara sublatus, cæteri pariter

pariter Cardinales, omnesque Præsules tyaram eius exemplo abiecerunt; eoque statu omnes in interiori oratione persiterunt, quoad Illust. Cardinalis alter ad læuam Diaconus Alexander Montaltus clara voce pronunciauit, *leuate.* Quo omnes subito sese erexerũt cum sua Sanctitate, cui statim adsistentes antistites sacrum codicem obtulerunt, vnde illa, sacro hymno, ritè inchoato, cæteris præcinendo, initium fecit; simul iterum in genua sese demisit, donec, primo versiculo decantato, iterum infulata solium petijt, cũ cæteri omnes interim recti consisterent, vsquedum, finito cantico, Cãtores conceptum versiculum succinerent, suaque Sanctitas orationem ritualem, & consuetam de diuino Spiritu, voce ad cantum suauiter inflexa, recitasset. Tum siquidem tertiùm acciti Conseruatores, tertiùm postularunt, ijsdẽ præcisè verbis, præterquã hîc INSTANTISSIME, adiunxerunt, tertiũ quoq; Strossius excepit, iam suæ Sanctitati abũdè persuasum ita diuinæ bonitati placere, quare etiam sibi cõstitutũ esse, ac certum, B. Franciscam inter Sanctos habere, haberíque velle, quæ, non modo toto vitę genere clarissima, sed ingentibus miraculis patratis illustrissima fuisset. Igitur extemplo, qui suæ Sanctitati adstabant sacrum volumen illi exhibuerunt, ex quo infulata, assidensque in solio, ex concepta formula, mira majestate, & incredibili verborum pondere, consecrationis sententiam denique pronunciauit; B. Franciscam Sanctorum albo censuit; deinceps, vt pro Sancta coleretur ab omnibus, seuerè decreuit, eius anniuersarium

Veni creator Spiritus.

diem festum, ad septimum Idus Martias, celebrari iussit; officium de muliere sancta nec martyre, nec virgine fieri instituit; eius nomine templa, atque aras excitari permisit, vbi eius patrocinio exorato, sacrificia soli præpotenti Deo impostetum offerantur. Prolata sententia, magistratus Capitolini gratias immortales suæ Sanctitati, quantum in ipsis fuit, nomine populi Romani, sucque, pro accepto tanto beneficio, egerunt: Insuper, vt canonizationis, quam vocant, diploma decerneret, suppliciter depoposcerunt; quibus sua Sanctitas fecit satis, subintulitque, *Decernimus*, salutari Crucis signo, inter hæc, ritè edito. Postea populi Romani Orator, ad Protonotarios Apostolicos verso sermone, ab illis obnixè postulauit, vt, quæ ipsorum partes essent, actum solemne, & authenticum de re tota exhiberent, tum, vbi opus esset, de toto negotio fidē facerent, & ratum haberent; quare vnus, è sacro Protonotariorum Apostolicorum Collegio, oppidò, alta voce, subrogauit, obsecrationique Populi Romani ritè annuit. Iamque vltimùm expedito negotio, Conseruatores propius ad solium applicātes suæ Sanctitati summissè, pieque pedes exosculantur. Hîc nulla oratione satis exprimi potest, quàm festo applausu, quasi ad condictum, credo ego signo aliquo dato, tota Roma vndique misceri, & quasi ex fundo commoueri, cierique cœperit: omnia ædis Vaticanæ æra campana certatim insonare, omnes Cantorum turbæ omnia diuino concentu complere; omnes Pontificij tubicines, omnia Heluetiorum tympana, & crotala, per

templum interius, per ipſa atria, atque areas, circunſonare, palatium Apoſtolicum, area magna anterior, arx ſancti Angeli, pluſquam quingentis inde paſſibus diſſita, arx Capitolina, variæque aliæ vrbis regiones ſclopis, bõbardiſque innumerabilibus cõplodi, tonare fulgurare, vno eodemque penè momẽto cõiurarunt. Interea ſua Sanctitas erecta, tyara depoſito, triumphalem Eccleſiæ Catholicæ hymnum aggreſſa, choro anteibat, quo finito, Cardinalis Diaconus dexter Sfortia verſiculum cecinit, *Ora pro nobis Beata Franciſca,* quem choro Cantorum excipiente, ſua Sanctitas, clariori aliquãto tono, Sanctæ ritualẽ orationem tunc primùm recitauit. Quibus omnibus ad hunc modum proſperè, ſancteque exactis, Illuſtriſſ. Cardin. Andreas Perretus Diaconus decantando euangelio paratus, confeſſionem generalem, quæ ante Miſſæ ſacrum ſolet, exorſus, auſpicatò S. Franciſcam ſecũdum Apoſtolos, compellauit: qua, poſt ſolitam abſolutionem, iteratam ſua Sanctitas ſanctam viciſſim inſeruit, demumque, rebus ex animi ſententia, cũ diuina ope, tranſactis, in depreſſius ſolium migrauit, vbi ad rem diuinam faciendam, ſacrã veſtẽ mutaret, choro interea horarias preces alternis modulatè canente, quibus tempori expeditis, Auguſtiſſimum ſacrificium, tam admirabili maieſtate, adeò diuinis, & grauibus ceremonijs, tanta ſignificatione ſummæ Sanctitatis, tam inuſitata ſpectãtium admiratione, tam ſuaui interioris animi guſtu, adeò celebri cantorum, miniſtrorum, & totius exterioris ornatus apparatu iniuit, vt nulla cogitatio ad æſti-

Te Deum laudamus.

mandum, nulla oratio ad referendum, nō dico à quouis oratore, ſed ne ab Angelico vllo ſpiritu quidem par afferri poſſit: quo mihi elingui pręſertim, ac propè infanti magis cenſui ſuperſedendum: maximè verò cùm tanta res, tātaque magnificentia, iuſtum, & ſeparatum opus feriati, & otioſi, & bene diſerti oratoris exigat; nec verò peculiare id fuerit, aut proprium huius pompæ opus, verùm vulgare, & cōmune ſummorum Pontificum penſum, præcipuis aliquot anni diebus, qui ſanctiori quadam celebritate coli conſueuerunt. Reliquum igitur, opinor, vnum eſt, ne tamen reliqui diei, ſequentiſque feſtas populi Romani, familiæque Pontificiæ gratulationes importuno ſilentio prætereamus. Deſcripſimus alio loco commodiùs S. Franciſcæ tumulum, ad Sanctæ Mariæ nouę poſitum. Ea ædes eſt in extremo illo vaſtiſſimo cāpo, quem cāpum vaccinum vulgus appellat, proximè viam ſacram veteribus dictā, ad arcum Titi Veſpaſiani: campi vaccini, ex vſu nomen inuectum; nam opportunitas loci eò boues, bubalos, pecora, & alia id genus animalia eſculēta ad macellariorum commoditatem comportari ſuaſit. Hinc nonnulli forum Boarium priſcis celebratum, errore nominum exiſtimarunt: ego Romanum forum potius arbitror; Boarium verò multo depreſſius verſus ædem S. Georgij in velabro; cùm luculentiſſima adhuc exſtent in iſto campo vaccino rudera nobiliſſimorum veteris Romæ, imò celeberrimorum ædificiorum: Palatij imprimis, atque roſtrorum ad hortos Farneſianos, vbi frequentiſſimæ cauſæ

à ſummis oratoribus perorabantur; ædis concordiæ, qùo paſſim Senatus conuocabatur. Capitolij, vbi Reipublicæ tota frequentia, conſules, & reliqui magiſtratus frequentes aderant; publici ærarij ad templum S. Adriani Martyris; Arcus marmorei omnium, qui videri poſſunt, illuſtriſſimi Septimij Seueri; porticus Iuſtini, ac Iuſtinæ Impp. porticuum Cæſarianarum; Templi pacis omnium, quæ Romæ exſtabant, ampliſſimi, & ſumptuoſiſſimi; variorum præterea delubrorum Caſtoris, & Pollucis; Rhemi, & Romuli, ad quæ vulgo etiã Senatus confluebat; quorum alterum hodie ædi SS. Coſmæ, & Damiani, alterum S. Mariæ nouæ tribuitur; quid autem magis in promptu, quàm forum Romanum cognominatum, cui arx vrbis Capitolium, ſedes ordinaria Senatus, forum iudiciorum, ærarium maximum (hoc eſt tota Roma) per ambitum imminebat? cui porrò credibile videatur in foro omnium Romæ frequentiſſimo mugitibus boum, & balatibus pecorum relictum vllum locum fuiſſe? quæ ego eo ſtrictim inieci, quòd ægrè ferrem, illam parum rationi conſentaneam ſententiam paſſim Romæ in doctiorum ore verſari: nec nihil etiam in rẽ noſtram interim effecimus: nam Sancta Maria noua, cùm recta ex aduerſo Capitolij, in hoc extremo ingẽtis ſpatij foro Romano ſit collocata, Religioſi, qui inibi inſtitutum S. Benedicti montis Oliueti ſanctiſſimè obſeruant, nec ſuæ probatiſſimæ pietati, nec ſuo virili muneri defuerunt. Totum immenſum illum campum ad infinitam populi frequentiam compo-

ſuerant: maxima ex parte omni genere florum, lilijs, roſis, violis, hyacinthis, alijſque ſtrauerant; Ædis proſpectum anteriorem, cum atrio, exquiſitiſſimi operis periſtromatibus conueſtierant; interius omne templum pannis ſericis variorum colorum, atque operũ, pulchra ſanè ſpecie, exornauerant: ſacrum imprimis Sanctæ tumulum, elegãti tabernaculo exactiſſimè inaurato, ſubtexerant, extuleranteque, vbi varijs locellis varia lumina, magno numero, ex vaſis argenteis interlucebãt; Pleraque verò vaſa, eadem arte cum tabernaculo inaurata, multiplicis varietatis coronamenta, & ſerta obiectabant: in ſummo operis faſtigio Sanctæ effigies, cum Tutelaris Angeli, vt ſemper ſolet, decore admodum prominebat. Eò, poſtridie maximè ſanctæ Franciſcæ conſecratæ, tum omnium, quæ eſſe vulgò poteſt numeroſiſſima ſupplicatione, nomine populi Romani indicta, tum priuatis omnium ciuium ſtudijs, tanta omnium ordinum viſa frequentia, vt omnem ſcribendi facultatem, omnemque reuera fidem longè tranſcendat. Ipſo celebritatis die, quid ego dicam totam Romam ita omnibus gaudijs exilijſſe, itaque omnibus triumphis ſe extuliſſe, vt non ciuem ſuam vnam cæleſtibus adſcripſiſſe, ſed ipſa tota in ſupremum cælum elata videretur? Vaticanũ ſuper omnia, proximè ſequẽti nocte, & altera diei cõſequentis, tum Capitolium, poſtea Cardinalium omnium, & Romanæ nobilitatis, & triũ Rotæ in hac cauſa iudicum, tota Palatia, tum priuatæ vrbis ædes, certis luminibus, quæ ex trãſuerſis laternis omnium colorum, & lucem,

& omne colorum genus emittunt, infinito numero certè in palatijs, ad omnes porticus, ad omnes fenestras, ad omnia mæniana, ad omnes prope inanitates, inusitata quadam specie, visebantur: festi ignes, ac foci, per omnia compita, per omnes vicos, ad fora omnia innumerabiles excitabantur: Neronianum incendium sanctiori spectaculo innouatum, Romamque ex imo vniuersam conflagrare diceres. Præcipuę partes suæ Sanctitatis, sine exceptione, ad Vaticanũ, & ad molem Hadriani, quam arcem S. Angeli vulgus vocat, haud dubiè fuerunt: nam, ineunte crepusculo noctis, per multas horas, continuò bombardæ omnis magnitudinis, ęx areis, ex omnibus propugnaculis extimis, intimisq́;, & ex arcibus incredibili fragore, terroreque displodi cœperunt: simul, omnibus ingenijs coniuratis Italorum, quæ ea parte regnant, varia exhibita spectacula ignium fusilium, volubilium, liquabilium, maximoq́ue artis miraculo rotatilium, globolorumq́ue varios horrores, stuporesq́ue præstabant; quoad omnẽ ingenij excellentis ad illa iocularia puluerea vim victam in Girandola, quam barbarè dicũt, ipsi vidimus, atque obstupuimus. Ea ex solis fusilibus flammis simul, inexplicabili numero, arte quadam, per inane vibratis constat, quæ ita sese quasi in ingentem fornicem, nescio quo ingenio, circunfundunt, vt cælum ardere vndique ementiãtur. Tantundem, pro captu, Capitolium, lectissima nobilitate Romana maximè de gloria decertante, prostridiè imprimis exhibuit. Fas sit dicere, ita illis noctibus, Romam vibrasse, irradiasseq́ue, vt

elusa nocturna caligine, sese vltro celantibus astris, sola sua luce diesceret. NVNC quid cogitant? vbi sunt nostrates momi inuisæ nitedulæ generi humano, non modo Christiano, qui aliena facta carpere, quàm sua emendare plus pensi habẽt? qui sanctæ, diuinæ, triumphantisque Catholicæ Ecclesiæ egregia, & diuina facta arrodere, quàm suæ caulæ vagę, intermortuæ, inclinantis, ac perendie sua lubricitate defluxuræ ingentes errores circumspicere, & interpolare, hostili plusquam ingenio, malunt? Huc veniant aliquando citati, mihiq́ue aurem semel patienter accommodent. Primùm qui adhuc inter illos virtutem moralem saltem, sin minus Christianã aliquo pretio habent, quos aliquot esse non dubito, deponant tandem, me authore, anticipatam illam infensi, atque inimici animi acerbitatem, tum pacato, serenóque animo, tranquillè apud se, sedatéque recogitent, Ecclesia Catholica (quam magis quòd ita solent, quàm quod ita sentiunt, auersantur) quo loco, qua æstimatione, qua gloria, virtutis excellentiam Christianæ reponat: euoluãt omnia volumina Philosophorũ, etiá qui in virtute beatitudinem sitam insulsè voluerunt, scrutentur omnes ritus omnium orbis habitabilis nationum, omniũ gentium, omnium seculorum, diuinam vetustiorem paginam percurrant; nusquam gentium, nusquam seculorum, eo loco, eo pretio, eóque culmine maximę gloriæ germanam virtutem habitam, pro certo comperient, quo ab Catholica Ecclesia diuinitus afflata, inde à Christo nato, semper habitam, vel ipsis frementibus,

tibus, demonſtrare, & conuincere clarius luce poſſumus: in qua tamen Eccleſia vitiorum ſola portenta magni fieri, & niſi iam illos vehementer pudet, adorari iniquiſſimè, atque impudentiſſimè mentiuntur. Philoſophi, verbo tenus, ad inanem oſtentationem, virtutum, vt & iſti ſcioli, nomen colebant, reipſa calcabant, & ludificabantur, quod candidè Cicero illis obiectat; nec apud illos niſi inania virtutum crepitacula audiebantur. Romani, cæteríque, viliſſima idolorum ſeruitia, nō virtuti, ſed flagitijs omniū tota natura execratiſſimis diuinos honores deferebāt; Veneri, Iunoni, & Floræ Romanæ viliſſimis ſcortis, Baccho ebrioſorū maximo, Ioui infinita laſciuia infami; quid Ganimedi? quò vlterius barbara infamia exundare potuit? iam Diocletiano naturæ prodigio, eiuſq; alteri Ganymedi Antinoo, Neroni verò omnium turpitudinū gurgiti profundiſſimo, vſque ad naturæ æternum dedecus inquinatiſſimo, alijſque ſcelerum omnium immenſis voraginibus, an adulandi cauſa vltrò adducti, an obſequendi neceſſitate Tyrannicè coacti, Apotheoſin decreuerunt. Vetus ante Chriſtum Eccleſia, ſummis illa quidem, anniuerſarijſque honoribus, ſanctos illos priſcææ virtutis exornauit Machabæos, Iudith, Heſter, Patriarchas, & Moſem imprimis, quos tam effuſo cultu proſequebantur, vt Rabbinorum, & noſtratium Doctiorum ſententia, corpus Moſis illis diſtrahendum fuerit, & auellendum, ne populus efferatus, & ad Idololatriam paſſim procliuis pro Deo haberet. Nec inficior tamen veteres illos in illis Sanctis venerandis maiorem quandam moderationem adhibuiſſe, & meritò, quòd necdum Beatitudine fruerētur, atque

adhuc in limbo ſubterraneo, etſi certa ſpe futuræ beatitudinis, obſoleſceret. Ad legem Euangelicam germana illa, & ſincera, & perfecta gloria ſpectabat, multóque ante diuinus Pſaltes ea de cauſa gratulabundus decantarat. *Nimis honorati ſunt amici tui Deus, nimis confortatus eſt principatus eorum.* Catholica Eccleſia nullos omnino Deos, nullaſque Deas, præter vnum adorādiſſimum numen agnoſcit; quique ſecus ſentiant omnes iuxtà, ac ſacrilegos Idololatras deteſtatur; omnibus flāmis expiandos iudicat, omnibus diris, prout naturæ humanæ quædam inuiſa prodigia, execratur. ac ſi iſti omniū importuniſſimi quadruplatores aliter aut ſuſpicantur, aut dicunt, cælo, & terræ, ſuperis, hominibuſque immaniſſimè mentiūtur; ipſóque vetuſtiſſimo calumniatore diabolo magis inuerecundi, calumniādo, effrenatíque cenſendi ſunt. Hæc recogitent, quos dixi, iſtius nationis magis cicures, hæc ſeriò ſeorſum ab ira, à pertinacia, atque ab errore perpendāt. Qui verò præcipites alieno ſenſu magis, quàm ſuo, ſolo vicinorum exemplo, rebus non dicam dijudicatis, ſed ne ad primores aures quidem admiſſis, gratis deuoluuntur in Tartarum, hìc, quæſo, ſiſtant gradum, illiúſque Satyrici memores, *nec te quæſiueris extra*, intra ſe ſeſe aliquando colligant, tum vaniſſimis mendacijs, atque calumnijs, quibus ſeſe imbui ſiuerunt, ad tempus valere iuſſis, ſemélque propinquorum amicitia, vti Euangelio clarè tenentur, ob Chriſtum abdicata, firmato veſtigio, Catholicā Religionem in otio ipſi circumſpiciant; curioſius quid agat, quid præſcribat, quid laudet, quid colat, quò tendat, quid ſpectet, quid moliatur, quos mores probet, quos auerſetur, non aliena

calumnia, ſed proprio iudicio, in rem præſentem, attentè conſiderent: ſua viciſſim noſtris conferant, ſuas caulas, cum templis noſtris, ſuos Miniſtros, cum noſtris Põtificibus, Præſulibuſq; omni maieſtate illuſtriſſimis; ſua conuenticula circumforanea, cum Synodorũ noſtrarum, purpuratíque collegij amplitudine; ſuam voluntariam ex vrbibus, ariſque noſtris ſeceſſionem, cum perpetua, inde ab Apoſtolis, principum orbis ciuitatum noſtra poſſeſſione; ſua ſuperis, hominibuſque (non ſacra modò, ſed ciuilia) inuiſa dogmata, cum noſtris omni rationi, diuinæque ſcripturæ conſentaneis; ſuorum angulorum anguſtias, cum Catholicæ noſtræ immenſitatis infinitate; ſuam recentiſſimam nudiustertius paucorum coniuratione inuectam nouitatem, cum perenni noſtra antiquitate comparent: hæc contraponant, hæc recogitent, conſideratè, quietè, ſollicitè: audeo iuratus affirmare, vnã deinceps hybernam noctem nunquã in illa erraticarũ opinionum inconſiderata, temeraria, ac deuia leuitate pernoctabunt. Qui porrò humanarum rerũ quęſtum, ac lucrum, illiuſque mundanę guſtum proſperitatis, heu miſeri! proiecti! deſperati! omni Religioni, ſuæ conſcientiæ, Deoq;, proh nefas! & ſuperis omnibus anteponunt, Idolorum mancipia Apoſtolo habiti, amurça mortalium, noui Titanes iſto aëre, iſta terra, iſta clara luce, iſta communi hominum ſocietate, cæloque imprimis in perpetuum indigniſſimi, reſipiſcãt, me authore, maturè pedem referant, funem reducant, vela vertant: emergant, emergant ſubitò ex illa immẽſa voragine, qua conclamati in baratrum immerguntur: inuenient in Catholica Religione præſentiſſimum,

opportunissimúmque remedium: qui si potiùs obdurati hac tam illustri Catholicæ gloriæ Majestate sudabunt, sudent sanè, modò ne nauseent. Denique qui propria opinione inflati, sui sensus peruicacia obstinati, erroris tetra caligine circumfusi, diuturnæ assuetudinis prauitate obdurati, maxima grauissimorum scelerum impunitate, horrendorum criminum licentia, conscientiæ proiectæ, derelictæque insensili callo, iã non solùm perire dulce ducunt, sed & alios in ruinã trahere honorificum, nigerrimę animæ, ingenia diuino furori vndique obiecta, vasa iræ, Dęmonũ deuota ludibria; egerant late per viscera glilcens venenum tartareum; ne animum abijciant, tantum haustam è baratro superbiam constanter eructent, supercilium abijciant, atque hoc tantùm, semel ratiocinando quàm lentè, quam solidè, quàm sapienter, quàm diuinè Catholica Ecclesia omnia prouideat, consultet, decernat, aggrediatur, exsequatur, administret, vel hac vna S. Franciscę consecratione, æquo iudicio ipsi assequantur; spondeo, iuróque matrem experientur, quam nouercam tantopere exhorrescunt: maiorum suorum pios manes exhilarabunt, quorum Religionem, aras, templa, sacra, tumulos, familias iniustissimè ipsi, defectione non obscura, non solum temerarij, verùm impij, ac sacrilegi desertores abiecerunt: sin suæ ceruicis mori obstinauerint, mentemque ad omnia impenetrabilem obstipauerint; interim stante, conualescente, florente, regnante, crescente, triumphante, sancta, inculpata, victrice, gloriosa, inuicta, æterna Religione Catholica, tum ipsi interim fremant, crepent, subringantur, allatrent, & contabescant magis. DIXI.